

Izvještaj o parafiskalitetima
u Crnoj Gori

ANALIZA PARAFISKALITETA NA LOKALNOM NIVOU

opštine Danilovgrad,
Bijelo Polje i Budva

Izvještaj o parafiskalitetima u Crnoj Gori

ANALIZA PARAFISKALITETA NA LOKALNOM NIVOU

- opštine Danilovgrad, Bijelo Polje i Budva -

Podgorica, novembar 2018. godine

Naslov:

Izvještaj o parafiskalitetima u Crnoj Gori: **Analiza parafiskaliteta na lokalnom nivou** - opštine Budva, Bijelo Polje i Danilovgrad

Autori:

dr Vasilije Kostić

Unija poslodavaca Crne Gore

Izdavač:

Unija poslodavaca Crne Gore (UPCG)

Cetinjski put 36

81 000 Podgorica, Crna Gora

T: +382 20 209 250

F: +382 20 209 251

E: office@poslodavci.org

W: www.poslodavci.org

Za izdavača:

Suzana Radulović

Štampa:

M.A.S. Code, Podgorica.

Tiraž:

500 primjeraka

Mjesto i datum publikovanja:

Podgorica, decembar 2018.

Ova publikacija je objavljena uz (financijsku) podršku (Biroa za poslodavačke aktivnosti) Međunarodne organizacije rada.

Odgovornost za mišljenja izražena u ovoj publikaciji je isključivo na autorima. Međunarodna organizacija rada (ILO) ne preuzima odgovornost za ispravnost, tačnost ili pouzdanosti bilo koje informacije ili mišljenja izraženih u ovom izvještaju.

SADRŽAJ

Izvršni rezime	5
1. UVOD	7
1.1. Predmet i cilj istraživanja	7
1.2. ILO i UPCG: inicijative za stvaranje bolje poslovne klime	8
1.3. Regulacija i regulatorni uticaj – opšti aspekt	8
1.4. Povoljna poslovna klima(poslovno okruženje) – sadržaj i proces stvaranja	9
1.5. Regulatorni teret: nesrazmjerno opterećenje MSP – malih i srednjih preduzeća	10
2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	11
3. NORMATIVNA ANALIZA PAFISKALITETA – opšti pristup	11
3.1. Normativna analiza parafiskaliteta - državni nivo	12
3.2. Normativna analiza parafiskaliteta - nivo lokalne samouprave	15
3.3. Obilježja normativnog okvira parafiskaliteta na lokalnom nivou	46
4. LOKALNA REGULATIVA KAO REGULATORNI TERET – potreba za promjenom	48
4.1. Regulatorni teret za MSP	48
4.2. "Sklonost" nesrazmjernom regulatornom opterećenju MSP	49
5. KAKO SMANJITI REGULATORNI TERET ZA MSP - mogući načini smanjenja	50
5.1. Procjena regulatornog uticaja na MSP u fazi pripreme propisa	50
5.2. Privilegovan status MSP	50
5.3. Izuzeci bazirani na veličini biznisa	50
5.4. Smanjene obaveza ili djelimično izuzeće za MSP	50
5.5. Pojednostavljenje obaveza	50
5.6. Zajednički datumi početka propisa	50
5.7. Administrativno usklađivanje	51
5.8. Standardizovano informisanje	51
5.9. Registr propisa	51
6. ZAKLJUČAK	52
7. PREPORUKE	53
PRILOG	54

Izvršni rezime

Produktivnost, kao što je poznato, određuje granice razvoja životnog standarda svake zemlje, a savremena globalizovana ekonomija njen značaj potencira do krajnjih granica. Produktivnost nacionalne ekonomije je rezultanta mnogih činilaca, sa manjom ili većom snagom uticaja, od kojih se po snazi uticaja može izdvojiti atraktivnost poslovnog ambijenta, odnosno stimulativnost poslovnog ambijenta za biznis.

Poslovni ambijent ključno opredjeljuju uslovi koji vladaju na makro nivou koji se ogleda u političkom i zakonskom okruženju i mikro nivou koji se odnosi na uslove koji vladaju u tom smislu na lokalnom nivou – nivou nadležnosti lokalne samouprave.

Ekonomski prosperitet, u krajnjem, počiva na mikro nivou, što ukazuje na činjenicu da se pored izuzetno važnog elementa u vidu kvaliteta nacionalnog poslovnog okruženja (makro nivo), upravo na lokalnom nivou konstituišu presudni uslovi koji utiču na produktivnost odnosno na poslovanje preduzeća, a time i na konkurentsku sposobnost zemlje i njene privrede u cjelini.

Poslovanje preduzeća podrazumijeva obavezu poštovanja velikog broja propisa. Pored toga što moraju unapređivati poslovanje kako bi opstali na tržištu i ostvarili svoje poslovne ciljeve, preduzeća moraju da ispunjavaju i razne regulatorne zahtjeve, što u znatnoj mjeri komplikuje ostvarenje njihovih ciljeva i čini poslovanje težim i skupljim. Iz tog razloga, pitanje kvaliteta regulacije postaje krucijalno pitanje te je, u vezi s tim, potreba za analiziranjem troškova regulacije nametnutih biznis sektoru odnosno sektoru malih i srednjih preduzeća neophodna i razumljiva.

U tom smislu sprovedeno istraživanje koje je, u krajnjem, fokusirano na tri lokalne samouprave (Bijelo Polje, Budva, Danilovgrad), a prati stanje fiskaliteta/parafiskaliteta kroz nekoliko oblika (takse, naknade, članarine), ima za cilj da pruži argumente o potrebi promjene postojećeg gledanja na regulaciju od strane političkih i administrativnih donosilaca odluka. U skladu s tim, prezentovanje načina i obima regulacije od strane države i organa lokalne samouprave - predstavljeno kroz broj donesenih propisa, učestalost njihove promjene, kao i kroz navođenje njihovih iznosa - bio je primordijalan način da se dokaže i ukaže na neophodnosti ove promjene.

Nesumnjivo, regulacija utiče na biznis sektor izazivajući primarne i sekundarne efekte. Primarni efekti se ispoljavaju u obliku troškova izazvanih poštovanjem zakonskih odredbi (administrativni troškovi), dok su sekundarni efekti posljedica uticaja primarnih efekata na sposobnost konkurisanja - kao rezultat uticaja troškova usklajivanja na konkurentnost preduzeća (veći troškovi manja efikasnost...).

Društva sa nepovoljnim i opterećujućim regulatornim okruženjem, u većoj ili manjoj mjeri, "podstiču" mala i srednja preduzeća pod pritiskom sopstvenog opstanka na poslovanje u sivoj zoni. S druge strane, stimulativno regulatorno okruženje ne emituje podsticaje za tako nešto, pa se u datom kontekstu prekomjerna regulacija, pored ostalog, može posmatrati i kao snažan generator sive ekonomije.

Značajni, odnosno trajni i održivi efekti regulacije mogu se postići uspostavljanjem regulatorne politike kao efikasnog sredstva upravljanja procesom regulacije, a ne ad hoc regulatornim intervenisanjem, jednokratnim intervencijama, kao i nepredvidivim, čestim i autonomnim djelovanjem bez koordinacije sa centralnom vlašću.

S tim u vezi, donosioci odluka u Crnoj Gori moraju da kreiraju efikasan regulatorni okvir čiji troškovi neće biti prepreka biznisu i njihovoj konkurentskoj sposobnosti, jer od toga zavisi ekonomski rast na lokalnom i državnom nivou.

Univerzalno primjenjiv alat za unapređenje regulacije je Procjena regulatornog uticaja (**Regulatory Impact Assessment - RIA**), odnosno Analiza efekata propisa, koji razmatra i mjeri koristi, troškove i efekte nove ili izmijenjene regulative. RIA se smatra ključnim instrumentom za poboljšanje procesa regulatornog upravljanja i njegove transparentnosti, pa treba insistirati na njegovoj što većoj i snažnijoj primjeni.

Proces stvaranja stimulativnog poslovnog ambijenta ogleda se, prije svega, u unapređivanju njegova dva strukturalna elementa: **regulatornog** – zakonskog okvira koji pogoduje biznisu, **administrativnog** – koji se ogleda u pojednostavljinju i pojedinjenju obavezujućih procedura za biznis.

Kako bi se podstakla konkurentnost crnogorskih preduzeća (za koju se zna da nije na potrebnom nivou), potrebno je da regulatorna sredina, odnosno regulatorni okvir bude jednostavan, transparentan, efikasan, djelotvoran i jeftin – kreiran u skladu s principom “think small first” tj. razmisli prvo o malom (biznisu) – i to posebno iz razloga što su mala i srednja preduzeća nesrazmjerne regulatorno opterećena.

1. UVOD

Napredak zemlje, posebno njen ekonomski rast i razvoj, u modernoj, globalizovanoj ekonomiji, uslovjen je njenom produktivnošću u korišćenju sopstvenih potencijala: prirodnih, ljudskih, tehničko-tehnoloških, finansijskih i drugih. Produktivnost određuje granice razvoja životnog standarda jer od nje, u krajnjem, zavisi održivi nivo zarada kao i prinos na uloženi kapital, što su glavne determinante nacionalnog dohotka. Produktivnost čini osnovu konkurentnosti zemlje. Stoga, može se reći da se suštinsko pitanje ekonomskog rasta i razvoja svodi na pitanje stvaranja uslova za dinamičan i postajan rast produktivnosti.

U savremenoj ekonomiji, na rast produktivnosti nacionalne ekonomije umnogome utiče atraktivnost njenog poslovnog ambijenta, odnosno njegova stimulativnost za poslovanje. Opštu poslovnu klimu ili poslovni ambijent ključno opredjeljuju uslovi koji vladaju na makro i mikro nivou, pri čemu se makro nivo izjednačava sa političkim i zakonskim okruženjem, dok se mikro nivo odnosi na uslove sa lokalnog nivoa – nivoa nadležnosti lokalne samouprave. Firme koje posluju u stimulativnom poslovnom ambijentu definitivno su u boljoj poziciji da ostvare poželjan nivo konkurentnosti jer je efikasnost i efektivnost preduzeća pozitivno korelirana sa njim. Ekonomski prosperitet zemlje je odraz odluke domaćih i stranih firmi kakve biznise žele da realizuju, gdje i u kojoj mjeri, a sasvim je sigurno da će na taj izbor presudno uticati onaj poslovni ambijent koji je stimulativan.

Imajući u vidu proces globalizacije, čini se paradoksalnim u kojoj mjeri faktori sa lokalnog nivoa mogu uticati na to da li će i koliko određena preduzeća biti konkurentna u odnosu na neka druga. Međutim, bez obzira na taj privid, van svake sumnje je da ekonomski prosperitet u savremenoj globalizovanoj ekonomiji, u krajnjem, počiva na mikro nivou, što de facto ukazuje na činjenicu da se, pored izuzetno važnog elementa u vidu kvaliteta nacionalnog poslovnog okruženja (makro nivo), upravo na lokalnom nivou konstituišu uslovi koji su presudni za poslovanje preduzeća, a time i za konkurenčku sposobnost zemlje i njene privrede.

1.1. Predmet i cilj istraživanja

Prethodno istraživanje Unije poslodavaca Crne Gore (UPCG) o stanju parafiskaliteta (na nivou države i lokalne samouprave), iz 2017. godine, sprovedeno je u okviru projekta Implementacija mjera za smanjivanje sive ekonomije koji su realizovali UPCG i Međunarodna organizacija rada (ILO), u saradnji sa domaćim ekspertima. Glavni rezultat tog projekta bio je "Izvještaj o parafiskalitetima u Crnoj Gori" u kojem je UPCG kreirala sveobuhvatni registar državnih i lokalnih parafiskaliteta u Crnoj Gori, te ponudila zaključke, kao i preporuke na koji način konsolidovati i smanjiti broj i/ili troškove parafiskalnih nameta u Crnoj Gori.

Ovo novo istraživanje počiva upravo na tom prethodnom Izvještaju UPCG, produbljuje njegove nalaze, konkretnize ih i dodatno teorijski uopštava i empirijski osnažuje.

Kao što je poznato, istraživanje UPCG iz 2017. godine bilo je usmjereni na sprovođenje sveobuhvatne analize različitih državnih i lokalnih parafiskalnih opterećenja kojima su izložena mala i srednja preduzeća (MSP). Osnovni cilj bio je da se prepozna i predstavi na koji način i u kom obimu država i organi jedinica lokalne samouprave uređuju sistem parafiskaliteta koji se odnose na MSP. Sa druge strane, ono je za poseban cilj imalo sagledavanje uticaja državnih i lokalnih parafiskaliteta na uslove pokretanja i vođenja biznisa i, eventualno, njihovog dejstva u vidu biznis barijera, a sve u interesu preuzimanja daljih koraka u smislu reformisanja oblasti parafiskaliteta i kreiranja predloga za promjenu važeće zakonske regulative koja bi bila više usmjerena na podsticanje i podršku preduzećima - njihovom održivom rastu i razvoju koji bi bio praćen kreiranjem novih radnih mesta. Pritom, nije se gubio iz vida značaj finansiranja lokalnih samouprava po osnovu naplate analiziranih parafiskaliteta.

Zbog dilema u pogledu pravne prirode pojedinih vrsta javnih prihoda, predmet ovog novog istraživanja "Analiza parafiskaliteta na lokalnom nivou" (2018) redukovani je na naknade i takse – klasične parafiskalitete/fiskalitete. Iako novo istraživanje u osnovi prati cilj prethodnog (jer predstavlja njegov direktni nastavak i konkretizaciju), izvjesne razlike koje među njima postoje prvenstveno su koncepcione prirode. Konkretno, ovo je istraživanje fokusirano na tri lokalne samouprave (Bijelo Polje, Budva, Danilovgrad), pri čemu je njegov primarni cilj da pruži argumente o potrebi promjene postojećeg gledanja na regulaciju od strane političkih i administrativnih donosilaca odluka na državnom, a naročito na lokalnom nivou. U skladu s tim, prezentovanje načina i obima regulacije od strane države i organa lokalne samouprave - predstavljeno kroz broj donešenih propisa i učestalost njihovih promjena - bio je primordijalan način da se dokaže i ukaže na neophodnosti ove promjene. Broj propisa i dinamika njihovih promjena (ukupno i pojedinačno) čine relevantne indikatore koji odražavaju stanje regulatornog okruženja u posmatranim lokalnim zajednicama i na nivou zemlje, i ukazuju na nivo kvaliteta tog okruženja sa stanovišta potreba biznis sektora, odnosno MSP, te je njihovo korišćenje u tom smislu apsolutno svrshishodno i opravdano.

1.2. ILO i UPCG: Inicijative za stvaranje bolje poslovne klime

Stvaranje ambijenta za održivi razvoj preduzeća u Crnoj Gori čini osnov ukupnog djelovanja UPCG i ispunjenja njene primarne misije koju čine zastupanje interesa poslodavaca, unapređenje uslova poslovanja, promocija preduzetništva i odgovorne poslovne prakse, u cilju stvaranja jake privrede i uspješne Crne Gore. Stoga, UPCG već godinama sprovodi čitav niz različitih aktivnosti među kojima se izdvajaju i istraživački projekti koji su, poput ovog, podržani upravo od strane Međunarodne organizacije rada (ILO), a kreirani u interesu pružanja doprinosa procesima koji mogu pomoći da pravac regulatornih reformi u zemlji ide u pravom smjeru.

U tom smislu treba istaći da ILO, između ostalog, podstiče i podržava istraživanja koja su usmjerena na unapređivanje procesa regulacije, odnosno regulatornog okvira, jer je poznato da regulacija u cjelini, a naročito u sferi fiskaliteta i parafiskaliteta ima snažan uticaj na kvalitet poslovne klime u jednoj zemlji, što znači da kao takva ima i svoju cijenu koja može biti izražena ekonomskim zaostajanjem.

1.3. Regulacija i regulatorni uticaj – opšti aspekt

Proces poslovanja preduzeća je povezan sa obavezom poštovanja velikog broja propisa koji isti regulišu. Osim što su prinuđena da stalno unapređuju svoje poslovanje, kako bi opstala na tržištu i ostvarila svoje ciljeve, preduzeća su u obavezi da ispunjavaju i razne regulatorne zahtjeve, što u znatnoj mjeri komplikuje njihovo poslovanje i čini ga složenijim. Bez obzira na to, potreba za postojanjem regulative je neupitna i ona se, temeljena na empirijskom i teorijskom saznanjnom nivou, uspostavlja s uvjerenjem da doprinosi društvenom napretku.

Jedinstvena definicija pojma **regulacija** ne postoji. U OECD-u regulaciju definišu kao skup različitih instrumenata kojim država nameće obaveze građanima i privredi. Regulacija uključuje zakone, formalna i neformalna pravila, kao i podzakonska akta koja su donijeta od strane različitih tijela – vladinih, nevladinih i samoregulatornih tijela, kojima je država odnosno vlada prenijela ovlašćenja.

Sama regulativa nije besplatna, već ima svoju cijenu i kao takva košta - i regulatora i regulisane subjekte. U velikom broju slučajeva, troškovi koje donosi nova regulativa su veći od koristi dobijenih njenim postojanjem i to je tačka u kojoj nastaju problemi i za regulatora i za regulisane subjekte odnosno predmete regulacije, a rezultanta je manja efikasnost ekonomije u cjelini odnosno slabiji ekonomski rast i razvoj.

Biznisi se često žale na regulaciju i troškove usaglašavanja koje im ona nameće. Deregulacija, ili makar njeno smanjivanje, čini im se kao logičan odgovor koji bi, time što bi bio njima od koristi, bio i u širem društvenom interesu. Regulator se, naprotiv, vođen drugačijom percepcijom ostvarenja društvenog interesa, često ponaša drugačije. Iz tog razloga se samo od sebe nameće pitanje: kako udovoljiti potrebama preduzeća za deregulacijom i za smanjenjem regulatorno izazvanih troškova, a u isto vrijeme obezbijediti ostvarenje društvenih ciljeva i ne ugroziti ekonomski napredak? Iz tog razloga pitanje kvalitet regulacije kao i načina njegovog utvrđivanja postaje krucijalno, a u vezi s tim, javlja se potreba za analiziranjem troškova regulacije koji su nametnuti biznis sektoru, odnosno sektoru malih i srednjih preduzeća.

U terminologiji zemalja članica OECD, složenicom "**regulatorni troškovi**" se označavaju troškovi koji su generirani usvajanjem regulatornih zahtjeva, bilo da su direktnog ili indirektnog karaktera ili da ih imaju kompanije, neke druge organizacije, tijela ili grupe.

U zemljama gdje koristi od regulacije nadilaze troškove koje ona generiše (većina zemalja OECD-a), donosioci odluka vjeruju da se značajni efekti od regulacije ne mogu postići ad hoc regulatornim intervenisanjem, jednokratnim i pojedinačnim intervencijama, čestim i nepredvidivim djelovanjem, autonomnim i sa centrom neusklađenim djelovanjem... već **uspostavljanjem regulatorne politike kao efikasnog sredstva upravljanja procesom regulacije**. S druge strane, mnoge zemlje, uključujući i Crnu Goru, još uvijek nemaju takav odnos prema regulaciji pa, razumljivo, trošak regulisanja i ispunjavanja regulatornih zahtjeva, prevazilazi koristi od ustanovljene regulacije jer bez formuliranja regulatorne politike nije moguće optimizovati sam proces regulacije.

S tim u vezi, donosioci odluka u Crnoj Gori moraju da kreiraju efikasan regulatorni okvir čiji troškovi neće biti prepreka biznisu i njihovoj konkurentskoj sposobnosti koja, u krajnjem, znači ekonomski rast na lokalnom i na državnom nivou. Pritom, oni moraju imati u vidu postojanje **trade-off** odnosa (jedno se ostvaruje na račun drugog) između ciljeva regulacije i vrijednosti za društvo. Jedan od univerzalno primjenjivanih alata za unapređenje regulacije koji se koristi i kod nas (ali ne na konsekventan način i u dovoljnoj mjeri – posebno na lokalnom nivou) je Procjena regulatornog uticaja (**Regulatory Impact Assessment - RIA**), odnosno Analiza efekata propisa koja razmatra i mjeri koristi, troškove i efekte nove ili izmijenjene regulative. **RIA** se smatra ključnim instrumentom za poboljšanje procesa regulatornog upravljanja i njegove transparentnosti, pa treba insistirati na njegovoj primjeni.

Administrativna simplifikacija tj. pojednostavljenje administrativne regulacije (procedura) takođe treba biti način smanjenja troškovnog opterećenja biznis sektora. Administrativni troškovi su oni troškovi koje preduzeća imaju u postupku ispunjavanja zakonskih obaveza.

Generalno, može se reći da regulacija utiče na biznis sektor izazivajući primarne i sekundarne efekte. Primarni efekti nastaju u obliku troškova izazvanih poštovanjem zakonskih odredbi (administrativni troškovi), a sekundarni efekti nastaju kao posljedica uticaja primarnih efekata na sposobnost konkurisanja – kao rezultat uticaja troškova usklajivanja na konkurentnost preduzeća (veći troškovi manja efikasnost...).

Imajući u vidu rečeno, može se sa velikim stepenom izvjesnosti zaključiti da odsustvo regulatorne politke u društvu, kao ključnog instrumenta za poboljšanje regulatornog upravljanja, rezultira sistemom neefikasne i neefektivne regulacije koja je u pozitivnoj korelaciji sa troškovnom struktukrom biznis sektora, a takođe i cjelokupnog društva. Društva sa nepovoljnim i opterećujućim regulatornim okruženjem plaćaju visoku cijenu zaostajanju u razvoju, a biznisi, najčešće MSP, inkliniraju sivoj zoni u većoj ili manjoj mjeri, motivisani sopstvenim opstankom. S druge strane, stimulativno regulatorno okruženje ne emituje podsticaje za tako nešto pa se u datom kontekstu prekomjerna regulacija, pored ostalog, može posmatrati i kao snažan generator sive ekonomije.

1.4. Povoljna poslovna klima (poslovno okruženje) - sadržaj i proces stvaranja

Ekonomski progres je proces postepenog poboljšanja koji se ne odvija bez unapređivanja poslovног okruženja koje doprinosi podsticanju sve savršenijih oblika poslovanja preduzeća, odnosno načina konkurisanja. Potrebe za promjenom onoga što čini poslovno okruženje na lokalnom nivou se javljaju kako se lokalna samouprava pomjera iz jednog nivoa razvijenosti u drugi. Ako promjene u poslovnom okruženju ne prate promjene u nivou razvijenosti lokalne samouprave, one će biti prepreka rastu i razvoju ne samo preduzeća već, prije svega, lokalne zajednice. Ne postoji razvijena lokalna zajednica sa nerazvijenim biznis sektorom, i ta međuslovljenost i međupovezanost rasta i razvoja biznis sektora na lokalnom nivou sa nivoom rasta i razvoja lokalne zajednice je empirijski potvrđen. No, ne čini nam se da je svijest o tome još uvijek dominantno prisutna u strukturama lokalne vlasti kod nas. Trebalo bi biti jasno da pomjeranja iz jednog nivoa razvijenosti lokalne samouprave na novi, viši nivo razvoja, nije moguć bez unapređenja regulatornih standarda, stimulativnijih fiskalnih pravila, kvalitetnijih inputa, kvaliteta institucija, infrastrukture... bez povoljne poslovne klime.

Brojna istraživanja pokazuju da politike unapređivanja regulacije u cilju stvaranja bolje poslovne klime kroz relaksiranje davanja rezultiraju visokim stopama preduzetničke aktivnosti, osnivanjem novih i unapređivanjem poslovanja postojećih preduzeća. Da bi bile uspješne, države i jedinice lokalne samouprave treba da, osim razvojnih politika kojima će podsticati otvaranje novih preduzeća, primjenjuju i politike koje unapređuju poslovanje postojećih preduzeća odnosno njihov rast i razvoj jer ukoliko nema te unutrašnje dinamike oni neće ni stvarati nova radna mjesta, što je jedan od njihovih ključnih doprinosa nacionalnoj ekonomiji.

Poznato je da eksterno okruženje – poslovna klima, kao i nepredvidivost i brzina promjena u okruženju – može negativno uticati na uspjeh preduzeća. Male firme, uglavno poslujući na malom tržištu, prinudene su da se oslanjaju na ograničene resurse pa su tako i više izložene uticaju promjena u okruženju i manje su sposobne da ih predvide i prate, odnosno da se prilagode promjenama kao što su na primjer: promjena propisa, promjena fiskaliteta odnosno parafiskaliteta, obaveza u izvještavanju, uslova na tržištu rada i sl.

U ovom kontekstu posmatrano, može se reći da razni oblici regulatornog opterećenja kojima su izložena mala i srednja preduzeća (u obliku fiskalnih odnosno parafiskalnih, kao i u vidu samog donošenja propisa na lokalnom nivou), stvaraju značajne teškoće za njihovo poslovanje (zbog obaveza prilagođavanja regulative i novih troškova) i, naravno, ne samo za njih već i za lokalne ekonomije, a time i za efikasno funkcionisanje lokalnih samouprava čime se ostvarenje ciljeva lokalne vlasti u oblasti unapređivanja života građana dovodi u pitanje. Tako, loše regulatorno upravljanje, u krajnjem, onemogućava ostvarenje ciljeva lokalne sammouprave zbog kojih je i kreirano.

Kreatori odluka uopšte, a naročito na lokalnom nivou, moraju imati u vidu da regulativa ima izuzetan ekonomski uticaj na sve sektore (javni, privatni) i taj se uticaj ogleda u odnosu troškova koje izaziva i koristi od njenog stvaranja, a naročito je njen uticaj izražen kroz direktnе i indirektnе efekte koje bilježi u odnosu na troškovnu strukturu sektora preduzeća.

Proces stvaranja stimulativnog poslovног ambijenta ili poslovne klime ogleda se, prije svega, u unapređivanju njegova dva strukturalna elementa koji predstavljaju dvije strane istog procesa: 1) regulatornog – koji u stvari znači utvrđivanje - donošenje pravila, odnosno zakonskog okvira koji pogoduje biznisu i koji predstavlja njegov svojevrsni spiritus movens kroz stvaranje uslova za njegovo sve bolje opsluživanje; 2) administrativnog – koji se u suštini ogleda u pojednostavljujućim procedura za biznis koje nijesu opterećujuće i skupe.

Oba elementa, svaki za sebe pojedinačno, imaju određeni uticaj i proizvode određene posljedice, a u međusobnoj interakciji formiraju sinergetski efekat u vidu stvaranja povoljne poslovne klime na mikro nivou koja se, prije svega, ogleda u dvije međusobno povezane sfere:

Prva se odnosi na: unapređivanje uslova za poslovanje preduzeća na lokalnom nivou i stvaranje mogućnosti za dalje unapređenje njihovog poslovanja;

Druga se odnosi na: strategiju i kvalitet lokalnog poslovног okruženja, njegove prednosti i njegove mane;

Kvalitet regulatornog okruženja tj. poslovne klime na opštem i na lokalnom nivou ne može se može posmatrati sam za sebe, nezavisno od toga koliko utiče na unapređivanje uslova za poslovanje preduzeća i od toga kakva je njegova strategija i njegov kvalitet. Kvalitet nije ono što su regulatori uložili u regulativu, već ono što su regulisani dobili od te regulative i ono što ta regulacija proizvodi. U odnosu na to kako djeluje na sadržaj poslovne klime, da li je unapređuje ili unazađuje, treba sagledavati kvalitet regulatornog okruženja odnosno procjenjivati njegov uticaj, posljeđično i sistem fiskaliteta odnosno parafiskaliteta u lokalnoj samoupravi: njegovu prirodu, stimulativnost ili destimulativnost, podsticaj ili barijeru rastu i razvoju preduzeća i cjelokupne privrede.

Naravno, ne može se zanemariti poslovna klima na makro ekonomskom nivou – imajući u vidu da će od njenog kvaliteta umnogome zavisiti stepen operativne efikasnosti preduzeća odnosno unapređivanje njihovog poslovanja. Bez unapređivanja poslovanja preduzeća nema ni održivog rasta, ni razvoja. Firme ne mogu dostići operativnu efikasnost, a time ni biti produktivne odnosno konkurentne, ukoliko su regulatorne procedure glomazne, skupe i opterećujuće, ukoliko je infrastruktura slaba i nefunkcionalna, logistika loša i sl.

Poslovno okruženje na lokalnom - mikro nivou oblikuju mnogi faktori, pa je prilično izazovno stvoriti povoljnu poslovnu klimu i adekvatne podsticaje za preduzeća. Ipak, na nivo njegovog kvaliteta presudno utiče kvalitet faktora sa lokalnog nivoa, kao što su:

1. Inputi koji opredjeljuju poslovanje: politički, pravni, kadrovski, institucionalni, infrastrukturni, tehničko-tehnološki, finansijski i sl.,
2. Uslovi za razvoj konkurenčije i dostignuti nivo razvoja konkurisanja među preduzećima,
3. Obim i struktura lokalne novčane tražnje,
4. Stepen efikasnosti lokalnih službi,
5. Nivo razvoja lokalne mreže biznisa,

U kontekstu sagledavanja stepena uticaja regulacije na kvalitet poslovnog okruženja za poslovanje MSP na lokalnom nivou, odnosno sagledavanja stepena regulatornog uticaja na faktore koji determinišu poslovno okruženje – poslovnu klimu, treba formulisati strategije i određivati regulatorne politike lokalne samouprave, a pogotovo one koje se tiču fiskalnih odnosno parafiskalnih opterećenja MSP.

Sve navedeno dio je procesa dugoročnog ekonomskog unapređenja i razvoja. Unapređivanja poslovnog okruženja nema bez niza mikroekonomskih unapređenja koja bi rezultirala stvaranjem povoljnih uslova za savršenijim oblicima poslovanja preduzeća odnosno za njihovim unapređenjem. Uslovi koji generišu otežano poslovanje preduzeća unazduju biznis sektor na lokalnom nivou, a time i lokalnu zajednicu i njenu perspektivu.

Iz navedenog proizilazi da se odgovornost lokalne vlasti za napredak lokalne samouprave umnogome svodi na odgovornost njenih organa vlasti za stvaranje povoljnih uslova za poslovanje preduzeća – povoljne poslovne klime na svojoj teritoriji.

Iako uloga vlade, u sklopu paradigmе produktivnosti odnosno konkurentnosti, može biti različita i manje direktna, ona svakako nije isključena - naprotiv. Njena odgovornost počiva na obavezi stvaranja stabilnog i predvidivog makroekonomskog, političkog i pravnog okruženja u kome preduzeća mogu da donose dugoročne strateške odluke. Vlada bi morala da osigura da preduzeća imaju na raspolaganju adekvatne inpute (obrazovne, zdravstvene, sigurnosne, infrastrukturne, socijalne zaštite...), opšta i jasna pravila, pravdu i pravednost u postupanju, jasan program ekonomskih unapređenja i podsticaja MSP.

1.5. Regulatorni teret: nesrazmjerno opterećenje MSP – malih i srednjih preduzeća

Kao što navedeno, osim što služi ostvarivanju društvenih ciljeva, regulative ima i neželjene efekte sa potencijalno ozbiljnim posljedicama po agregatnu društvenu efikasnost. To znači da javno regulisanje često može proizvesti su-protne efekte od namjeravanih, pa je vrlo važno, protokom vremena, sagledavati efekte preduzete regulacije i pratiti u kakvom odnosu stoje rezultati regulacije sa namjeranim ciljevima. To bi svakako morao biti princip održivosti regulacije ili njen modus vivendi jer regulacija sama po sebi ima svoju cijenu.

Priroda malih preduzeća je različita od velikih i ne postoji nijedan opravdan razlog da mali biznisi budu u regulaciji fiskalnih i parafiskalnih opterećenja (i u mnogo čemu drugom) jednako tretirani kao i veliki biznisi, odnosno da se ta njihova posebnost ne uzima u obzir. Istovjetan tretman malih i velikih preduzeća u pomenutoj oblasti regulacije i njihovo neprirodno izjednačavanje, ukazuje na znatan stepen odsustva spremnosti od strane donosilaca regulatornih odluka da se uvaži posebnost preduzeća i, na izvjestan način, ukazuje na inertnost u kreiranju specifičnih rješenja za mala i srednja preduzeća. Ukoliko se i dalje bude zanemarivala ova potreba za posebnim tretmanom sektora MSP, uslovi za njihovo poslovanje će biti otežani, a to će podrivati njihovu ionako (često) upitnu sposobnost konkurisanja, što će neizostavno dovesti i do povećanog stepena njihovog gašenja.

Da su naše opservacije o neophodnom uvažavanju posebnosti MSP u procesu kreiranja regulatornog okruženja u cjelini (a naročito kada je riječ o fiskalnim i parafiskalnim opterećenjima) opravdane, govore i nalazi mnogih studija (neke jeinicirala i Evropska komisija) o efektima regulatornih opterećenja na mala, srednja i velika preduzeća. Studije pokazuju da mala preduzeća imaju nesrazmjerne veliki regulatorni teret po zaposlenom u poređenju sa većim preduzećima: prosječno, dok veliko preduzeće troši jedan euro po zaposlenom u cilju ispunjavanja regulatornih obaveza, preduzeće srednje veličine bi vjerovatno moralo da potroši oko četiri eura, a malo preduzeće zapanjujućih deset eura ili deset puta više! Zbog čega se to dešava objasnićemo kasnije.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

U istraživanju su korišćene različite naučne metode: analitičke, sintetičke, metode prikupljanja podataka, metod apstrakcije i konkretizacije, generalizacije i specijalizacije, dokazivanja i opovrgavanja, metod deskripcije i eksplikacije, kompilacije i metod uzoraka. Imajući u vidu prirodu i cilj straživanja, dominantno su korišćene dvije posebne metode: normativna (u smislu istraživanja zakonodavstva) i sociološka.

Normativna metoda (istraživanje legislative) – pored analize opštih akata lokalne samouprave (odluke) kojima su uređivane naknade, takse u novije vrijeme i doprinos turističkim organizacijama, ovaj metod istraživanja je iz razumljivih razloga morao, bez obzira na lociranost istraživanja u tri opštine, obuhvatiti i analizu zakona, podzakonskih akata državnih organa (pravilnici, uredbe i sl.).

Sociološka metoda – istraživanje je sprovedeno s ciljem da se utvrde stavovi i pogledi vlasnika MSP ili odgovornih lica u njima (relevantnih za istraživanje, obzirom na njihov profesionalni angažman) u vezi predmeta istraživanja i postojeće regulative u oblasti parafiskaliteta/fiskaliteta. Realizovano je metodama posmatranja, anketiranja, intervjuisanja, razgovora sa odgovornim licima, dok su podaci sređivani različitim metodama: klasifikacija, statistička obrada itd.

Aktivnosti koje su sprovedene u svrhu istraživanja u konkretnom su se odnosile na: 1) Pripremu strukturiranih anketi i pitanja za intervjuje sa vlasnicima malih i srednjih preduzeća ili sa odgovornim licima u njima; 2) Identifikaciju parafiskaliteta relevantnih za istraživanje, što je zahtijevalo pregled cijelokupne legislative koja se odnosi na parafiskalitete sa državnog nivoa, kao i nivoa lokalnih samouprava koji su bile predmet analize (Budva, Danilovgrad, Bijelo Polje). Identifikacija je, takođe, podrazumijevala upoznavanje sa sadržajem svakog pojedinačnog pravnog akta; 3) Anketiranje i razgovori sa predstvincima 90 preduzeća različite veličine i iz različitih privrednih sektora, kao i izrada analize stanja sa preporukama. Anketni upitnik je sadržao 43 pitanja; 3) Anketno istraživanje, klasifikaciju podataka, komparaciju, statističku obradu. Takođe, obavljeni su razgovori sa predstvincima pojedinih državnih organa, kao i sa predstvincima jedinica lokalne samouprave. Sprovedeno je i više drugih aktivnosti na osnovu kojih su u anketnim istraživanjima i intervjuima prikupljeni podaci u cilju njihovog analiziranja i predstavljanja; 4) Obradu, tumačenje odgovora datih u anketi i tokom obavljenih intervjuja, njihovo uobičavanje u opservacije odnosno zaključke koji su prezentirani u analizi.

Neposredni učesnici istraživanja (anketirana i intervjuisana lica) su prethodno, prije samog učešća u istraživanju, upoznati sa svrhom i ciljevima istraživanja, kao i uobičajenim principima anketiranja prilikom izrade analize i prezentovanja samog izvještaja o sprovedenom istraživanju.

3. NORMATIVNA ANALIZA PARAFISKALITETA – opšti pristup

Ideja vodila u normativnoj analizi, odnosno analizi postojeće legislative u pogledu taksi, naknada i članarina, bila je da se sagleda postojeća zakonska regulativa i ono što je prati u cilju dobijanja odgovora na pitanje: u kakvom regulatornom okruženju posluju preduzeća u Crnoj Gori, prvenstveno na nivou tri posmatrane opštine - lokalne zajednice? Da li je i u kojoj mjeri to okruženje stimulativno ili destimulativno?

U tom smislu, pristupilo se istraživanju u pogledu: brojnosti propisa kojima su ova tri parafiskaliteta regulisana, dinamici njihovog donošenja, kao i dinamici njihove promjene. Takođe su sagledavane i regulatorne procedure, visina iznosa parafiskalnih opterećenja, obaveze informisanja pravnih i fizičkih lica o fiskalitetima odnosno parafiskalitetima

i sve ono što na direktni ili indirektni način utiče na formiranje regulatornog ambijenta u ovim opštinama, a u vezi je sa navedenim fiskalitetima odnosno parafiskalitetima.

3.1. Normativna analiza fiskaliteta - državni nivo

Registrar parafiskaliteta utvrđen bazičnom analizom (Izvještaj o parafiskalitetima u Crnoj Gori 2017. god.)¹ na osnovu Pravilnika o jedinstvenoj klasifikaciji računa za budžet Crne Gore i budžete opština² i Naredbi o načinu uplate javnih prihoda³ (koja se od 2011. godine mijenjala dvanaest puta!?), predstavlja vrijedan rezultat, nastao u uslovima postojanja nesređenosti tj. „šume“ propisa koja se odnosi na parafiskalitete /fiskalitete, te znatne konfuzije koje takvo stanje generira pri svakom istraživanju u toj oblasti. Registrar, u tom smislu, predstavlja znatan napredak samom činjenicom da sada postoji Registrar propisa iz te oblasti koji, uz sve moguće manjkavosti (tačan broj propisa, eventualno dupliranje ili izostavljanje pojedinih propisa i sl.), nudi kvalitetnu osnovu za bilo kakav budući rad i istraživanje u toj sferi.

Sam pristup analizi je značajno otežan praktičnim teškoćama u utvrđivanju normativnog okvira fiskalnih/parafiskalnih opterećenja na državnom nivou (što je konstatovano i prethodnim dokumentom UPCG pod nazivom „Izvještaj o parafiskalitetima u Crnoj Gori“ iz 2017. god), jer se državni prihodi formiraju iz vrlo velikog broja različitih prihoda, po raznim osnovama. Teškoće u identifikovanju normativnog okvira ogledaju se dodatno i u samom identifikovanju naknada kao parafiskaliteta/fiskaliteta, naročito imajući u vidu da riječ naknada može imati više značenja, pa se i u pojmovnom smislu može različito koristiti.

Mogućnost višestruke upotrebe pojma „naknada“ stvara određenu konfuziju, izaziva nejasnoće i stvara probleme prilikom pretrage propisa po ključnim riječima, posebno jer, primjera radi, postoje i naknade tipa „naknada za rad u Upravnom odboru“ kojih nije mali broj.

Kao što je već navedeno, fokus istraživanja je na trima vrstama parafiskaliteta/ fiskaliteta: naknadama, taksama i doprinosima turističkim organizacijama.

Takse su jedan od dva tipična parafiskalna/ fiskalna instrumenta (javni prihod) koji država, ali i lokalna samouprava - opština naplaćuje za pružanje svojih usluga. Takse se naplaćuju samo u slučaju pružanja usluga za koje su i predviđene. Iznos taksi se ne određuje striktno prema troškovima ili vrijednosti pružene usluge, već prema drugim kriterijumima i ciljevima. **Na njihovu visinu treba da utiču:** troškovi pružene usluge, koristi od te usluge, prisutstvo opštег interesa za intenzivno korišćenje neke usluge i postojanje opštег interesa za ograničavanje neke radnje. Visina taksi treba da pokrije dio troškova državnih organa i ne bi smjela da utiče na ograničavanje dostupnosti usluga državnih organa. Obaveza plaćanja administrativnih taksi propisana je Zakonom o administrativnim takсama⁴, a visina administrativnih taksi određena je taksenom tarifom - sistematskim pregledom elemenata takse - i zavisi od vrste radnje, odnosno akta koji podliježe plaćanju takse. Obveznik plaćanja takse je lice po čijem se zahtjevu postupak pokreće, odnosno vrši radnja predviđena Taksenom tarifom. U našem sistemu postoje četiri vrste taksi:

- administrativne,
- sudske,
- registracione i
- komunalne.

Administrativne taksa⁵ koje se plaćaju za spise i radnje kod ministarstava, drugih organa uprave i diplomatsko-konzularnih predstavištava prihod su budžeta države. Administrativna taksa koja se plaća za spise i radnje pred organima jedinica lokalne uprave prihod je jedinica lokalne samouprave. Administrativna taksa koja se plaća za spise i radnje pravnih lica sa javnim ovlašćenjem prihod je budžeta Crne Gore, odnosno budžeta jedinice lokalne samouprave, zavisno od toga na osnovu čijeg ovlašćenja pravno lice sa javnim ovlašćenjem obavlja poslove (lista administrativnih taksi sa iznosima data je u prilogu).

Obaveza plaćanja sudske taksi propisana je Zakonom o sudskim takсama⁶. Taksa se plaća za radnje i akte koji se preduzimaju u sudskom postupku. Visina sudske takse propisana je taksenom tarifom i zavisi od složenosti radnje koja se vodi u sudskom postupku.

1 Unija poslodavaca Crne Gore i Đ. Blažić: Izvještaj o parafiskalitetima u Crnoj Gori, Podgorica, 2017

2 Sl. list CG, br. 072/16

3 Sl. list CG, br. 032/11 061/11, 018/12, 040/13, 020/14; 023/14 ; 052/14 ; 007/15 ; 019/15 ; 038/15 ; 063/15 015/16 ; 083/16 .

4 Sl. list RCG, br. 55/03, 046/04, 002/06, Sl. list CG, 077/08, 003/09, 040/10, 020/11, 026/11, 056/13, 053/16

5 "Sl. list RCG", br. 55/03 od 01.10.2003, 46/04 od 09.07.2004, 81/05 od 29.12.2005, 02/06 od 18.01.2006, "Sl. list Crne Gore", br. 22/08 od 02.04.2008, 77/08 od 16.12.2008, 03/09 od 21.01.2009, 40/10 od 22.07.2010, 73/10 od 10.12.2010, 20/11 od 15.04.2011, 26/11 od 30.05.2011, 56/13 od 06.12.2013, 45/14 od 24.10.2014)19

6 Sl. list RCG, br. 076/05, 039/07, Sl. list CG, br. 040/10, 073/10

Obaveza plaćanja registracionih taksi propisana je Zakonom o privrednim društvima.⁷ Ove takse se naplaćuju pri registraciji privrednih društava kod Privrednog suda. Visina registracione takse se kreće od 1 do 50 eura, u zavisnosti od vrste radnje i oblika društva koje je predmet registracije.⁸ Sredstva od naknada prihod su državnog budžeta.

Komunalne takse plaća korisnik prava, predmeta ili usluga za čije korišćenje je propisano plaćanje komunalne takse. Obaveza plaćanja je, naravno, uređena Zakonom.⁹

Stanje regulative taksi daleko je sređenije, što znači da je u tom smislu i povoljnije, od regulative naknada, s obzirom na to da su kodifikovane tj. sistematizovane na jednom mjestu (Zakonom o administrativnim taksama) putem taksenih tarifa kojima se uređuje njihova visina, po pravilu u fiksnom iznosu ili rasponu, a rjeđe u procentima. Taksenu tarifu za spise i radnje iz nadležnosti lokalne uprave utvrđuje nadležni organ lokalne uprave, a tarifni iznosi ne mogu biti veći od iznosa taksi koji se plaćaju za slične spise i radnje koji se vode pred organima državne uprave.

Naknade su, kao što je poznato, relativno novija vrsta parafiskaliteta/fiskaliteta (javnih prihoda) čiji je primarni cilj ostvarivanje nefiskalnih (ekonomskih, saobraćajnih, infrastrukturnih, urbanističkih, ekoloških...) a ne fiskalnih ciljeva. Naknade su tipičan parafiskalni instrument – namet, javni prihod, koji je destiniran – a plaćaju ih korisnici dobara od opštег interesa. Naknade su prihod države i lokalnih zajednica. Njihova visina treba približno da odgovara troškovima održavanja i unapređivanja performansi dobara od opštег interesa za čije svrhe se i ubiraju. Naknade se utvrđuje na četiri načina, i to: 1) u fiksnom iznosu; 2) u rasponu minimum-maximum; 3) u procentualnom iznosu; 4) kombinovanim metodama fiksнog, raspona i procenta.

Kako je već konstatovano, naknade se uređuju zakonima, podzakonskim aktima (odlukama i pravilnicima ministarstava), a mogu se uređivati i autonomnim aktima lokalne samouprave, u skladu sa zakonom datim ovlašćenjima. Naknade kao parafiskalni/ fiskalni instrument regulacije su zastupljene u gotovo svim oblastima društveno-ekonomskog života. Prisutne su u oblastima: rudnog bogastva, geologiji, šumama, vodi, ugljovodnicima, putevima, plovnim putevima, plovilima, lučkima naknadama, ribolovu, raftingu, igrama na sreću, otpadu, životnoj sredini, parkovima, poljoprivredi, građevinarstvu, bankarstvu, telekomunikaciji, hidrologiji, meteorologiji, turizmu, energetici, intelektualnoj svojini, osiguranju, konkurenciji, željeznici, vazduhoplovstvu, carini, poštansko - telegrafskoj oblasti, katastru, javnoj bezbjednosti, medicini itd).

Prema Zakonu o državnoj imovini,¹⁰ stvari i druga dobra kojima raspolaže Crna Gora dijele se na prirodna bogatstva i dobra od opštег interesa.

Korišćenje prirodnih bogatstava, drugih prirodnih bogatstava, dobara u opštoj upotrebi i drugih dobara od opštег interesa u državnoj svojini, može biti predmet koncesije, što je regulisano Zakonom o koncesijama.¹¹ U tom smislu, predviđene su naknade za koncesije, a naknada za vladine koncesije prihod su državnog budžeta. Dio koncesione naknade koje ubira Vlada usmjerava se opštini na čijoj teritoriji se nalazi predmet koncesije, u skladu sa zakonom kojim se uređuje način finansiranja jedinica lokalne samouprave.

Pored koncesija postoji i mnogo vrsta naknada. Za potrebe uvida u njihov obuhvat i strukturu najbolje može poslužiti njihova kategorizacija iz npr. Zakona o budžetu za 2017. godinu, gdje u u Ekonomskoj klasifikaciji 714 postoje klasifikovane naknade na sljedeći način:

- naknade za korišćenje dobara od opštег interesa (714-1)
- naknada za korišćenje prirodnih dobara (714-2)
- ekološke naknade (714-3)
- naknade za priređivanje igara na sreću (714-4)
- naknade za puteve (714-8)
- ostale naknade (714-9).

Za utvrđivanje sadržine svake grupe, kategorije, navedene klasifikacije naknada, kao relevantan je uzet opis i računski plan iz Pravilnika o jedinstvenoj klasifikaciji računa za budžet Crne Gore i budžete opština, koji upućuju na sljedeću strukturu grupa:

- Naknade za korišćenje dobara od opšteg interesa (714-1) čine:
 - 714-1-1 Naknada za korišćenje voda
 - 714-1-2 Naknada za izvađeni materijal iz vodotoka
 - 714-1-3 Naknada za zaštitu voda od zagadživanja
 - 714-1-4 Naknada za korišćenje rezultata geoloških istraživanja

7 Sl. list RCG, br. 06/02, Sl. list CG, br. 17/07, 80/08, 40/10, 36/11, 40/11

8 Takse za registraciju u CRPS (Centralni registar Privrednog suda) iznose: za akcionarsko društvo 50 eura; za registraciju preduzetnika, ortakluka, komanditnog društva i društva sa ograničenom odgovornošću 10 eura; za izdavanje ovjerene kopije rješenja o registraciji ili potvrde da privredno društvo odnosno preduzetnik nije registrovan 5 eura; za dostavljanje drugih zahtjeva, uključujući i zahtjev za brisanje iz registra 5 eura; za objavljivanje podataka u "Službenom listu Crne Gore" u visini stvarnih troškova objavljivanja.

9 Zakon o lokalnim komunalnim taksama Sl.list CG, br.027/06,033/18

10 Sl. list CG, br.040/11

11 Sl.list CG.br. 008/09

- Naknadu za korišćenje prirodnih dobara (714-2) čine:
 - 714-2-1 Naknada za korišćenje šuma
 - 714-2-2 Naknada za korišćenje morskog dobra
 - 714-2-3 Naknada za korišćenje rudnog bogatstva
 - 714-2-4 Naknada za korišćenje mineralnih sirovina
- Ekološke naknade (714-3) čine:
 - 714-3-1 Ekološka naknada za investicije
 - 714-3-2 Ekološka naknada za promet naftnih derivata koju plaća zagađivač
- Naknade za priređivanje igara na sreću (714-4) čine:
 - 714-4-1 Naknada za priređivanje lutrijskih igara na sreću
 - 714-4-2 Naknada za priređivanje posebnih igara na sreću
- Naknade za puteve (714-8) čine:
 - 714-8-1 Naknada iz maloprodajne cijene tečnih goriva
 - 714-8-2 Naknada za postavljanje natpisa na putu i pored puta
 - 714-8-3 Godišnja naknada pri registraciji drumskih motornih vozila
 - 714-8-4-1 Godišnja naknada pri registraciji drumskih motornih vozila, traktora i priključenih vozila
 - 714-8-4-2 Godišnja naknada pri registraciji ostalih drumskih vozila na motorni pogon
 - 714-8-4-3 Godišnja naknada pri registraciji vozila na motorni pogon, koja koriste gas ili drugu energiju
 - 714-8-4-4 Posebna naknada za drumska motorna vozila i njihova priključna vozila
 - 714-8-5 Naknada za upotrebu pojedinih puteva i objekata (putarina)
 - 714-8-6 Naknada za zakup putnog zemljišta
 - 714-8-7 Naknada za priključenje prilaznog puta na javni put
 - 714-8-8 Naknada za korišćenje objekata bezbjednosti plovidbe
 - 714-8-9 Ostale naknade za puteve
 - 714-8-9-1 Naknada za postavljanje cjevovoda, vodovoda, kanalizacije, električnih, telefonskih i telegrafske vodove na javnom putu
 - 714-8-9-2 Godišnja naknada za cjevovode, vodovode, kanalizaciju, električne, telefonske i telegrafske vodove ugrađene na javnom putu
 - 714-8-9-3 Naknada za izgradnju komercijalnih objekata kojima je omogućen pristup sa puta
 - 714-8-9-4 Naknada za korišćenje komercijalnih objekata kojima je omogućen pristup sa puta
 - 714-8-9-5 Naknada za inostrana drumska vozila u korist puteva
 - 714-8-9-6 Naknada za vanredni prevoz
 - 714-8-9-7 Ostale naknade

Ostale naknade (714-9) naknade koje nijesu pomenute.

Uz pojašnjenje strukture, uz navedene imamo i nove naknade koje su takođe grupisane i to:

 - Naknade za korišćenje građevinskog zemljišta (714-5) koje čine:
 - 714-5-1 Naknada za korišćenje građevinskog zemljišta, za pravna lica
 - 714-5-2 Naknada za korišćenje građevinskog zemljišta, za preduzetnike
 - 714-5-3 Naknada za korišćenje građevinskog zemljišta, za fizička lica
 - Naknade za uređivanje i izgradnju građevinskog zemljišta (714-6) koje čine:
 - 714-6-1 Naknada za uređivanje i izgradnju građevinskog zemljišta, za pravna lica
 - 714-6-2 Naknada za uređivanje i izgradnju građevinskog zemljišta, za preduzetnike
 - 714-6-3 Naknada za uređivanje i izgradnju građevinskog zemljišta, za fizička lica
 - Naknade za izgradnju i održavanje lokalnih puteva i drugih javnih objekata od opštinskog značaja (714-7) koje čine:
 - 714-7-1 Naknada za izgradnju i održavanje lokalnih puteva i drugih javnih objekata od opštinskog značaja, za pravna lica
 - 714-7-2 Naknada za izgradnju i održavanje lokalnih puteva i drugih javnih objekata od opštinskog značaja, za preduzetnike
 - 714-7-3 Naknada za izgradnju i održavanje lokalnih puteva i drugih javnih objekata od opštinskog značaja, za fizička lica.

Kada se, pored navedenog, naknade analiziraju na osnovu Naredbe o načinu uplate javnih prihoda, samo grubim pretraživanjem dolazi se do brojke od **138 naknada**.¹²

Prethodnom analizom UPCG (Izvještaj o parafiskalitetima u Crnoj Gori iz 2017. godine), na državnom nivou (državni parafiskaliteti/fiskaliteti) je identifikovano 810 naknada i 655 taksi, od čega su 1048 u nominalnom iznosu, dok je 417 uređeno na drugačiji način.

¹² Unija poslodavaca Crne Gore i Đ. Blažić: Izvještaj o parafiskalitetima u Crnoj Gori, Podgorica, 2017

Ukoliko ne postoji saglasnost između ciljeva koji se žele postići parafiskalitetima (naknadama i taksama) i njihove visine, kao i po pitanju složenosti odnosno troškova koje ti parafiskaliteti izazivaju, tada se oni izvrću u svoju suprotnost i od instrumenta regulacije postaju regulatorni teret odnosno regulatorna barijera. U smislu stvaranja regulatornog tereta djeluju i onda kada su prilično disperzovane i nesistematizovane, kada nijesu kodifikovane, kao što je sada slučaj jer se na taj način otvaraju mogućnosti za djelovanje mnogih negativnih činilaca.

3.2. Normativna analiza fiskaliteta - nivo lokalne samouprave

Zakonom o finansiranju lokalne samouprave¹³ utvrđeno je da lokalne samouprave ostvaruju prohode po osnovu:

- sopstvenih prihoda,
- zakonom ustupljenih prihoda,
- Egalizacionog fonda,
- budžeta države.

Sopstveni prihodi opštine su:

- 1) porez na nepokretnosti;
- 2) prirez porezu na dohodak fizičkih lica;
- 3) lokalne administrativne takse;
- 4) lokalne komunalne takse;
- 5) naknada za komunalno opremanje građevinskog zemljišta;
- 6) naknade za korišćenje opštinskih puteva;
- 7) naknada za zaštitu i unaprjeđenje životne sredine;
- 8) prihodi od prodaje i davanja u zakup imovine opštine;
- 9) prihodi od kapitala (od kamata, akcija, udjela i dr.);
- 10) novčane kazne izrečene u prekršajnom postupku, kao i oduzeta imovinska korist u tom postupku;
- 11) prihodi od koncesione naknade za obavljanje komunalne djelatnosti i prihodi od drugih koncesionih poslova koje opština zaključi;
- 12) prihodi koje svojom djelatnošću ostvare opštinski organi, službe i organizacije;
- 13) prihodi po osnovu donacija i subvencija;
- 14) drugi prihodi utvrđeni zakonom.

Opština ostvaruje prihode od zakonom ustupljenih poreza i naknada koje uvodi država. Zakonom ustupljeni prihodi su:

- 1) prihodi od poreza na dohodak fizičkih lica;
- 2) prihodi od poreza na promet nepokretnosti;
- 3) prihodi od koncesionih i drugih naknada za korišćenje prirodnih dobara koje dodjeljuje Država;
- 4) prihodi od godišnje naknade pri registraciji motornih vozila, traktora i priključnih vozila;
- 5) prihodi od naknade za korišćenje drumskih motornih vozila i njihovih priključnih vozila (eko-naknada), koja se plaća prilikom registracije vozila.

Takse

Lokalne administrativne takse

Zakonom o administrativnim taksama¹⁴ uređene su lokalne administrativne takse na način da se one utvrđuju propisima lokalnih samouprava koji moraju biti usklađeni sa navedenim Zakonom. U tom smislu, taksenu tarifu lokalne samouprave, za spise i radnje iz njene nadležnosti, utvrđuje nadležni organ lokalne uprave. Taksa koju utvrđuju lokalne samouprave ne može biti veća od iznosa taksa koje se plaćaju za slične spise i radnje koji se vode pred organizma državne uprave. Prihodi od lokalnih administrativnih taksi pripadaju budžetima lokalnih samouprava.

13 Sl. list RCG, br. 042/03, 044/03; Sl. list CG, br. 005/08, 051/08, 074/10, 001/15, 078/15, 003/16

14 Sl. list RCG, br. 055/03; 046/04; 081/05; 002/06; Sl. list RC G, br. 022/08 ; 077/08 ; 003/09 ; 040/10 ; 020/11 ; 026/11 ; 056/13 ; 045/14 ; 053/16 ; 037/17;

Lokalne komunalne takse

Slična stvar je i sa Lokalnim komunalnim taksama koje se, kao i administrativne, utvrđuju propisima lokalnih samouprava donesenih u skladu sa Zakonom o lokalnim komunalnim taksama.¹⁵ Prihodi od lokalnih komunalnih taksi su prihodi budžeta lokalnih samouprava.

Lokalne komunalne takse uvode se Odlukama kojima se utvrđuje njihova visina, način i rokovi plaćanja, kao i vršenje poslova utvrđivanja, naplate i kontrole naplate lokalne komunalne takse.

Komunalne takse uvode se za:

- korišćenje prostora na javnim površinama,
- držanje (priređivanje) muzike u ugostiteljskim objektima,
- korišćenje reklamnih panoa i bilborda,
- korišćenje prostora za parkiranje motornih i priključnih vozila, motocikala i bicikala,
- korišćenje slobodnih površina za kampove, postavljanje šatora ili drugih objekata privremenog karaktera,
- korišćenje vitrina radi izlaganja robe van poslovne prostorije,
- držanje plovnih postrojenja, plovnih naprava i drugih objekata na vodi,
- držanje brenti, gatera i cirkulara za rezanje građe,
- držanje restorana i drugih ugostiteljskih i zabavnih objekata na vodi,
- držanje asvaltnih betonskih baza i baza za drobljenje i preradu kamena i proizvodnju pjeska,
- korišćenje slobodnih površina za karting staze, zabavne parkove i cirkuse i korišćenje obale u poslovne svrhe.

Kako bi stekli uvid u značaj ovog paraiskaliteta (taksi) za budžete posmatranih lokalnih samouprava (Budva, Bijelo Polje, Danilovgrad), u narednim tabelama dajemo pregled ostvarenih prihoda posmatranih lokalnih samouprava iz osnova ovog parafiskaliteta.

U cilju uvida u "istorijsku" perspektivu u kretanju prihoda ovih lokalnih samouprava, navećemo da je njihovo kretanje u periodu 2007-2012. godina, u apsolutnom, iznosilo: Budva - od najnižeg u 2008. godini od oko 224.000 eura do 627.000 eura u 2011. god.; Bijelo Polje - od oko 26.000 do 837.000 eura; Danilovgrad - od oko 24.000 do 77.000 eura.

Najveći prihodi svih lokalnih samouprava zajedno u Crnoj Gori po ovom osnovu, u periodu 2007-2012. godina, bili su u 2007. godini u ukupnom iznosu od 9,3 miliona eura, a u 2008. godini preko 6 miliona eura, da bi nakon toga dramatično pali za oko 40% na 3,6 miliona eura u 2009. godini, i na tom nivou su, manje-više, ostali do kraja 2012. godine. Kao što se može vidjeti iz naredne tabele, prihodi po ovom osnovu su u 2015. godini iznosili 45 miliona eura, da bi u 2016. g. dramatično pali na 5,9 miliona eura, dok su u 2017. g. umjereno porasli na 6,5 miliona eura. U tom smislu, učešće prihoda po ovom osnovu u strukturi tekućih prihoda posmatranih lokalnih samouprava Bijelog Polja, Budve i Danilovgrada, dramatično je smanjeno sa 42%, 53% i 47% iz 2015. godine na 2,3%, 2,5% i 1,3% respektivno.

Tabela 1. Prihodi lokalnih samouprava od taksi u 2015. godini

Prihodi Lokalnih samouprava	Bijelo Polje	Budva	Danilovgrad
Tekući prihodi	4,753,206.10	70,466,417.44	3,842,620.74
Takse	1,967,778.68	37,221,319.04	1,813,446.55
Lokalne administrativne takse	1,300,337.11	24,789,775.90	1,154,906.77
Lokalne komunalne takse	667,441.57	12,431,543.14	658,539.78
Učešće u tekućim prihodima	42%	53%	47%

Napomena: Prihod od taksi na nivou svih lokalnih samouprava iznosio je oko 45 miliona eura

15 Sl. list RCG br. 027/06, br. 033/18

Tabela 2. Prihodi lokalnih samouprava od taksi u 2016. godini

Prihodi Lokalnih samouprava	Bijelo Polje	Budva	Danilovgrad
Tekući prihodi	3,797,596.12	28,440,098.52	2,204,294.87
Takse	122,075.26	729,906.84	30,800.47
Lokalne administrativne takse	40,536.38	113,308.67	17,592.55
Lokalne komunalne takse	81,538.88	42,767.81	13,207.92
Učešće u tekućim prihodima	3,2%	2.5%	1,4%

Napomena: Prihod od taksi na nivou svih lokalnih samouprava iznosio je oko 5,9 miliona eura

Tabela 3. Prihodi lokalnih samouprava od taksi u 2017. godini

Prihodi lokalnih samouprava	Bijelo Polje	Budva	Danilovgrad
Tekući prihodi	3,262,217.88	32,504,652.13	2,207,566.18
Takse	78,108.98	826,116.88	33,746.91
Lokalne administrativne takse	40,085.11	106,952.62	19,707.51
Lokalne komunalne takse	38,023.87	719,164.26	14,039.40
Učešće u tekućim prihodima	2,3%	2,5%	1,5%

Napomena: Prihod od taksi na nivou svih lokalnih samouprava je iznosio oko 6,5 miliona (nivo 2008.g.)

U nastavku dajemo pregled visine komunalnih taksi po lokalnim samoupravama.

Tabela 4. Visina lokalnih komunalnih taksi (iznosi u €, obaveza plaćanja utvrđuje se godišnje u tabeli: G, mjesечно u tabeli: M, dnevno u tabeli: D, započetog času: H)

LOKALNE KOMUNALNE TAKSE									
Andrijevica	Bar	Berane	Bijelo Polje	Budva	Danilovgrad	Herceg Novi	Kolašin	Kotor	Mojkovac
Korišćenje prostora na javnim površinama ili ispred poslovnog prostora-kiosk, punktovi i drugi zatvoreni privremeni objekti									
1,00/m ² M	/	/	/	Kiosk- 30/m ² M Tende uz kioske:10,5/m ² Dr montazni objekti-10/ m ² Butici, parfimerije- 6,00 m ² M 15,06.-15,09. 26,00 m ² M Proizvodne i zanatske radnje- 5,00 m ² M	/	13,10/kom M	3-5/m ² M	0,95-2,5/m ² M	Kiosk: 1,5/m ² Tende uz kioske:2/m ² M
<i>Za zauzimanje javne površine za izvođenje građevinskih radova, raskopavanje, deponovanje, građevinskog i drugog materijala ili postavljanje specijalnih vozila u svrhu izvođenja građevinskih radova i sl.</i>									
0,8-1/m ² D	/	0,15-0,50/(m ² D	/	25/m ² M	0,1-0,8/m ² M	0,15-1,5/ m ² D	1-3/m ² D	/	0,15-0,3/m ² D
Korišćenje prostora na javnim površinama ili ispred poslovnog prostora-za postavljanje stolova ili ispred poslovnih prostorija u poslovne svrhe (postavljanje bašti i terasa)*zakupljeno opštinsko zemljište									
1,50/m ² M	3,00/sto Težge: 50/kom M	0,20 - 0,35/m ² D	3,5-11/m ² M	Terase: 3,5/m ² Osim 15,6.-15,9.-11,5/ m ² M Ugostiteljski objekat: 10/m ² Osim 15,06.-15,09.-40/ m ² M Terase zastakljene: 5,00/m ² 15,06.-15,09.- 20 / m ²	4,00-8,00/m ² M	2-18/m ² M Ostalo: 2/m ²	Zabavni program-0,6-1,5 m ² M 3-5/m ² M Promotivne svre 10,00 m ² D	Terase: 0,95- 2,5/m ² Ugostiteljski objekat: 0,65- 1,90/m ² M	2-3/m ² M Zatvoreno + 0,5m ² M *1,00 m ²
<i>Za držanje i korišćenje plovnih postrojenja, plovnih naprava na vodi i drugih objekata na vodi</i>									
/	200,00(po postrojenju) G	/	50,00 G po objektu Zabavno-rekreativni objekti- 600,00 po objektu M Čamci: 6-30kom Glicer-3-6 Jahta I brod-150,00 Skuter-150,00 Splav-50,00	30,00 G	145,00 G Čamci: 6-30kom Glicer: 24- 60 kom Jahte:30-150 kom	30,00 po objektu G	57,00 G	50,00 G	

LOKALNE KOMUNALNE TAKSE

Andrijevica	Bar	Berane	Bijelo Polje	Budva	Danilovgrad	Herceg Novi*	Kolašin	Kotor	Mojkovac*
Za priređivanje muzike u ugostiteljskim objektima, osim muzike koja se reprodukuje mehaničkim sredstvima (gramofon, megafon, radio, TV)									
50,00 M	200,00-1.05,- 31.10. 100,00-1.11- 30.04. M	100,00 M	100,00 M	Po mjesecima: 7 i 8-300 6 i 9 -200 Ostali mjeseci-50 Noćni klubovi sa terasama do 300m ² : 7 i 8-500 6 i 9 -250 Ostali mjeseci-100 M	100,00 M	272,00 M	100, 01.07.08. mjeseca-200	31,020 M	50M ili 10D
Za korišćenje prostora za parkiranje motornih drumskih i priključnih vozila (Putnički automobili-PA, Autobusi-A, Kombi i teretna vozila-K i TV) PO PARKING MJESTU									
/	PA-5,00 K i TV 5-30,00 M	PA-0,20 A-0,5 K i TV 0,25 M TAXI-5-10 M Obilježena mjesta: A-10,00 M TV-1-2 D	0,50 osim taksi vozila: 10,00 M	PA-2,00 A-5,00 K i TV 5-6,00 M	PA-5,00 Taxi-10,00 A, K i TV 5-15 M	0,21-0,41/m ² D	0,21-0,41 /m ² Taksi-6 M	5,00 M	
Za korišćenje slobodnih površina za kampove, postavljanje šatora ili drugih objekata privremenog karaktera									
0,50/m ² D	0,05/m ² D	0,10 D	0,10/m ² D	0,5-1,2/kom D Ug. obj.-4/m ² M	0,50/m ² D	Šator-0,60 kom/D Kamp prikolica-1,35/ kom D Priklično vozilo 0,35/kom D	0,5/m ² D	0,62-1,25 D	0,35-1,00/m ² D
Za korišćenje slobodnih površina za karting staze (KS), zabavne parkove i cirkuse (ZP i C)									
ZP i C 0,10/m ² D	KS: do 500 m ² -50 500m ² - 1000m ² -150 Od 1000m ² - 300 ZP i C; do 100 m ² -10,00 100-500m ² - 30,00 500-1000m ² - 500 1000-2000m ² - 1000 Vise od 2000m ² -1500	0,10/m ² D	3,5/m ² D	5/m ² M	1,5/m ² M	2/m ² M privremeni objekti ZP- 0,6-1,5 m ² D	1,25/m ² M	0,5/m ² M	

Za korišćenje slobodnih površina (autiči za djecu i bicikla), *privremeni objekti						
/	/	0,50/kom D	/	Autiči za djecu na akumulator- 7,00 po automobilu	/	/
Za držanje asfaltnih betonskih baza (ABB) i baza za drobljenje i prerađu kamena (K) i proizvodnju pjeska (P)						
ABP-0,20 K-0,05/m ³ K-0,10/m ³ M	ABP-1000,00 K-800 K-500 G	50,00 M	50,00 M	3,5/m ² M	35,00 M	35,00 M
Za držanje brenti, gatera i cirkulara za rezanje građe						
Brenta-70 Gater-50 Cirkular-10 M	/	Brenta-70,00 Gater-50,00 Cirkular-10,00 M	Brenta-50,00 Gater-40,00 Cirkular-30,00 M	50,00/objekat M	Brenta-70 Gater-50 Cirkular-10 M	Brenta-25 Gater-50 Cirkular-10 M
LOKALNE KOMUNALNE TAKSE						
Andrijevica	Bar	Berane	Bijelo Polje	Budva	Danilovgrad	Herceg Novi*
Za korišćenje bilborda - reklamnih panoa, Jednostrani reklamni panoi (JRP), Dvostrani reklamni panoi (DRP), Trostrani reklamne panoi (TRP)						
10-20,00/m ² M	Do 5m ² - 400,00/m ² Preko 5m ² - -1000/m ² M	Do 10m ² : JRP: 8,00/m ² DRP: 9,00/m ² Preko 10m ² : JRP: 90,00/kom DRP: 140,00/ kom TRP: 190,00/ kom	Do 1m ² -10 Preko 1m ² - 5/m ² Bilbord 100/kom M	JRP: 8,5-9/m ² DRP: 7,5-8/m ² TRP: 6,5-7/m ² CRP: 5,5-6/m ² Rotirači bilbord: 18-20/m ² M	JRP-40/kom DRP-60/kom Bilbord do 12m ² - 200/kom Bilbord preko 12m ² - 300/kom M	JRP-4,0/m ² DRP-4,5/m ² JRP preko 10m ² - 90/kom DRP-140/kom TRP-190/kom M
Natpisna fasada zgrada (NFZ), tende (T), metro – lajt, megabord, natpisa i druge reklame						
City lights, bilbordi 30-50/ kom NFZ-10,00/m ² M Projektor- 10,00 m ² M	NFZ-30,00/ m ² M	NFZ, T: 5/m ² Tende-2,5 m ² M	NFZ - 5/m ² M	City lights-60/kom Rotirajući City lights-100/kom Toljet-80/kom Banderšića- 30/kom Projektor: 7,5/m ² M Zaštitno plafno i ograde: 3/m ² M	NFZ-5/m ² M Tenda - 2,5m ² M	Totem: 130-160/m ² NFZ-40- 80/m ² Projektor: 100-250 M
NFZ-od 1/4m²- 5,00 Preko 1m²+2,5/ m² M Tende-2,5m²						

Natpsi od platna, PVC i sl.materijala postavljenje na jarbolu ili izdignute iznad puta ili druge javne površine iznos					
12,00 m ² M Zastave:20,00/ m ² M	150,00/kom M	12,00/kom M	10,00/kom M	PVC:6-12,00/m ² M Slavoruk: 10,00/m ² Meš platna, cerade:1,00/m ² D	/
Svjetleći panoj, table, bilbordi: (Jednostrani svjetleći reklamni panoj (JSRP), Dvostrani svjetleći reklamni panoj (DSRP)					
15,00 m ² M Video skrin 50,00 m ² M	Priključak: Do 400W- 200 401-600w -300,00 Video bim- 5000,00	JSRP: 10/m ² DSRP: 12/m ²	+10/kom	JSRP - 9,5-10/m ² DSRP: 8,5-9/m ² TSRP: 7,5-8/m ² ČSRP: 6-7/m ² Video skrin -17/m ² Svjetlostni signalni-50/ kom JRP-12,00m ² (do 20m ²) preko 20m ² 6,00 DRP-6,00 m ²	/

Napomena autora: Takse predviđene tarifnim br. 3. stav I. isticanje reklama na fasadama zgrada, ukinuti su odlukom Ustavnog suda, Sl. list 040/18

LOKALNE KOMUNALNE TAKSE									
Andrijevića	Bar	Berane	Bijelo Polje	Budva	Danilovgrad	Herceg Novi*	Kolašin	Kotor	Mojkovac
Korišćenje objekata i postavljanje novih u kojima se vrši prenos električne energije -stubova za prenos po komadu (mjesečno)									
/	/	10,00/kom	10,00/kom	/	10,00/kom	10,00/kom	/	/	8,00/kom
Korišćenje objekata i postavljanje novih u kojima se vrši prenos električne energije-Stubove za distribuciju (mjesečno)									
/	/	2,00/kom	2,00/kom	/	2,00/kom	2,00/kom	/	/	1,50/kom
Korišćenje objekata i postavljanje novih u kojima se vrši prenos električne energije-trafostanica (TS) 35/10 KV (mjesečno)									
/	/	15,00/kom	150,00/kom	/	150,00/kom	150,00/kom	/	/	130,00/kom
Korišćenje objekata i postavljanje novih u kojima se vrši prenos električne energije-trafostanice (MBTS, BTS, ZTS, DTS)									
/	/	80,00/kom	80,00/kom	/	80,00/kom	80,00/kom	/	/	70,00/kom
Korišćenje objekata i postavljanje novih u kojima se vrši prenos električne energije-stubnih trafostranica (STS)									
/	/	15,00/kom	15,00/kom	/	15,00/kom	15,00/kom	/	/	12,00/kom
Korišćenje objekata i postavljanje novih u kojima se vrši prenos električne energije-niskonaponskih ormara (NN ormari)									
/	/	25,00/kom	25,00/kom	/	25,00/kom	25,00/kom	/	/	23,00/kom
Korišćenje telekomunikacionih objekata - stanica u mobilnoj telefoniji									
/	/	10,00/kom	100,00/kom	/	100,00/kom	100,00/kom	/	/	100,00/kom
Korišćenje telekomunikacionih objekata - mikrobaznih stanica u mobilnoj telefoniji									
/	/	50,00/kom	50,00/kom	/	50,00/kom	50,00/kom	/	/	50,00/kom
Korišćenje telekomunikacionih objekata-baznih stanica									
/	/	30,00/kom	30,00/kom	/	30,00/kom	30,00/kom	/	/	30,00/kom
Korišćenje telekomunikacionih objekata-predajnika (pasivnih repetitora)									
/	/	10,00/kom	10,00/kom	/	10,00/kom	10,00/kom	/	/	10,00/kom
Korišćenje telekomunikacionih objekata-stubića i šalta									
/	/	4,00/kom	4,00/kom	/	4,00/kom	4,00/kom	/	/	4,00/kom
Postavljanja TV i radio primopredajnika									
/	/	50,00/kom	50,00/kom	/	50,00/kom	50,00/kom	/	/	50,00/kom
Korišćenje telekomunikacionih objekata- telefonskih govornica i ormarića									
/	/	4,00/kom	4,00/kom	/	4,00/kom	4,00/kom	/	/	4,00/kom

LOKALNE KOMUNALNE TAKSE

Nikšić	Plav	Plužine	Pjevija	Podgorica	Rozaje	Tivat	Ulcinj	Cetinje	Žabljak	Šavnik	
Korišćenje prostora na javnim površinama ili ispred poslovnog prostora-Kiosk, punktovi i drugi zatvoreni privremeni objekti											
4,00-12,00/ m ² M Montažni objekat 1-4 m ² M	4-11/m ² M	1-1,5/ m ² M	/	/	3,00/ m ² M	1,20/ m ² M	Kiosk:2-4/m ² Tezga:4-10/ m ² M	Tenda:0,5-2,00/m ² štandi: 30-100/m ² M	3,00 m2 M	1,5-2,00/m ² M	
Za zauzimanje javne površine za izvođenje građevinskih radova, raskopavanje, deponovanje, građevinsko rukovanje, postavljanje specijalnih vozila u svrhu izvođenja građevinskih radova i sl.											
0,20-1,00/ m ² D	0,15-0,8/m ² D	/	0,20-1,5/m ² D Odlaganje materijala- 0,25 m ² M	0,15-0,80/m ² D 0,5-5,9/m ² D	1-1,5/m ² D	1,5-20/m ² D	0,5-30/m ² D	0,5-3/m ² D	/	/	
Korišćenje prostora na javnim površinama ili ispred poslovnog prostora-za postavljanje stolova ili ispred poslovnih prostorija u poslovne svrhe (postavljanje bašti i terasa)											
7,10-17/ m ² M 7,5-22,5/ m ² M 8-32/m ² M 11-33/m ² M 5-15/m ² M	10-20/sto M	1-1,5/m	3-10,80/m ² M 4-12/m ² M 3,3-11/m ² M 5,5-12/m ² M	6-27/m ² M 3,5-17/m ² M	5,00-7,00/m ² M	0,05,06,07,- 1,80/m ² M 0,9/m ² M	Zatvorene baštne 2-4 m ² M Ljetna bašta 2-4 m ² M *promotivne svrhe 15,00 m ² D	2-6,5/m ² M	Promotivne svrhe 10,00 m ² D		
Korišćenje prostora na javnim površinama ili ispred poslovnog prostora-Postavljanje automata za prodaju osvježavajućih napitaka, sladoleda i slično											
32,40- 128,00 po objektu M	4-11/m ² M	2-3/kom M	6-25/m ² M	5-15/m ² M 4-10/m ² M Zabavni program-0,5-3 m ² M	6/kom M	15/kom M 10/kom M	10-25/m ² M	8-19,5/m ² M	20/kom M	10/m ² M	
Za korišćenje vitrina radi izlaganja robe van poslovne prostorije											
5,00-20,00 m ² M	4-11/m ² M	5/m ² M	1-15/m ² M	3-10/m ² M	5/kom M	3,00/m ² M	7-13/m ² M	8-25/m ² M	12/m ² M	/	
Komunalna taksa za zauzeće javnih površina za priređivanje muzičkih koncerata, pozorišnih predstava, snimanje filmova, reklamnih spotova I sl.											
/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	

Organizovanje javnih priredbi u okviru registrovane privredne djelatnosti
Komunalna taksa za zauzeće javnih površina za priređivanje muzičkih koncerata, pozorišnih predstava, snimanje filmova, reklamnih spotova I sl.

LOKALNE KOMUNALNE TAKSE

Nikšić	Plav	Plužine	Pjeljva	Podgorica	Rožaje	Tivat	Ulcinj	Cetinje	Žabljak	Šavnik
Za priređivanje muzike u ugostiteljskim objektima, osim muzike koja se reprodukuje mehaničkim sredstvima (gramofon, megafon, radio, TV)										
200,00 D više puta u mjesecu 300,00	100,00 M	30,00 M	100,00 M	50,00 M	100,00 M	05.06.07.-105- mj:25-50 M sajam 150 G	05.06.07.08/09: 500,00 M Audio i video uredaj-100 M	50,00 M	150,00 M	/
Za korišćenje prostora za parkiranje motornih drumskih i priključnih vozila (Putnički automobili-iPA, Autobusi-A, Kombi i tereta vozila-K i TV, motocikli-M, motorna vozila-MV, priključna vozila-PV) PO PARKING MJESTU (*izgrađene garaze na zemljištu koje je u državnom vlasništvu)										
MV-4,00 PV-2,00 M-1,00 Taxi-5,00 M *0,50-2,00 m ² M	PA-0,2 A-0,5 K i TV-0,25 H Taxi PA-5 Taxi K-10 M TV-1-2 D	PA-10,00 A, TV-20,00 G K-15,00 FL/ PA-5,00 K-10,00 A, TV-15,00 G	PL/ PA-10,00 A, TV-20,00 G K-15,00 FL/ PA-5,00 K-10,00 Po mjestu *22,00 M	MV-12,00 M PV-5,00 M M-2,00 M Taxi -3-10 M Po mjestu *22,00 M	Taxi -6 M Taxi -5 M	PA-0,2 A, TV-0,5 K-0,25 H Taxi -5 M	PA-0,2 A-12 K, TV-12 M ostali mj.PA-2 A-4 K, TV-4-5 M Taxi 40,00 G	PA-0,40 A-1,00 Taxi - 5 M TV-1-2 D	PA-0,20 A-0,50 K i TV-0,3 M-0,10 PV-1 Taxi - 50 G	PA-5 TV-8 M
Za korišćenje slobodnih površina za kampove, postavljanje šatora ili drugih objekata privremenog karaktera										
0,36-0,54/ m ² D	0,10/m ² D	0,10/m ² D	0,5-1,00 D	0,20 D	0,5 D	0,20/m ² D	0,10/m ² D	0,25-0,80/m ² D	0,50/m ² D	0,1-0,4/m ² M
Za držanje sredstava za igre na sreću i zabavne igre (bilijar, tombola, fliperi, video igre i sl.)										
/	/	Video igre,bilijar-15,00 po stolu M Aparati za igre na sreću-30,00 po apratu M Kladionice, tombole-150,00 M	/	/	/	/	/	/	/	/
Za korишћenje slobodnih površina za karting staze (KS), zabavne parkove i cirkuse (ZP i C)										
0,24-0,48/ m ² D	KS-0,10/ m ² D ZP I C- 10,00 M	/	1,5/m ² M	2,00/m ² M	1,00/m ² M	1,50/m ² M	1,00/m ² M	0,5-2,5/m ² M	1,5/m ² M	0,5/m ² M
0,23 m ² D	20,00 M	/	/	10,00 m ² M	/	0,05m ² M	10/m ² M	0,5/m ² M	/	/

300,00 G	Brenta-50 Gater-40 Cirkular-30 M	/	Brenta-40 Gater-30 Cirkular-20 M	Brenta-60 Gater-50 Cirkular-40 M	Brenta-50 Gater-40 Cirkular-20 M	/	55 M	30 M	Brenta-40 Gater-30 Cirkular-20 M	/
LOKALNE KOMUNALNE TAKSE										
Nikšić	Plav	Plužine	Pijevja	Podgorica	Rožaje	Tivat	Ulcinj	Cetinje	Žabljak	Šavnik
Za korišćenje bilborda - reklamnih panoa, Jednostrani reklamni panoi (JRP), Dvostrani reklamni panoi (DRP), Trostrani reklamne panoi (TRP)										
Sopstvene potrebe: 160-1.540/strani Marketing djelatnosti: 176.1.600/ strana G	Do 1m ² -10,00/m ² Preko 1m ² ; +5)m ² -1000/m ² M	Pano: 20/kom Bilbord:100/ kom M	JRP-50/m ² M DRP:45/m ² M TRP:40/m ² M CRP:30/m ² M DRR na gradskoj rasvjeti- 11,00 po panou	30-70/m ² G Javne rasvjete- 35-40 m ² M	Pano:4,4m ² Bilbord:100/ kom M	JRP: 50-60/m ² DRP: 45-50/m ² TRP: 40/ m ² CRP: 30/m ² Rotirajući bilbord: 150-180/m ² G	JRP: 4 m ² DRP: 4 m ² TRP: 3,8 m ² M	JRP: 8/m ² DRP: 12/m ² TRP: 15/m ² Preko 10m ² : JRP: 120/kom DRP: 180/kom TRP: 240/kom Rotirajući bilbord: 15-18 m ² M	3-5/m ² M Bilbord 10,00 m ² M	30/ kom M
Natpsi na fasada zgrada (NFZ), tende (T), metro – lait, megabord, natpisa i druge reklame										
NFZ-175-1,540 G	NFZ -5/m ² M	/	NFZ – 40/m ² M	NFZ - 110-140/ kom	NFZ - 5/kom M	NFZ-40-60/m ² City lights-Totem-110-140/ kom Projektor: 100-250 G U okviru gradilišta 150,00 kom	NFZ-40-60/m ² City lights-350/ kom Totem-80/kom Banderščica-150/ kom Projektor: 4/m ² M G	NFZ, tende:3 m ² Projektor: 100-250 Svjetleće reklame 10,00 m ² M	NFZ, tende:2-5/m ² City lights-30/kom Banderščica-15/ kom Projektor: 4/m ² M Svjetleće reklame 10,00/kom	Reklamni pano 3-7 m2 M /
Natpsi od platna, PVC i sl.materijala postavljanje na jarbolu ili izdignute iznad puta ili druge javne površine iznos										
Izmjenama reklamnih poruka: 240-2.00/kom	10,00/kom M	/	PVC-45,00 m ² M Zastave: 60,00 m ² M	PVC:4/m ² Meš platna, cerade:40-80/ m ² M	Zastave:60-80/ m ² M	Slavoruk: 50/m ² Meš platna, cerade:1/m ² Izmjenama reklamnih poruka: 70-70m ²	PVC:60/m ² Meš platna, cerade:10/ m ² Izmjenama reklamnih poruka: 70-90/kom M	PVC:4/m ² M Zastave:10 m ² Izmjenama reklamnih poruka: 70-90/kom M	Platno: 5/m ² zastava: 18/kom M Meš platna, cerade:1/m ² D Elizmjena 20-30 m ² M	20/kom M
Svjetleći panoi, table, bilbordi: (Jednostrani svjetleći reklamni panoi (JRP), Dvostrani svjetleći reklamni panoi (DSRP))										
/	10,00 kom M	/	JSRP-70,00 m2 M DSRP: 65,00 m2 M ČSRP: 55,00 m2 M CSRP-40,00 m2 M	JSRP: 60/m ² DSRP: 55/m ² TSRP: 50/ m ² CSRP: 40/m ² Video skrin:30/ m ² G	Displej:12.500-13.500 Trčeće reklame:280-350/m Roto trivision:8.000-10.000 Svjetleće rek:200,00	JSRP: 60/m ² DSRP: 15/m ² TSRP: 18/m ² Video skrin:20/ m ² M Pokretni pano 10,00/kom	JSRP:10/m ² DSRP:15/m ² TSRP:18/m ² Video skrin:20/ m ² M Pokretni pano 10,00/kom	/	/	/

Izvor: PKCG: Analiza Fiskaliteta na nacionalnom i lokalnom nivou, Podgorica, jun 2017. god.

Iz prezentiranog je moguće zaključiti sljedeće u vezi ove vrste parafiskaliteta:

- Brojnost komunalnih taksi je vrlo velika, a struktura raznovrsna, što već samo za sebe predstavlja značajan problem. Prenormiranost u smislu postojanja velikog broja različitih taksi ne može biti preporuka regulatornom okviru. Ona je, naravno, njegova negativna karakteristika i predstavlja teret;
- Osim velikog broja lokalnih komunalnih taksi, one su od jedne do druge lokalne samouprave različite i po vrsti, osim u onom dijelu koji je regulisan čl. 11. Zakona o lokalnim komunalnim taksama;¹⁶
- Raznolikost parafiskaliteta, naravno, može biti opravdana kao izraz potreba lokalnih zajednica, ali je isto tako i prilika za neosnovana opterećenje korisnika usluga lokalnih službi i u smislu izdataka i dostupnosti informacija i slično, čime se kroz rast transakcionih troškova znatno utiče na troškovnu strukturu preduzeća;
- Pojedine lokalne samouprave, a među njima Danilovgrad i Budva, uvodile su parafiskalitete koji su ukinuti od strane Ustavnog suda¹⁷ na osnovu predstavki pojedinih preduzeća;
- Imajući u vidu razlike koje između lokalnih samouprava postoje po pitanju visine ovih taksi, može se opravdano pretpostaviti da one ne predstavljaju izraz nadoknade dijela troškova lokalne vlasti u pružanju usluga, što bi morala biti glavna odrednica u utvrđivanju njihove visine, već služe kao sredstvo pribavljanja dodatnih prihoda lokalne samouprave;
- Treba uzeti u obzir sklonost lokalnih samouprava da nedostajuća sredstva u budžetu lokalne zajednice iz drugih vrsta prihoda, često nadoknađuju na način da uvode nova opterećenja ili povećavaju postojeća iz ove vrste parafiskaliteta;
- Potrebno je Zakonom urediti smjernice kako bi se propisane takse ujednačile tamo gdje je to zaista realno, a odredili intervali u kojima bi se moglo krećati njihove veličine, uz slobodu lokalnih samouprava da u okviru svojih specifičnosti, odnosno ciljeva razvoja odrede visinu taksi na svojoj teritoriji;
- Ovim bi se preduprijedilo parafiskalno volontarističko ponašanje, postavili okviri za pravila igre i doprinijelo da lokalne samouprave, manje ili više, imaju predvidivu regulative u tom segmentu, što je od posebne važnosti za planiranje poslovnih aktivnosti i njihovu efikasnu realizaciju. Dodatno, povećala bi se transparentnost, a time i pravna sigurnost, što sve povratno djeluje na smanjenje troškova transakcija, a što je jedan od bitnijih činilaca nivoa kvaliteta regulatornog okruženja.

Boravišne takse

Zakonom o boravišnoj taksi¹⁸ uređuju se elementi za plaćanje ove vrste takse. Obveznik plaćanja boravišne takse je lice koje izvan svog prebivališta koristi usluge smještaja u smještajnom objektu u kojem se obavlja turistička ili ugostiteljska djelatnost. Boravišnu taksu uvodi opština, na osnovu sopstvenog propisa, a strani državlјani imaju isti tretman kao i domaći. Boravišna taksa ima i svoja izuzeća za pojedine kategorije lica.

Visina boravišne takse određena je opštinskim propisom (donosi ga opština). Na visinu boravišne takse utiče vrsta smještajnog objekta, obim povoljnosti i usluga koje se nude licima koja koriste usluge smještaja. Davalac smještaja je ovlašćen da naplati boravišnu taksu, istovremeno sa naplatom usluge smještaja.

Boravišna taksa za plovne objekte (na plovnim objektima) plaća se u paušalnom iznosu u zavisnosti od vremen-skog perioda boravka turista na plovnim objektima, te dužine plovnog objekta u rasponu od 5 do 150 eura, a utvrđuje je Vlada Crne Gore.

Iznos boravišne takse varira i kreće se u rasponu od 0,60 eura u opštini Danilovgrad do 1,00 eura u Budvi, na dnevnom nivou.

Tabela 5. boravišne takse (iznosi u €)

BORAVIŠNA TAKSA											
Andrijevica	Bar	Berane	Bijelo Polje	Budva	Danilovgrad	Gusinje	Herceg Novi	Kolašin	Kotor	Mojkovac	
0,50	0,50-1,00	0,40-0,80	0,60-0,80	1,00	0,60	/	0,90	0,60-0,80	0,80-1,00	0,60-0,80	
Nikšić	Petnjica	Plav	Plužine	Pljevlja	Podgorica	Rožaje	Tivat	Ulcinj	Cetinje	Žabljak	Šavnik
0,60	0,50	0,60	0,50-0,80	0,50	0,90	0,60	0,90	0,70	0,80	0,60-0,80	0,60

Izvor: Isto

16 Sl. list RCG, br. 027/06 od 27.04.2006, Službeni list Crne Gore", br. 033/18 od 14.05.2018

17 Sl.list RCG br. 33/18; 39/18; 40/18; 62/18

18 Sl. list RCGore br. 011/04, 013/04, Sl. list RCG, br. 073/, 048/15

Boravišna taksa predstavlja prihod turističke organizacije, a njome prikupljana sredstva koriste se u proporciji: 80% za finansiranje djelatnosti lokalnih turističkih organizacija, a 20% za finansiranje programa Nacionalne turističke organizacije. Ovaj parafiskalitet čini vrlo važan instrument finansiranja turističke organizacije, prije svega, na lokalnom nivou.

Naknade

Naknade za komunalno opremanje građevinskog zemljišta

Naknada za komunalno opremanje građevinskog zemljišta utvrđena je novim Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata.¹⁹ Za neuređeno građevinsko zemljište plaća se naknada za uređenje po odredbama novog Zakona. Naknada za uređenje plaća se za komunalno opremanje građevinskog zemljišta (član 62) i za pripremu građevinskog zemljišta za objekte iz člana 60 Zakona. Uslove, visinu naknade, način, rokove i postupak plaćanja naknade za uređenje propisuje nadležni organ lokalne samouprave. Komunalno opremanje građevinskog zemljišta (Član 60) obuhvata građenje objekata i uređaja komunalne infrastrukture, pored ostalog, i pristupnih puteva i ulica u naselju, nadvožnjaka, podvožnjaka, mostova, pješačkih prelaza i slično.

U okviru naknade za komunalno opremanje građevinskog zemljišta nalaze se troškovi uređivanja komunalne infrastrukture u dijelu puteva i ulica u naselju, što je, istovremeno, utvrđeno Zakonom o putevima i opštinskim propisima koji se odnose na naknade za korišćenje puteva i putne infrastrukture. Time se stvaraju uslovi za dvostruko opterećenje platioca usluga za istu stvar, što se u dosadašnjoj praksi često dešavalo. Po osnovu ovog Zakona, lokalne samouprave donose odluke o iznosima naknada u zavisnosti od kategorije objekta i zone u kojoj se objekat gradi. Primjera radi, ova vrsta naknade u Danilovgradu, zavisno od zone, kreće u rasponu od 50 eura/m² do 10 eura/m². U nastavku dajemo podatke o visinima naknada utvrđenih od strane lokalnih samouprava, zavisno od zone građenja i kategorija objekta koje, kako smo naveli, utvrđuju lokalne samouprave. Naknade za lokalne samouprave date su po zonama, zavisno od toga na koji način ih obračunavaju, pri čemu se označe odnose na: E- ekstra zona, I-prva zona, II- druga zona itd.

Podaci ukazuju da se fiskalitet tj. naknada za komunalno opremanje građevinskog zemljišta, kao i do sada, značajno razlikuje između lokalnih samouprava - i to za iznose od više stotina eura, a razlikuju se i na nivou jedne iste lokalne samouprave - zavisno od zone izvođenja radova i od kategorije objekta.

Tabela 6. Visina naknada za komunalno opremanje građevinskog zemljišta (iznosi u €/m²):

NAKNADE ZA KOMUNALNO OPREMANJE GRAĐEVINSKOG ZEMLJIŠTA									
Andrijevica	Bar	Berane	Bijelo Polje	Budva	Danilovgrad	Herceg Novi	Kolašin	Kotor	Mojkovac
Stambeni objekti									
I: 14,00									
I:	126,00	Ia: 42,24	I: 44,0	E: 290,90	Za objekte do 500m ² umanjenje za 33%	Ia: 50,00	I: 150,00	I: 30,00	I: 200,00
II:	112,00	I: 35,20	II: 35,20	I: 232,72		I: 45,00	II: 120,00	II: 20,00	II: 167,00
III:	98,00	II: 31,68	III: 26,4	II: 193,93		II: 25,00	III: 90,00	III: 10,00	III: 134,00
IV:	84,00	III: 28,16	IV: 22,0	III: 155,15		III: 20,00 *10,00	IV: 70,00	IV: 10,00	IV: 109,00
III: 8,00	V: 70,00	IV: 26,64	V: 13,2	IV: 135,75		IV: 10,00	V: 50,00	IV: 5,00 V: 0,00	IV: 83,00 VI: 67,00
IV: 6,00	VI: 56,00	V: 21,21	VI: 0,00	VII: 42,00		VII: 20,00			IV: 7,50 V: 0,00
Poslovni objekti									
Isto	Isto	Isto	Isto	Isto	Isto	Isto	Isto	Isto	I: 225,00
									II: 180,00
									III: 135,00
									IV: 105,00
									V: 75,00
									VI: 45,00
Objekti za proizvodnju, preradu ili skladиштење: umanjenje za 70%, Primarni ugostiteljski objekti: umanjenje za 75%	Objekti za proizvodnju, preradu ili skladиштење 70%; primarne ugostiteljske objekte osim grupa hoteli za 20%; hoteli umanjenje za 50%	Objekti za proizvodnju, preradu ili skladиштење za 70%; primarne ugostiteljske objekte osim grupa hoteli za 20%; hoteli umanjenje za 50%	Objekti za proizvodnju, preradu ili skladиштење za 70%; primarne ugostiteljske objekte osim grupa hoteli za 20%; hoteli umanjenje za 50%	Objekti za proizvodnju, preradu ili skladиштење, umanjenje za 75% Hoteli I dr. tur objekti: umanjenje od 70%	Objekti za proizvodnju, preradu i skladisteњe, umanjenje za 75% Hoteli I dr. tur objekti: umanjenje od 75%	Objekti za proizvodnju, preradu i skladisteњe, umanjenje za 75% Hoteli I dr. tur objekti: umanjenje od 75%	Objekti za proizvodnju, preradu i skladisteњe, umanjenje za 75% Hoteli I dr. tur objekti: umanjenje od 75%	Objekti za proizvodnju, preradu i skladisteњe, umanjenje za 75% Hoteli I dr. tur objekti: umanjenje od 75%	Objekte za proizvodnju i preradu polj. proizvoda dumanjanje za 100%; objekti za proizvodnju, peradu i skladisteњe, umanjenje od 70% Hoteli: umanjenje od 70%

NAKNADE ZA KOMUNALNO OPREMANJE GRAĐEVINSKOG ZEMLJIŠTA

Nikšić	Plav	Plužine	Pjевља	Podgorica	Rožaje	Tivat	Ulcinj	Cetinje	Žabljak	Šavnik										
Stambeni objekti																				
IA:144,0	I: 17,00	Porodične stambene zgrade do 150m ² :	I: 60,00	la: 141,56	I:33,00	Do 250m ² IA:126,00	Preko 250m ² IA: 210,00	Ia, Ib i Ic: 40,00	IA: 62,00	I:3,00										
I: 135,00	II: 13,00	do 52,00	II: 52,00	I: 136,68	II:30,00	I: 103,20	I: 172,00	I:40,00	II:36,00 III:32,00	IB:58,00 II: 41,00										
II: 90,00	III: 63,00	do 42,00	III:24,00	II: 82,80	III:24,00	II: 82,80	II: 138,00	II: 30,00	IV:28,00	II: 41,00										
IV: 27,00	III:10,00	Preko 150m ² :	IV:32,00	II: 97,63	IV:21,00	III: 62,40	III: 104,00	III:25,00	V:24,00	III: 37,00										
V:13,50	VI:0,00	60	V: 24,00	III:73,22	V:15,00	IV:51,60	IV:86,00 V:60,00	IV:20,00	VI: 20,00	IV: 29,00 III:0,00										
VI: 0,00	VI: 5,00	Kolektivne stambene zg.: 50	VI: 16,00	V: 48,81	VI:6,00	VIII:3,00	VII:0,00	V:15,00	VII:0,00	V: 2,00										
Poslovni objekti																				
Isto	Isto	do 100m ² : 60,00	I: 102,00		I:66,00		E:160		IA: 112,0											
			II: 88,4		II:60,00		I: 80,00		IB:105,0											
			III: 71,4		III:48,00		II:60,00		II: 75,00											
			IV: 54,4		IV:42,00		III: 50,00		III: 67,00											
			V: 40,8		V:30,00		IV:40,00		IV: 52,00											
			preko 100m ² :		VII:18,00		V:30,00		V: 12,00											
			70,00	VI: 27,2	VIII:6,00															
Ostale kategorije objekata:																				
Hotel: umanjenje od 70%	Hotel: umanjenje od 75%	Sportski objekti: 10% naknade	Objekti za proizvodnju, preradu ili skladištenje: umanjenje za 100%; apart hoteli, kondo hoteli i garni hoteli umanjenje za 50%	Objekte za proizvodnju, preradu ili skladištenje: umanjenje za 70%	Primarni ugostiteljski objekti: pansion, motel/hostel i turistička vila: umanjenje 50% Objekti za proizvodnju, preradu i skladištenje: primarni ugostiteljski objekti: garni hoteli, kondo i apart hoteli: umanjenje 70%			Ostali turistički objekti: E:160,00 II:100,00 III:80,00 IV: 60,00 V: 50,00												
								Hotel, motel pansioni: E:160,00 I:130,00 II:100,00 III:80,00 IV: 60,00 V: 50,00												
Prvreneni objekti:																				
Izvor: <i>Isto</i>																				

Kuće za odmor:
IA:79,00
IB:73,00
II:52,00
III:47,00
IV:36,00
V: 6,00

Hoteli:
umanjenje 100%
Poljoprivredno proizvodni, objekti:
umanjenje 100%

Privreneni objekti:
IA:45,00
IB:42,00
II:30,00
III:27,00
IV:21,00
V: 4,00

U Crnoj Gori najniže naknade za komunalno opremanje građevinskog zemljišta, kao što se iz tabele može vidjeti, ima Opština Šavnik, sa prosječnim iznosom naknade od 2,5 eura/m² za stambene i poslovne objekte na teritoriji opštine. Sa druge strane opština Budva ima najveći prosječan iznos naknade u iznosu od 201,69 eura/m² za poslovne i stambene objekte. Poređenja radi, prosječna visina naknade za komunalno opremanje građevinskog zemljišta u Glavnom gradu Podgorici za stambene i poslovne objekte iznosi 93,56 eura/m².

Opština Bar za objekte ima prosječan iznos naknade od 84 eura/m², dok je u Herceg Novom taj iznos znatno viši za poslovne objekte i iznosi 127,5 eura/m², dok je za stambene niži i iznosi 75,7 eura/m². Opština Kotor ima prosječni iznos naknade od 126 eura/m² za sve kategorije objekata. Opština Tivat ima prosječan iznos naknade od 77 eura/m² za stambene objekte do određene kvadrature, odnosno 127 eura/m² za poslovne objekte preko određene kvadrature. Opština Ulcinj u pogledu utvrđenih naknada ima prosjek na svojoj teritoriji od 26 eura/m² za stambene i 70 eura/m² za poslovne objekte, kao i 96 eura/m² za hotelske komplekse. Danilovgrad ima prosječnu naknadu u iznosu od 26,6 eura/m² za sve objekte, Nikšić 78,7 eura/m² takođe za sve objekte, Cetinje 30 eura/m², a Podgorica 93,56 eura/m² kao što je već navedeno.

Opštine sjevernog dijela Crne Gore takođe imaju različite naknade, ali i znatno niže - osim Nikšića - u odnosu na one iz primorskog dijela, što je unekoliko i razumljivo. Žabljak ima prosječan iznos naknade od 38 eura/m² za stambene i 70,5 eura/m² za poslovne objekte, Pljevlja 37 eura/m² i 64 eura/m² za poslovne objekte, Berane 31 eura/m² za sve objekte, Bijelo Polje 28 eura/m² takođe za sve objekte, što su najviše nadoknade u sjevernom regionu.

Razlike u visini nadoknada između sve tri regije su očigledne, pri čemu Budva, Danilovgrad i Bijelo Polje na određeni način dobro reprezentuju te razlike.

Komparirajući navedene podatke, samo od sebe postavlja se pitanje: Da li razlika koja postoji u visini nadoknada zaista realno kalkuliše troškove u pogledu formiranja cijene koštanja usluga koje pruža lokalna samouprava ili pokazuje da se visina nadoknade formira nezavisno od toga i predstavlja način popunjavanja nedostajućih prihoda u budžetu? Kako inače drugačije objasniti činjenicu da je ova naknada u Budvi po m² veća za 125 puta od iste takve u Šavniku, uz puno uvažavanje svih specifičnosti i razlika.

Pregled prosječnog iznosa naknade za komunalno opremanje građevinskog zemljišta u svim lokalnim samoupravama dat je sljedećom tabelom.

Tabela 7. Prosječni iznosi naknade za komunalno opremanje građevinskog zemljišta

PROSJEČAN IZNOS NAKNADE ZA KOMUNALNO OPREMANJE GRAĐEVINSKOG ZEMLJIŠTA										
Andrijevica	Bar	Berane	Bijelo Polje	Budva	Danilovgrad	Herceg Novi	Kolašin	Kotor	Mojkovac	
Stambeni objekti										
10	84	31	28	201,69	26,6	75,7	16,25	126	13,4	
Poslovni objekti										
Isto	Isto	Isto	Isto	Isto	isto	127,5	isto	isto	isto	
Nikšić	Plav	Plužine	Pljevlja	Podgorica	Rožaje	Tivat	Ulcinj	Cetinje	Žabljak	Šavnik
Stambeni objekti										
78,7	11,25	53,3	37,6	93,56	17,6	do m ² 77	26	30	38	1,6
Poslovni objekti										
isto	isto	65	64	isto	35,25	preko m ² 127	70	isto	70,5	isto

Tabela o prosječnim iznosima nadoknada za komunalno opremanje građevinskog zemljišta sugerije da opštine odnosno lokalne samouprave, koje imaju najviše iznose nadoknada, ostvaruju i najviše prihode po tom osnovu. U svakom slučaju, radi se o parafiskalitetu koji periodično ima vrlo značajno učešće u tekućim prihodima lokalnih samouprava, pa sa tog stanovišta treba i posmatrati odnos lokalne samouprave u odnosu na njega.

U nastavku dajemo pregled učešća ove naknade u tekućim prihodima posmatranih lokalnih samouprava (Budva, Bijelo Polje, Danilovgrad) u prethodne tri godine: 2015, 2016. i 2017.

Tabela 8. Prihodi lokalnih samouprava od naknada u 2015. godini

LOKALNA SAMOUPRAVA	Bijelo Polje	Budva	Danilovgrad
TEKUĆI PRIHODI	4,753,206.10	70,466,417.44	3,842,620.74
Naknade	632,895.54	12,358,232.76	496,366.99
Naknada za korišćenje dobara od opštег interesa	34,546.03	73,310.38	162,172.79
Naknada za korišćenje voda	19,588.80	73,310.38	150,873.25
Naknada za izvađeni materijal iz vodotoka	13,284.92		
Naknada za zaštitu voda od zagadivanja	1,672.31		11,299.54
Naknada za korišćenje rezultata geoloških istraživanja			
Naknade za korišćenje prirodnih dobara	191,575.87	1,328,185.84	133,514.02
Naknada za korišćenje šuma	179,661.46		15,218.38
Naknada za korišćenje morskog dobra	0.00	1,328,185.84	
Naknada za korišćenje rudnog bogatstva	0.00		
Naknada za korišćenje mineralnih sirovina	11,914.41		118,295.64
Ekološke naknade (koje se plaćaju prilikom registracije vozila)			
Naknade za korišćenje građevinskog zemljišta			
Naknada za komunalno opremanje građevinskog zemljišta	124,069.19	10,474,612.94	52,505.18
Naknada za izgradnju javnih garaža			
Naknade za korišćenje opštinskih puteva	201,204.06	275,483.96	113,002.80
Godišnja naknada pri registraciji drumske motornih vozila, traktora i priključnih vozila			35,172.20
Ostale naknade	81,500.39	206,639.64	
Učešće u Tekućim prihodima	13,3%	17,5%	13%

Napomena: Ukupan prihod od naknada svih lokalnih samouprava u 2015. godini iznosio je 54 miliona.

Tabela 9. Prikazi prihoda lokalnih samouprava od naknada u 2016. godini

LOKALNA SAMOUPRAVA	Bijelo Polje	Budva	Danilovgrad
TEKUĆI PRIHODI	3,797,596.12	28,440,098.52	2,204,294.87
Naknade	1,213,485.39	8,395,199.25	517,410.76
Naknada za korišćenje dobara od opštег interesa	32,755.63	79,170.58	152,578.80
Naknada za korišćenje voda	9,230.32	79,170.58	151,565.79
Naknada za izvađeni materijal iz vodotoka	21,750.67		
Naknada za zaštitu voda od zagadživanja	1,774.64		1,013.01
Naknada za korišćenje rezultata geoloških istraživanja			
Naknade za korišćenje prirodnih dobara	505,969.34	1,285,876.86	105,328.08
Naknada za korišćenje šuma	484,769.02		31,327.37
Naknada za korišćenje morskog dobra	0.00	1,285,876.86	
Naknada za korišćenje rudnog bogatstva	0.00		
Naknada za korišćenje mineralnih sirovina	21,200.32		74,000.71
Ekološke naknade (koje se plaćaju prilikom registracije vozila)			
Naknade za korišćenje građevinskog zemljišta			
Naknada za komunalno opremanje građevinskog zemljišta	379,287.74	6,694,639.13	123,478.92
Naknada za izgradnju javnih garaža			
Naknade za korišćenje opšinskih puteva	205,956.89		95,346.13
Godišnja naknada pri registraciji drumskih motornih vozila, traktora i priključnih vozila		334,153.68	40,678.83
Ostale naknade	89,515.79	1,359.00	
Učešće u Tekućim prihodima	32%	29,5%	23,4%

Izvor: Ministarstvo finansija (izvještaj lokalnih samouprava)

Napomena: Ukupan prihod od naknada svih lokalnih samouprava u 2016. godini iznosio je 46 miliona.

Tabela 10. Prihodi lokalnih samouprava od naknada u 2017. godini

LOKALNA SAMOUPRAVA	Bijelo Polje	Budva	Danilovgrad
TEKUĆI PRIHODI	3,262,217.88	32,504,652.13	2,207,566.18
Naknade	756,640.41	12,641,836.59	547,829.93
Naknada za korišćenje dobara od opštег interesa	23,656.36	74,183.42	140,259.13
Naknada za korišćenje voda	13,415.16	32,193.54	138,674.15
Naknada za izvadeni materijal iz vodotoka	9,579.86	0.00	0.00
Naknada za zaštitu voda od zagadivanja	661.34	41,989.88	1,584.98
Naknada za korišćenje rezultata geoloških istraživanja	0.00	0.00	0.00
Naknade za korišćenje prirodnih dobara	350,738.64	1,332,722.75	190,525.08
Naknada za korišćenje šuma	334,900.50	0.00	19,652.05
Naknada za korišćenje morskog dobra	0.00	1,313,376.15	0.00
Naknada za korišćenje rudnog bogatstva	0.00	0.00	0.00
Naknada za korišćenje mineralnih sirovina	15,838.14	19,346.60	170,873.03
Ekološke naknade (koje se plaćaju prilikom registracije vozila)	0.00	0.00	0.00
Naknade za korišćenje građevinskog zemljišta	0.00	0.00	0.00
Naknada za komunalno opremanje građevinskog zemljišta	88,710.57	10,883,435.01	72,175.62
Naknada za izgradnju javnih garaža	0.00	0.00	0.00
Naknade za korišćenje opštinskih puteva	198,614.21	257,351.22	100,108.97
Godišnja naknada pri registraciji drumskih motornih vozila, traktora i priključnih vozila	94,920.63	94,144.19	44,761.13
Ostale naknade	0.00	0.00	0.00
Učešće u Tekućim prihodima	23%	39%	25%

Izvor: Ministarstvo finansija (izvještaj lokalnih samouprava)

Napomena: Ukupan prihod od naknada svih lokalnih samouprava u 2017. godini iznosio je 60,8 miliona.

Imajući u vidu podatke o ukupnim iznosima nakanada na nivou svih lokalnih samouprava u Crnoj Gori za 2017. godinu, jasno je da su one trenutno najvažniji i najizdašniji parafiskalitet, a unutar njih izdvaja se naknada za komunalno opremanje građevinskog zemljišta koja, po tim podacima, čini 2/3 ostvarenog prihoda po osnovu naknada (nešto više od 40 miliona eura). Naknade rastu i u absolutnom iznosu za razliku od prihoda od taksi koje su, u odnosu na 2015. godinu, zabilježile dramatičan pad u narednim godinama (iako su imale umjeren rast u 2017. godini) i tako gube na značaju sa stanovišta stvaranja prihoda lokalne samouprave. Budva i Danilovgrad bilježe rast po osnovu prihoda od naknada i absolutno i relativno, dok kod Bijelog Polja to nije slučaj – u relativnom odnosu bilježi se pad u 2017. godini u odnosu na 2016. godinu iako se, gledano u absolutnim iznosima, i kod te lokalne samouprave bilježi rast. Sve to ukazuje da naknade, posmatrane i ukupno i pojedinačno, na nivou lokalnih samouprava čine najznačajniji parafiskalitet/fiskalitet, što znači da zbog takvog njihovog značaja iste u budućnosti treba da budu predmet stalne pažnje lokalnih organa vlasti, ali i vlade.

Naknade za korišćenje opštinskih puteva

Ova vrsta naknada utvrđena je shodno Zakonu o putevima²⁰, a lokalne samouprave same donose te propise i određuju njihovu visinu. Naknade se odnose na:

- Godišnje naknade za zakup putnog zemljišta;
- Naknade za priključenje prilaznog puta na opštinski put;
- Naknade za postavljanje cjevovoda, vodovoda, kanalizacije, električnih, telefonskih i telegrafske vodova na javnom putu i slično;
- Godišnje naknade za cjevovode, vodovode, kanalizaciju, električne, telefonske i telegrafske vodove i slično ugrađene na javnom putu;
- Naknada za postavljanje i ugradnju elektronskih, telefonskih, antenskih uređaja i opreme i slično i godišnja naknada za postavljene uređaje;
- Naknade za izgradnju komercijalnih objekata kojima je omogućen pristup sa opštinskog puta;
- Godišnje naknade za korišćenje komercijalnih objekata kojima je omogućen pristup sa opštinskog puta;

U tabelarnom pregledu u nastavku, prezentirane su visine ovih naknada na državnom nivou i na nivou lokalnih samouprava.

Tabela 11. Naknade za korišćenje puteva: Godišnja naknada za zakup putnog zemljišta (iznosi u eurima/m²)

GODIŠNJA NAKNADA ZA ZAKUP PUTNOG ZEMLJIŠTA												
DRŽAVNI NIVO	Andrijevica	Bar*	Berane	Bijelo Polje	Budva	Danilovgrad	Gusinje	Herceg Novi	Kolašin	Kotor	Mojkovac*	
Autoputevi	Gradske ulice i ulice u naselju											
10	4	4,9	4,9	4,5	4,9	3,5	4,9	4	5	4,9	3	
Magistralni	Lokalni putevi											
5	3	3,9	3	5	3,9	3,5	3,9	3	3	3,9	2,5	
Regionalni	Nekategorisani putevi											
4		3,0	2	1,5		3	3,0	2	2	3	1,5	
Nikšić	Petnjica	Plav*	Plužine	Pljevlja	Podgorica	Rožaje	Tivat	Ulcinj	Cetinje	Žablj.	Šavnik	
Gradske ulice i ulice u naselju												
4,9	3	4,9	4,9	3,5	4,9	4,9	4	3	3,5	4	3	
Lokalni putevi												
3,9	2,5	3,9	3,9	2,5	3,9	3,9	3	2	3	3	2,5	
Nekategorisani putevi												
3	1	3		1		2		1,5	2		1	

Izvor: Isto

20 Sl. list CG, br. 54/09, 40/10, 73/10, 36/11, 40/11

Na državnom nivou, ova naknada je utvrđena Pravilnikom o korišćenju i naknadama za korišćenje putnog pojasa i drugog zemljišta koje pripada državnom putu²¹ a kreće se u rasponu 4-10 eura/m2. Iz tabele se može uočiti, što treba i naglasiti, da su sve lokalne samouprave, osim opštine Bijelo Polje u kategoriji magistralni put, utvrđile visinu ove naknade ispod državnog nivoa.

Tabela 12. Naknade za korišćenje puteva: Naknade za priključenje prilaznog puta na opštinski put (iznosi u €)

NAKNADE ZA PRIKLJUČENJE PRILAZNOG PUTA NA OPŠTINSKI PUT												
DRŽAVNI NIVO	Andrijevica	Bar	Berane	Bijelo Polje	Budva	Danilovgrad	Gusinje	Heceg Novi	Kolašin	Kotor	Mojkovac	
Autoputevi	Gradske ulice i ulice u naselju											
1500	400	490	/	200	490	250	/	150	800	490	/	
Magistralni	Lokalni putevi											
500	250	290	/	100	290	250	/	50	500	290	/	
Regionalni	Nekategorisani putevi											
300		150	/	50		200	/	/	200	150	/	
Nikšić	Petnjica	Plav	Plužine	Pljevlja	Podgorica	Rožaje	Tivat	Ulcinj	Cetinje	Žabljak	Šavnik	
Gradske ulice i ulice u naselju												
490	300	/	/	250	490	/	400	200	490	400	300	
Lokalni putevi												
290	200	/	/	200	290	/	250	100	450	250	200	
Nekategorisani putevi												
150	80	/	/	150	/	/	/	50	200	/	80	

Izvor: Isto

Visina ove naknada na državnom nivou utvrđena je navedenim Pravilnikom i kreće se u rasponu 300 i 1.500 eura. Iz tabele se može zaključiti da pojedine opštine, kao što su Berane, Gusinje, Mojkovac, Plav, Plužine i Rožaje, nijesu uvele ovu naknadu, dok je u Kolašinu naknada za priključenje prilaznog puta na magistralni iste visine kao i naknada na državnom nivou, dok je naknada za priključenje na autoput najveća od svih lokalnih samouprava (800 eura).

U nastavku dajemo pregled naknada za postavljanje cjevovoda, vodovoda, kanalizacije, električnih, telefonskih i telegrafskih vodova na javnom putu i sl.

21 Sl. list RCG, br. 73/04, 13/11, 53/12

Tabela 13. Naknade za korišćenje puteva: Naknade za postavljanje cjevovoda, vodovoda, kanalizacije, električnih, telefonskih i telegrafskih vodova na javnom putu i sl.

NAKNADE ZA POSTAVLJANJE CJEVOVODA, VODOVODA, KANALIZACIJE, ELEKTRIČNIH, TELEFONSKIH I TELEGRAFSKIH VODOVA NA JAVNOM PUTU I SL.										
DRŽAVNI NIVO	Andrijevica	Bar	Berane	Bijelo Polje	Budva	Danilovgrad	Herceg Novi	Kolašin	Kotor	Mojkovac
Autoputevi										
TP-9€/ m ² VTP-3€/ m ²	TP-5€/m ² VTP-1,9€/m ² P-700€	TP-5,9€/m ² VTP-2,9€/m ² P-990€	TP-5,5€/m ² VTP-1,8€/m ² P-750€	TP-5,8€/m ² VTP-1,8€/m ² P-500€	TP-5,9€/ m ² VTP-1,9€/m ² P-750€	TP-2,8€/ m ² VTP-0,9€/m ² P-750€	TP-5€/ m ² VTP-3€/ m ² P-600€	TP-5,9€/m ² VTP-1,9€/m ² P-990€	TP-2,8€/ m ² VTP-0,9€/m ² P-750€	TP-2,8€/ m ² VTP-0,9€/m ² P-750€
Magistralni										
TP-6€/ m ² VTP-2€/ m ² P-1000	TP-2,5€/m ² VTP-0,9€/m ² P-500€	TP-2,9€/m ² VTP-0,9€/m ² P-790€	TP-2,9€/m ² VTP-1,5€/m ² P-600€	TP-2,8€/m ² VTP-0,9€/m ² P-300€	TP-2,9€/ m ² VTP-0,9€/m ² P-600€	TP-2,5€/ m ² VTP-0,8€/m ² P-700€	TP-2,9€/ m ² VTP-1€/m ² P-400€	TP-2,9€/m ² VTP-1,5€/m ² P-300€	TP-2,9€/ m ² VTP-0,9€/m ² P-790€	TP-2,9€/ m ² VTP-0,9€/m ² P-750€
Regionalni										
TP-3€/ m ² VTP-1€/ m ² P-800€	/	TP-2,00€/m ² VTP-0,5€/m ² P-400€	TP-1,5€/m ² VTP-0,5€/m ² P-150€	TP-2€/m ² VTP-0,5€/m ² P-100€	/	TP-2€/ m ² VTP-0,5€/m ² P-300€	TP-0,8€/ m ² VTP-0,4€/m ² P-200€	TP-1,5€/m ² VTP-0,5€/m ² P-100€	TP-2€/ m ² VTP-0,5€/m ² P-400€	TP-2€/ m ² VTP-0,5€/m ² P-750€
Nikšić	Plav	Plužine	Prijepolj	Podgorica	Rožaje	Tivat	Ulcinj	Cetinje	Žabljak	Šavnik
TP-5,9€/ m ² VTP- 1,9€/m ² P-800€	TP-5,9€/ m ² VTP- 0,9€/m ² P-900€	TP-5,9€/m ² VTP-1,9€/m ² P-800€	TP-2,8€/m ² VTP-0,9€/m ² P-500€	TP-5,9€/m ² VTP-1,9€/m ² P-990€	TP-5,9€/ m ² VTP-1,9€/m ² P-990€	TP-5€/ m ² VTP-1,9€/m ² P-700€	TP-1€/m ² VTP-0,4€/m ² P-300€	TP-5,9€/m ² VTP-1,0€/m ² P-750€	TP-5€/ m ² VTP-1,0€/m ² P-700€	TP-5€/ m ² VTP-2€/ m ² P-500€
TP-2,9€/ m ² VTP- 0,9€/m ² P-400€	TP-2,9€/ m ² VTP-0,85€/m ² P-500€	TP-2,9€/ m ² VTP-0,8€/m ² P-400€	TP-2,5€/m ² VTP-0,8€/m ² P-200€	TP-2,9€/m ² VTP-0,9€/m ² P-790€	TP-2,9€/ m ² VTP-0,9€/m ² P-500€	TP-2,5€/ m ² VTP-0,3€/m ² P-200€	TP-0,5€/m ² VTP-0,3€/m ² P-200€	TP-5,5€/m ² VTP-1,5€/m ² P-700€	TP-2,5€/ m ² VTP-1€/m ² P-500€	TP-2€/ m ² VTP-1€/m ² P-300€
Nekategorisani putevi										
TP-2,00€/ m ² VTP- 0,50€/ m ² P-200€/m ²	TP-2€/ m ² VTP- 0,7€/m ² P-200€	/	TP-2€/m ² VTP-0,5€/m ² P-200€	/	TP-2€/m ² VTP-0,1€/m ² P-100€	TP-0,2€/m ² VTP-0,1€/m ² P-100€	TP-2,9€/m ² VTP-0,9€/m ² P-200€	/	TP-1€/ m ² VTP- 0,5€/m ² P-100€	TP-1€/ m ² VTP- 0,5€/m ² P-100€

Izvor: *Isto*

Naknade za postavljanje cjevovoda, vodovoda, kanalizacije, električnih, telefonskih i telegrafskih vodova i slično (u trup puta) na državnom nivou utvrđene su u rasponu 3-9 eura/m² i umanjuju se za 10-30% po osnovu izvjesnih kriterijuma, dok se naknade za postavljanje istih (van trupa puta) kreću u rasponu 1-3 eura/m² i takođe se umanjuju za 10-30%. Ukoliko se vrši presijecanje trase (magistralnih i regionalnih puteva), naknada iznosi 1.000 eura i 800 eura respektivno po prekopu.

Visine naknada su različite kod lokalnih samouprava, ali su u velikom broju slučajeva uglavnom manje od iznosa predviđenih na nivou države za magistralne i regionalne puteve, što u svakom slučaju, razumljivo, treba biti princip. S tim u vezi, u lokalnim samoupravama je potrebno napraviti usklađivanje, odnosno naknade je potrebno korigovati na način da kategorije puteva na lokalnom nivou imaju niže naknade od istih na državnom nivou (za magistralne i regionalne puteve). Lokalne samouprave koje bi trebale izvršiti usklađivanje visine naknada su: Berane, Herceg Novi, Kolašin, Cetinje, Šavnik. Ovo znači da su tri posmatrane lokalne samouprave poštovale izloženi princip. Godišnje naknade su na nivou svih lokalnih samouprava u Crnoj Gori usklađene i iznose 15% od prethodno utvrđenih.

Tabela 14. Naknada za postavljanje i ugradnju elektronskih, telefonskih, antenskih uređaja i opreme i sl. i godišnja naknada za postavljene uređaje (iznosi u €)

NAKNADA ZA POSTAVLJANJE I UGRADNJU ELEKTRONSKIH, TELEFONSKIH, ANTENSKIH UREĐAJA I OPREME I SL. GODIŠNJA NAKNADA ZA POSTAVLJENE UREĐAJE											
DRŽAVNI NIVO	Andrijevica	Bar	Berane	Bijelo Polje	Budva	Danilovgrad	Herceg Novi	Kolašin	Kotor	Mojkovac	
NAKNADA ZA POSTAVLJANJE (JEDNOKRATNO)											
3000	1000	2500	2500	2800	1000	2500	500	1500	2900	2500	
GODIŠNJA NAKNADA											
1000	500	900	900	900	500	800	300	500	950	900	
NAKNADA ZA POSTAVLJANJE (JEDNOKRATNO)											
2900	2500	2900	2500	2900	2500	1000	500	2500	1000	500	
GODIŠNJA NAKNADA											
900	900	900	800	950	900	500	300	800	500	300	

Naknade za postavljanje i ugradnju elektronskih, telefonskih, antenskih uređaja i opreme i sl., kao i godišnja naknada za postavljene uređaje, predviđene su navedenim Pravilnikom na državnom nivou (iznos je 3.000 eura po postavljenom uređaju, odnosno 1.000 eura za godišnju naknadu). Sve lokalne samouprave su uskladile svoje odluke i utvrdile niže naknade za postavljanje ovih uređaja u odnosu na državni nivo, mada Bijelo Polje i Danilovgrad spadaju među one koje su utvrdili najviše iznose.

Tabela 15. Naknade za korišćenje puteva: Naknade za izgradnju komercijalnih objekata kojima je omogućen pristup sa opštinskog puta (iznosi u €)

NAKNADE ZA IZGRADNJU KOMERCIJALNIH OBJEKATA KOJIMA JE OMOGUĆEN PRISTUP SA OPŠTINSKOG PUTA								
DRŽAVNI NIVO	Andrijevica	Bar	Berane	Bijelo Polje	Budva	Danilovgrad	Herceg Novi	Kolašin
Autoputevi								
1500 BS-4000	400 BS-2000	do 50 m ² :200 51-500 m ² : 400 preko 500 m ² : 490 BS-2000	do 50 m: 50 preko 50 m ² : 150 BS-2000 Hoteli: 300	do 50m ² :100 50m ² -200m ² :200 200m ² -500m ² :400 Preko 500m ² :400 BS-2500	do 100m ² :300 101m ² -500m ² :490 Preko 500m ² :490 BS-2900	280 BS-3000	BS:1500 Hoteli:180 Moteli:150 Restorani: 100	200 BS-2000
Magistralni								
500 BS-3000	250	do 50m ² : 150 51-500 m ² : 250 preko 500 m ² : 290	Do 50 m ² : :40 Preko 50 m ² : 80 BS:1000 Hotel:200	do 50m ² :50 50m ² -200m ² :100 200m ² -500m ² :200 Preko 500m ² :200	do 100m ² :200 101m ² -500m ² :290 Preko 500m ² :290	250	BS:1000 Hoteli:120 Moteli:100 Restorani: 70	100
Regionalni								
300 BS-2000	/	do 50 m ² : 60 51-500 m ² : 100 preko 500 m ² : 140	Do 50 m ² : :30 Preko 50m ² : :60 BS:500 Hotel:100	do 50m ² :0,00 50m ² -200m ² :0,00 200m ² -500m ² :0,00 Preko 500m ² :0,00	/	150	/	80
Nikšić	Plav	Plužine	Prijepol	Podgorica	Rožaje	Tivat	Ulcinj	Cetinje
Gradske ulice i ulice u naselju								
do 50m ² :150 50-100m ² :250 100-200m ² :300 Preko 200m ² :490 BS-2900	200 BS: 2000	do 50m ² :150 50m ² -500m ² :300 Preko 500m ² :490 BS-2900	Do 50 m ² : 100 50-200 m ² : 150 200-500 m ² : 200 Preko 500 m ² :300 BS: 2500	do 50m ² :200 200m ² -500m ² :400 Preko 500m ² :490 BS-2900	300 BS-2000	400 BS-2000	150 BS-2000	280 BS-2800
Nekategorisani putevi								
300 BS-2000	/	do 50 m ² : 60 51-500 m ² : 100 preko 500 m ² : 140	Do 50 m ² : :30 Preko 50m ² : :60 BS:500 Hotel:100	do 50m ² :0,00 50m ² -200m ² :0,00 200m ² -500m ² :0,00 Preko 500m ² :0,00	/	150	/	80
Nikšić	Plav	Plužine	Prijepol	Podgorica	Rožaje	Tivat	Ulcinj	Cetinje
Gradske ulice i ulice u naselju								
do 50m ² :150 50-100m ² :250 100-200m ² :300 Preko 200m ² :490 BS-2900	200 BS: 2000	do 50m ² :150 50m ² -500m ² :300 Preko 500m ² :490 BS-2900	Do 50 m ² : 100 50-200 m ² : 150 200-500 m ² : 200 Preko 500 m ² :300 BS: 2500	do 50m ² :200 200m ² -500m ² :400 Preko 500m ² :490 BS-2900	300 BS-2000	400 BS-2000	150 BS-2000	280 BS-2800
Šavnik								
do 50m ² :150 50-100m ² :250 100-200m ² :300 Preko 200m ² :490 BS-2900	200 BS: 2000	do 50m ² :150 50m ² -500m ² :300 Preko 500m ² :490 BS-2900	Do 50 m ² : 100 50-200 m ² : 150 200-500 m ² : 200 Preko 500 m ² :300 BS: 2500	do 50m ² :200 200m ² -500m ² :400 Preko 500m ² :490 BS-2900	300 BS-2000	400 BS-2000	150 BS-2000	280 BS-2800
do 100m²:40 100-300m²:60 Preko 300 m²:80 BS: 1300								

		Lokalni putevi								
		do 50m ² : 100 50-100m ² : 150 100-200m ² : 200 Preko 200m ² : 290			do 50m ² : 50 50-200 m ² : 75 200-500 m ² : 100 Preko 500 m ² : 200			do 50m ² : 150 200m ² -500m ² : 250 Preko 500m ² : 290		
		100	200	250	100	250	100	250		
Nekategorisani putevi										
do 50m ² : 50 50-100m ² : 100 100-200m ² : 150 Preko 200m ² : 200	60	/	/	100	/	80	100	/		

Pravilnikom na državnom nivou i odlukama lokalnih samouprava, utvrđena je naknada za izgradnju komercijalnih objekata kojima je omogućen pristup sa opštinskog puta. U Tabeli 10 dat je prikaz visine naknada po jedinicama lokalnih samouprava. Visina ove naknade na državnom nivou iznosi između 300 i 1.500 eura, a za izgradnju benzinske pumpe između 2.000 i 4.000 eura. Najniže naknade za izgradnju ovih objekata imaju opštine Šavnik i Mojkovac.

Sve lokalne samouprave su uskladile naknade za korišćenje komercijalnih objekta kojima je omogućen pristup sa opštinskog puta sa naknadama na državnom nivou, ali visina tih naknada značajno varira među njima. U ovom dijelu, posmatrane opštine Bijelo Polje, Budva i Danilovgrad ponovo se nalaze među onima koje su formirale najviše naknade.

Doprinos turističkim organizacijama

Pravna i fizička lica i preduzetnici koji na teritoriji opštine u kojoj je osnovana lokalna turistička organizacija imaju svoje sjedište ili organizacionu jedinicu, odnosno društvo koje obavlja turističku, ugostiteljsku i/ili sa turizmom neposredno povezanu djelatnost, plaćaju doprinos turističkim organizacijama.²² Ovi su subjekti dužni da nadležnom organu opštine na čijoj teritoriji posluju iskažu i prijave prihode pojedinačno za svaku organizacionu jedinicu. Razvrstavanje djelatnosti, u zavisnosti od toga u kojoj mjeri je povezan ostvareni prihod sa turizmom, vrši se prema propisu nedležnog Ministarstva.

Djelatnosti za koje se plaća članski doprinos turističkim organizacijama razvrstane su u pet grupa:

Djelatnost	Šifra djelatnosti
Prva grupa	
Gradski i prigradski kopneni prevoz putnika	4931
Ostali prevoz putnika u kopnenom saobraćaju	4939
Pomorski i priobalni prevoz putnika	5010
Pomorski i priobalni prevoz tereta	5020
Vazdušni prevoz putnika	5110
Vazdušni prevoz tereta	5121
Uslužne djelatnosti u kopnenom saobraćaju	5221
Uslužne djelatnosti u vodenom saobraćaju	5222
Uslužne djelatnosti u vazdušnom saobraćaju	5223
Hoteli i sličan smještaj	5510
Odmarašta i slični objekti za kraći boravak	5520
Djelatnost kampova, auto-kampova i kampova za turističke prikolice	5530
Ostali smještaj-osim izdavaoci privatnog smještaja do 15 kreveta	5590
Djelatnosti restorana i pokretnih ugostiteljskih objekata	5610
Ostale usluge pripremanja i posluživanja hrane	5629
Usluge pripremanja i posluživanja pića	5630
Iznajmljivanje i lizing opreme za rekreaciju i sport	7721
Djelatnost putničkih agencija	7911
Djelatnost tur-operatora	7912
Ostale usluge rezervacije i djelatnosti povezane s njima	7990
Usluge uređenja i održavanja okoline	8130
Organizovanje sastanaka i sajmova	8230
Ostale zabavne i rekreativne djelatnosti	9329
Druga grupa	
Destilacija, precišćavanje i miješanje pića	1101
Proizvodnja vina od grožđa	1102
Proizvodnja pića i ostalih voćnih vina	1103
Proizvodnja ostalih nedestilovanih fermentisanih pića	1104
Proizvodnja piva	1105
Proizvodnja osvježavajućih pića, mineralne vode i ostale flaširane vode	1107
Proizvodnja ostalih osnovnih organskih hemikalija	2014
Trgovina na malo u nespecijalizovanim prodavnicama, pretežno hranom, pićem i duvanom	4711

22 Zakon o turističkim organizacija čl.37-Sl.list 011/04, 046/07, 73/10, 040/11,045/14

Ostala trgovina na malo u nespecijalizovanim prodavnicama	4719
Trgovina na malo voćem i povrćem u specijalizovanim prodavnicama	4721
Trgovina na malo mesom i proizvodima od mesa u specijalizovanim prodavnicama	4722
Trgovina na malo ribom, ljuškarima i mkušcima u specijalizovanim prodavnicama	4723
Trgovina na malo hljebom, tjesteninama, kolačima i slatkišima u specijalizovanim prodavnicama	4724
Trgovina na malo pićima u specijalizovanim prodavnicama	4725
Trgovina na malo proizvodima od duvana u specijalizovanim prodavnicama	4726
Ostala trgovina na malo hranom u specijalizovanim prodavnicama	4729
Trgovina na malo motornim gorivima u specijalizovanim prodavnicama	4730
Trgovina na malo kompjuterima, perifernim jedinicama i softverom u specijalizovanim prodavnicama	4741
Trgovina na malo telekomunikacionom opremom u specijalizovanim prodavnicama	4742
Trgovina na malo tekstilom u specijalizovanim prodavnicama	4751
Trgovina na malo knjigama u specijalizovanim prodavnicama	4761
Trgovina na malo novinama i kancelarijskim materijalom u specijalizovanim prodavnicama	4762
Trgovina na malo odjećom u specijalizovanim prodavnicama	4771
Trgovina na malo obućom i predmetima od kože u specijalizovanim prodavnicama	4772
Trgovina na malo farmaceutskim proizvodima u specijalizovanim prodavnicama - apotekama	4773
Trgovina na malo medicinskim i ortopedskim pomagalima u specijalizovanim prodavnicama	4774
Trgovina na malo kozmetičkim i toaletnim proizvodima u specijalizovanim prodavnicama	4775
Trgovina na malo polovnom robom u prodavnicama	4779
Trgovina na malo hranom, pićima i duvanskim proizvodima na tezgama i pijacama	4781
Trgovina na malo tekstilom, odjećom i obućom na tezgama i pijacama	4782
Trgovina na malo ostalom robom na tezgama i pijacama	4789
Trgovina na malo posredstvom pošte ili preko interneta	4791
Ostala trgovina na malo izvan prodavnica, tezgi i pijaca	4799
Taksi prevoz	4932
Emitovanje radio-programa	6010
Proizvodnja i emitovanje televizijskog programa	6020
Kabloske telekomunikacije	6110
Bežične telekomunikacije	6120
Satelitska telekomunikacija	6130
Ostalo monetarno posredovanje	6419
Iznajmljivanje vlastitih ili iznajmljenih nekretnina i upravljanje njima	6820
Računovodstveni, knjigovodstveni i revizorski poslovi; poresko savjetovanje	6920
Iznajmljivanje i lizing automobila i lakih motornih vozila	7711
Iznajmljivanje i lizing kamiona	7712
Iznajmljivanje i lizing opreme za voden transport	7734
Umjetničko obrazovanje	8552
Izvođačka umjetnost	9001
Pomoćne djelatnosti u okviru izvođačke umjetnosti	9002
Djelatnost muzeja	9102
Održavanje istorijskih lokacija, zgrada i sličnih turističkih spomenika	9103
Djelatnost botaničkih i zooloških vrtova i nacionalnih parkova	9104
Kockanje i klađenje	9200
Djelatnost sportskih objekata	9311
Djelatnost zabavnih i tematskih parkova	9321
Treća grupa	
Proizvodnja derivata nafte	1920
Trgovina motociklima, djelovima i priborom, održavanje i popravka motocikala	4540
Trgovina na veliko čvrstim, tečnim i gasovitim gorivima i sličnim proizvodima	4671
Poštanske aktivnosti	5310
Izdavanje knjiga	5811
Izdavanje imenika i adresara	5812
Proizvodnja filmova, video-zapisa i televizijskog programa	5911
Snimanje i izdavanje zvučnih zapisa i muzike	5920
Kompjutersko programiranje	6201
Obrada podataka, hosting i sl.	6311
Veb portal	6312

Informacione uslužne djelatnosti na drugom mjestu nepomenute	6399
Specijalizovane dizajnerske djelatnosti	7410
Prevodenje i usluge tumača	7430
Lizing intelektu-alne svojine i sličnih proizvoda, izuzev autorskih prava	7740
Djelatnost agencija za zapošljavanje	7810
Djelatnost pozivnih centara	8220
Djelatnost agencija za naplatu potraživanja i kreditnih biroa	8291
Ostale uslužne aktivnosti podrške poslovanju	8299
Sportsko i rekreativno obrazovanje	8551
Pranje i hemijsko čišćenje tekstilnih i krvnenih proizvoda	9601
Djelatnost frizerskih i kozmetičkih salona	9602
Djelatnost njegi i održavanja tijela	9604
Ostale lične uslužne djelatnosti, na drugom mjestu nepomenute	9609
Četvrta grupa	
Proizvodnja nakita i srodnih predmeta	3212
Ostala izdavačka djelatnost	5819
Ostale telekomunikacione djelatnosti	6190
Životno osiguranje	6511
Neživotno osiguranje	6512
Reosiguranje	6520
Obrada odštetnih zahtjeva i procjenjivanje rizika i šteta	6621
Djelatnost zastupnika i posrednika u osiguranju	6622
Fotografske usluge	7420
Ostale stručne, naučne i tehničke djelatnosti	7490
Djelatnost privatnog obezbeđenja	8010
Usluge sistema obezbeđenja	8020
Istražne djelatnosti	8030
Usluge održavanja objekata	
Usluge redovnog čišćenja zgrada	8121
Usluge ostalog čišćenja zgrada i opreme	8122
Usluge ostalog čišćenja	8129
Fotokopiranje, pripremanje dokumenata i druga specijalizovana kancelarijska podrška	8219
Rad umjetničkih ustanova	9004
Peta grupa	
Ostala prerada i konzervisanje voća i povrća	1039
Trgovina na veliko žitom, sirovim duvanom, sjemenjem i hranom za životinje	4621
Trgovina na veliko sirovom, nedovršenom i dovršenom kožom	4624
Trgovina na veliko voćem i povrćem	4631
Trgovina na veliko mesom i proizvodima od mesa	4632
Trgovina na veliko mlijecnim proizvodima, jajima i jestivim uljima i mastima	4633
Trgovina na veliko pićem	4634
Trgovina na veliko duvanskim proizvodima	4635
Trgovina na veliko šećerom, čokoladom i slatkisima	4636
Trgovina na veliko kafom, čajevima, kakaoom i začinima	4637
Trgovina na veliko ostalom hranom, uključujući ribe, ljkusare i mekušce	4638
Nespecijalizovana trgovina na veliko hranom, pićem i duvanom	4639
Trgovina na veliko tekstilom	4641
Trgovina na veliko odjećom i obućom	4642
Trgovina na veliko porculanom, staklenom robom i sredstvima za čišćenje	4644
Trgovina na veliko parfimerijskim i kozmetičkim proizvodima	4645
Trgovina na veliko farmaceutskim proizvodima	4646
Trgovina na veliko ostalim proizvodima za domaćinstvo	4649
Trgovina na veliko drvetom, građevinskim materijalom i sanitarnom opremom	4673

Visina godišnjeg članskog doprinosa utvrđuje se u rasponu od 50 do 10.000 eura, u zavisnosti od vrste djelatnosti i nivoa ostvarenih prihoda. Namjena prikupljenih sredstava je:

- za finansiranje lokalne turističke organizacije i to u procentu od 60%,
- za finansiranje nacionalne turističke organizacije 40%.

Tabela 16. Godišnji iznos članskog doprinosa u opštini Budva

GODIŠNJI IZNOS ČLANSKOG DOPRINOSA (€)					
Obim prihoda ostvaren u prethodnoj godini	I grupa	II grupa	III grupa	IV grupa	V grupa
0-50.000	120	96	72	60	52
50.000-100.000	180	156	120	96	72
100.000-500.000	480	360	240	204	96
500.000-1.000.000	1.560	1.440	1.200	960	204
1.000.000-3.000.000	3.720	3.240	2.400	1.960	252
Preko 3.000.000	7.020	5.040	4.020	2.520	500

Opština Budva prikupljena sredstva po ovom doprinosu raspoređuje u odnosu:

- za finansiranje lokalne turističke organizacije 70%
- za finansiranje nacionalne turističke organizacije 30%

Tabela 17. Godišnji iznos članskog doprinosa u opštini Bijelo Polje

GODIŠNJI IZNOS ČLANSKOG DOPRINOSA (€)					
Godišnji obim prihoda	I grupa	II grupa	III grupa	IV grupa	V grupa
0-50.000	96	72	60	55	50
50.000-100.000	156	120	96	72	60
100.000-500.000	312	240	192	144	84
500.000-1.000.000	936	720	576	456	160
1.000.000-3.000.000	1.872	1.440	1.152	512	204
Preko 3.000.000	3.744	2.880	2.304	1.812	408

Tabela 18. Godišnji iznos članskog doprinosa u opštini Danilovgrad

GODIŠNJI IZNOS ČLANSKOG DOPRINOSA (€)					
Godišnji obim prihoda u €	I grupa	II grupa	III grupa	IV grupa	V grupa
0-50.000	110	90	70	60	50
50.000-100.000	170	145	110	90	70
100.000-500.000	450	320	220	200	96
500.000-1.000.000	1.500	1.400	1.100	900	190
1.000.000-3.000.000	3.700	3.100	2.200	1.850	240
Preko 3.000.000	7.000	5.000	4.000	2.500	800

Kao što se iz tabele može vidjeti, u opštini Budva se raspon iznosa članskog doprinosa turističkoj organizaciji kreće u intervalu 52-7020 eura. U opštini Bijelo Polje doprinos se kreće u granicama 50-3744 eura, dok je u opštini Danilovgrad definisan u okviru iznosa 50-7000 eura. Visina doprinosa u opštini Danilovgrad je nešto malo niža od iznosa doprinosa koji se plaća u vodećoj turističkoj opštini u Crnoj Gori, a znatno veća od iznosa koji se plaća u opštini Bijelo Polje.

Treba reći da način na koji je uređeno plaćanje ovog doprinosa ima uticaj novog poreza na poslovanje preduzeća, što može da predstavlja opasan presedan i utemeljenje nove prakse oprezivanja preduzeća bez uvođenja novih poreza u formalnom smislu - de jure.

Analizirajući izložene parafiskalitete/fiskalitete na nacionalnom i lokalnom nivou nije teško zaključiti da su preduzeća u Crnoj Gori izložena regulativi koja je zaista opterećujuća i za koju se s pravom može reći: glomazna i skupa. I jedan i drugi nivo vlasti (nacionalni i lokalni) kreira parafiskalitete/fiskalitete koji dobijaju karakter nameta, u izvornom smislu značenja te riječi, što ima ozbiljne implikacije na poslovnu održivost preduzeća odnosno na njihovu konkurenčku sposobnost. Sve ovo, van svake sumnje, upućuje da se regulatorno okruženje, u cilju njegovog unapređivanja sa stanovišta potreba malog i srednjeg biznisa, mora kreirati na drugaćajim osnovama od onih koje su sada prisutne, a ogledaju se, prije svega, u što potpunijem zahvatanju od preduzeća, ne vodeći pretjerano računa o uticaju takvih propisa na poslovanje MSP. Procjena regulatornog uticaja (**Regulatory Impact Assessment - RIA**), odnosno analiza efekata propisa ili izmijenjene regulative takođe treba biti dio procesa regulatornog upravljanja i donošenja

odлуka na lokalnom nivou i na nivou države. Na taj način bi se konačno u drugi plan stavio Štiglerov princip ovladavanja regulacijom (regulatory capture) "industrija uspostavlja pravila regulacije na način da djeluje prvenstveno u njenom interesu" koji je upravo karakterističan za praksu naših lokalnih samouprava.

3.3. Obilježja normativnog okvira parafiskaliteta na lokalnom nivou

Generalno posmatrano, parafiskalitetima na lokalnom nivou uređuju se oblasti: komunalija, puteva, saobraćaja, turizma, administrativnih procedura i postupaka. Najčešća opterećenja predstavljaju: administrativne i komunalne takse, naknade (naknada za pristup putu), doprinosi lokalnim turističkim organizacijama, i dr.

Najvažniji parafiskaliteti uređeni su Zakonom o komunalnim djelatnostima²³, Zakonom o administrativnim taksa-ma, ali i odlukama jedinica lokalne samouprave.

Komunalne naknade uređene su članom 3 Zakona o komunalnim djelatnostima. U tom smislu, naknade se plaćaju u oblastima: 1) javnog vodosnabdijevanja; 2) upravljanja komunalnim otpadnim vodama; 3) upravljanja atmosferskim vodama; 4) upravljanja komunalnim otpadom; 5) uređenja i održavanja javnih površina; 6) upravljanja javnom rasvjetom; 7) javnim prevozom putnika u gradskim i prigradskim naseljima; 8) održavanja opštinskih puteva (lokalni putevi, gradske ulice i ulice u naseljima) i biciklističkih staza; 9) održavanja korita vodotoka od lokalnog značaja; 10) održavanja javnih groblja, kapela i krematorijuma i sahranjivanje; 11) održavanja pijaca; 12) održavanja javnih prostora za parkiranje; 13) održavanja javnih toaleta; 14) zbrinjavanja napuštenih i izgubljenih životinja (kućnih ljubimaca) i održavanja skloništa za njihovo zbrinjavanje, u skladu sa zakonom. Pored navedenog, jedinica lokalne samouprave može odrediti i druge komunalne djelatnosti od lokalnog značaja i propisati uslove i način njihovog obavljanja (snabdijevanje toplotom, snabdijevanje gasom, dimnjačarske usluge, seoski vodovodi i sl.).

Ključni izazov za efikasno i efektivno regulatorno upravljanje u stvari čini djelotvorna koordinacija regulatornih aktivnosti – dizajniranja regulacije, implementacija, monitoring i evaluacija. Istovremeno, to su aktivnosti na osnovu kojih se detektuje da li postoji potreba za donošenjem nove ili za izmjenom postojeće regulative. Uz to, postojanje horizontalne i vertikalne koordinacije između različitih nivoa i subjekata sa tih nivoa (oba nivoa vlasti - državnog i lokalnog, kao i subjekata društvene zajednice - nacionalnog i lokalnih socijalnih savjeta, predstavnika biznis sektora...) od izuzetnog je značaja za valjanost regulacije tj. za njenu efektivnost i efikasnost. U skladu s navedenim, kako bi što realnije mogli sagledati nivo kvaliteta postojeće regulacije u dijelu parafiskalnih/fiskalnih opterećenja, potrebno je, makar na opštem nivou, sagledati regulatorne aktivnosti odnosno njihove karakteristike jer upravo one na indirektn način ukazuju na nivo regulatornog upravljanja.

Ukoliko posmatramo regulatorne aktivnosti u opštem i pojedinačno, ne možemo a da ne konstatujemo (kao bitno obilježje postojećeg regulatornog upravljanja u dijelu parafiskalnih/fiskalnih opterećenja) njegovu manjkavost, posebno jer se za bilo koju od aktivnosti - dizajniranje, implementaciju, monitoring i evaluaciju - ne bi mogla izreći neka afirmativna ocjena. Zapravo, svaka od navedene četiri aktivnosti nije realizovana niti se realizuje u mjeri koja bi izvjesnije garantovala unapređenje regulatornog upravljanja. Kao što se ne može biti zadovoljno aktivnostima, ne može se biti zadovoljno ni stepenom koordinacije državnog i lokalnog nivoa vlasti – i kada je u pitanju njihova međusobna ili koordinacija sa širom društvenom zajednicom (predstavnicima biznis sektora, socijalnim savjetom i sl.) i kada je u pitanju koordinacija na horizontalnom ili vertikalnom nivou. U prilog ovoj ocjeni ide i činjenica da uvođenje novih ili povećanje postojećih parafiskalnih/ fiskalnih nameta na oba nivoa vlasti – manje na državnom, a mnogo više na lokalnom nivou – sve više postaje način reagovanja na nedostajuća budžetska sredstva, a manje instrument regulatornog upravljanja. Poređenjem sa visinom taksi za odgovarajuće poslove i radnje u zemljama u okruženju (npr. Srbija, Hrvatska) uočava se da je iznos taksi u Crnoj Gori veći i do 50% u odnosu na pomenute zemlje.²⁴

I kada se govori o dizajniranju regulatornog upravljanja može se slično konstatovati, posebno jer se regulacija parafiskaliteta uređuje na način koji dovodi u pitanje njihovu pravnu valjanost. Različitim pravnim aktima (zakonima, pravilnicima ministarstava, opštim aktima lokalne samouprave) regulišu se parafiskaliteti/fiskaliteti, a njihovo regulisanje podzakonskim aktima. Novčane obaveze pravnih lica i građana mogu se uvoditi samo zakonima, a ne i podzakonskim aktima organa državne uprave, što znači da se primijenjenim načinom dovodi u pitanje njihov legalitet.

Dodatno, prisutna je nesaglasnost opštih akata u uređivanju parafiskaliteta. Pravilnik o jedinstvenoj klasifikaciji računa za budžet Crne Gore i budžete opština i Naredba o načinu uplate javnih prihoda (koji su bili osnov za rad na Registru parafiskaliteta iz prethodnog istraživanja UPCG) nijesu usaglašeni. Tako, na primjer, Pravilnik ne sadrži dio ekoloških naknada, a sadržane su u Naredbi u kojoj su navedeni i žiro računi na kojima se vrši uplata po tom osnovu.

Takođe, prisutno je i poistovjećivanje suštinskih različitih parafiskaliteta/fiskaliteta uslijed neadekvatne upotrebe termina "naknada", te se riječju „naknada“ često označava ono što se odnosi na administrativne takse, određena davanja, troškove postupka i drugo, a što unosi dodatnu zabunu u ionako prenormiran sistem i tako onemogućava pravilnu

23 Sl. list Crne Gore, br. 055/16; 074/16; 002/18.

24 Privredna komora Crne Gore: Analiza fiskaliteta na nacionalnom i lokalnom nivou, Podgorica, jun 2017. god.

identifikaciju svih parafiskaliteta. Primjera radi, ranije pominjana Naredba o načinu uplate javnih prihoda prepoznaće različite vrste naknada koje bi, u krajnjem, trebale da imaju za cilj zaštitu životne sredine (vode, vazduha, biljaka, životinja...), što je uređeno sa više zakona. Ipak, njihovom analizom može se zaključiti da se uglavnom radi o pribavljanju određenih dozvola za uvoz, izvoz, korišenje ili stavljanje u promet određenih materija, proizvoda, biljaka, životinja itd...., a što upućuje da je u najvećem broju slučajeva riječ o administrativnim taksama za izdavanje tih dozvola, te da ne može biti riječi o naknadama.²⁵ Analizirajući zakonske osnove kojima se određuju različite vrste naknada, može se zaključiti da su preduzeća često plaćala različite parafiskalitete po istom osnovu – plaćajući dva puta isti parafiskalitet (naknade za komunalno opremanje građevinskog zemljišta po Zakonu o uređenju prostora i izgradnji objekata i naknadama utvrđenim od strane lokalnih samouprava shodno Zakonu o putevima).

Evidentno je da regulatornu praksu, odnosno kreiranje parafiskalnih/fiskalnih opterećenja, karakterišu stohastičnost tj. česte i nepredvidive promjene, što je u svim istraživanjima koja su sprovedena u razvijenim zemljama, kao i od strane Evropske komisije, označeno kao jedan od ključnih faktora sa snažnim uticajem na propadanje preduzeća. Takva regulatorna praksa u kreiranju parafiskaliteta/fiskaliteta utiče da regulatorni troškovi budu mnogo veći od njihovog stvarnog iznosa, jer se potencira neizvjesnost u poslovanju, a ona ima svoju cijenu kroz troškove adaptacije preduzeća na uslove koji nose obilježje neizvjesnosti.

Dodatno, otežavajuću okolnost čini i dostupnost informacija o donešenim propisima na lokalnom nivou, s obzirom na to da podaci o tome nijesu centralizovani (na jednom mjestu). Izmjene i dopune odgovarajućih odluka iz ove oblasti uslovjavaju potrebu za pripremom prečišćenih tekstova podzakonskih akata, što kod većine lokalnih samouprava nije slučaj, a što stvara probleme preduzećima kojima su informacije namijenjene. Pored navedenog, informacije o svim parafiskalnim obavezama nijesu dostupne ni na web stranicama lokalnih samouprava.

Kao što se moglo vidjeti, u dijelu teksta koji se odnosio na državni nivo normativne analize parafiskaliteta/fiskaliteta, u kome smo izložili klasifikaciju naknada (gdje su one od strane kreatora regulacije grupisane odnosno klasifikovane iz razumljivih potreba - metodoloških, knjigovodstveno-tehničkih, analitičkih, potreba upravljanja, transparentnosti i dr.), nijesmo imali adekvatnu prateću analitiku tih grupa. Ukoliko takvu klasifikaciju ne prati adekvatna analitička evidencija iz koje se može na jednostavan i lak način utvrditi sadržina određene kategorije odnosno grupe, onda se s razlogom može pretpostaviti da se ne radi o slučajnoj nedosljednosti, nemarnosti ili propustu. Prije bi se moglo pretpostaviti da se ostavlja mogućnost za eventualno novo uvođenja parafiskaliteta/fiskaliteta i stvara potencijalni prostor da se iskoristi postojeća kategorizacija, bez mijenjanja propisa (jednostavno se bez adekvatne pravne procedure uvede novi parafiskalitet/ fiskalitet). Bile ove pretpostavke utemeljene ili ne, čak i bez obzira o čemu se radi, ovo može biti pokazatelj kako se nedosljednostima u sistematizovanju i kategorizaciji parafiskaliteta/fiskaliteta, uz ostalo, može podstići nepovjerenje u sam sistem regulacije.

Kod dobrog dijela administracije na lokalnom nivou i jednog manjeg na državnom nivou (čiji je ovo posao), pa čak i kod samog biznis sektora, čini se da ne postoji dovoljno razvijena svijest o značaju regulacije i regulatornog upravljanja, kao ni i o potrebi za određenim nivoom kvaliteta regulacije i regulatornih politika što predstavlja ozbiljan limitirajući faktor unapređenja ukupnog procesa regulatornog upravljanja i samog sistema regulacije parafiskalnih opterećenja.

Odsutstvo potrebnog nivoa svijesti (u prvom redu kod onih čija je to nadležnost) o značaju regulacije parafiskaliteta i uspostavljanja adekvatnog regulatornog okvira za razvoj biznis sektora, a time i za razvoj lokalne samouprave, rezultiralo je, kako se moglo zaključiti iz dosad navedenog, vrlo kompleksnim, komplikovanim i po broju izuzetno obimnim sistemom parafiskaliteta/fiskaliteta.

Broju parafiskaliteta/fiskaliteta utvrđenim ranije navedenim istraživanjem UPCG²⁶ izvjesno se može prigovoriti, prije svega, zbog činjenice da se zbog analitike računovodstvene evidencije, po više osnova, isti parafiskalitet ne treba posmatrati kao više njih jer, definitivno, on nije novi parafiskalitet. Međutim, ukoliko se parafiskalitet posmatra sa pravnog stanovišta – u smislu pojedinačnog pravnog akta – tada percepcija jeste drugačija, kao što smo i vidjeli. U svakom slučaju, da je navedena brojka čak i značajno manja, problem sa brojem parafiskaliteta ne bi bio proporcionalno manji (preostao bi opet previelik broj propisa) jer, u krajnjem, suština problema nije u broju parafiskaliteta pa ni u njihovim iznosima, već u poimanju parafiskaliteta (njihove uloge i njihove svrhe), a brojke predstavljaju i predstavljaju samo izraz tog poimanja.

Izuzetno velik broj parafiskaliteta, već sam po sebi, nosi i moguće - velike negativne implikacije po one na koje se odnose, a prije svega na preduzeća i njihovo poslovanje. Mogli bi reći da se taj negativan uticaj odvija po obrascu: **više propisa – više regulacije – viši stepen neuredenosti sistema – veća potreba za dodatnim regulisanjem – manje efikasno regulatorno upravljanje.**

25 Sve navedeno je konstatovano u: Unija poslodavaca Crne Gore i Đ. Blažić: Izvještaj o parafiskalitetima u Crnoj Gori, Podgorica, 2017.

26 Unija poslodavaca Crne Gore i Đ. Blažić: Izvještaj o parafiskalitetima u Crnoj Gori, Podgorica, 2017. Ovim istraživanjem UPCG bilo je obuhvaćeno 2.306 propisa jedinica lokalne samouprave, a u kumulativnom iznosu za sve jedinice lokalne samouprave, identifikованo je 3938 parafiskaliteta (na lokalnom nivou), od čega se skoro 4/5 odnosilo na takse, a ostatak na naknade. Strukturu (3938) lokalnih parafiskaliteta po opštinačine: Andrijevica - 137; Bar - 140; Berane - 171; Bijelo Polje - 170; Budva - 191; Danilovgrad - 126; Cetinje - 168; Gusinje - 177; Herceg Novi - 184; Kolašin - 157; Kotor - 195; Mojkovac - 135; Nikšić - 218; Petnjiča - 122; Plav - 195; Plužine - 190; Pljevlja - 226; Podgorica - 206; Rožaje - 143; Šavnik - 122; Tivat - 168; Ulcinj - 200; Žabljak - 180 parafiskaliteta; dok je sa državnog nivoa uvedeno 17 parafiskaliteta. Navedene brojke su bile predmet osporavanja od strane nadležnih organa.

Gotovo je izvjesno da u osnovi prenormiranosti od strane lokalnih samouprava i stalnog rasta potrebe za novom regulacijom leži i navedeni obrazac uslovljenosti. Ukoliko želimo promjenu regulatornog odnosno normativnog okvira za poslovanje preduzeća u ovom dijelu, onda je jasno da treba mijenjati pristup, a ne pojedinačno parafiskalitete - od slučaja do slučaja. Treba znati da se problem sa parafiskalitetima ne ogleda samo u njihovoj brojnosti i veličini već, takođe, i u njihovoj složenosti. Malim, pojedinačnim promjenama neće se postići željeni efekat, tim prije što ukidanje jednog parafiskaliteta ne znači automatski i smanjivanje troškova preduzeća, posebno jer postoje troškovi adaptacije na nove uslove u zavisnosti od stepena složenosti samog sistema.

4. LOKALNA REGULATIVA KAO REGULATORNI TERET – potreba za promjenom

4.1. Regulatorni teret za MSP

Gledanje na regulaciju koja se odnosi na sektor preduzeća, naročito u pogledu fiskaliteta odnosno parafiskaliteta od strane donosilaca odluka na lokalnom nivou, dobro opisuje sintagma “**regulatorno zarobljavanje**” ili “**ovladavanje regulacijom**” (regulatory capture) u smislu da se regulacija percipira prvenstveno kao instrument realizacije lokalne vlasti i njenih interesa, te da se u skladu s tim uspostavljaju regulatorna pravila. Potreba za transformisanjem takvog gledanja na regulaciju ka njenom razumijevanju kao sredstvu podsticanja i podrške biznis sektoru je neophodna i od izuzetne je važnosti jer se radi o faktoru koji ima makroekonomske implikacije.

“Papirologija”, “nameti”, “prekomjerna regulacija”, “prenormiranje”, “birokratsko ponašanje” – sve to termini kojima preduzeća često označavaju prepreke njihovom razvoju i rastu, prepoznajući ih kao generatore troškova koji podrivaju njihovu konkurentnost uz kreiranje ambijenta koji potencira neprijatnost i iziskuje stalne napore u “rvanju sa birokratijom”, što sve zajedno umanjuje motivaciju za preduzetničku aktivnost. Uz to, nametnuto bavljenje pravnim i administrativnim zahtjevima i procedurama malim preduzećima predstavlja još jednu, dodatnu barijeru u poslovanju.

Pod definicijom pojma **regulatorni teret** podrazumijevamo sve troškove koji proizilaze iz obaveza ustanovljenih od strane javne vlasti na osnovu zakona, uredbe, naredbe, odluke ili sličnog pravnog akta, ali i nematerijalna “trošenja” koja se mogu nazvati psihološkim troškovima odnosno “troškovima frustracije”. U obaveze ustanovljene od javnih vlasti ne spadaju fiskalne – poreske obaveze preduzeća, ali su uključene obaveze u pogledu regulatornih obaveza u vezi sa porezima, kao što je podnošenje poreskih izjava, poreskih prijava, vođenje evidencija itd.

U svrhu boljeg razumijevanja regulatornog tereta, moguće je napraviti jasnu razliku između onoga što se naziva administrativnim opterećenjem (regulacijom) i drugih oblika regulatornog opterećenja.

Pod administrativnim opterećenjem – regulatornim teretom, podrazumijevaju se troškovi koji nastaju kao posljedica nametnutih obaveza: informisanja, troškova popunjavanja obrazaca, slanje propisanih obrazaca organima javne uprave i lokalne samouprave, troškovi skupljanja, obrade i čuvanja podataka, propisani načini obraćanja organima javne uprave i samouprave i dr.

Prednost koncepta separatnog posmatranja administrativnog tereta od ostalih oblika regulatornog opterećenja je višestruka – mjereno je jednostavno i, prije svega, obuhvata; identifikovanje obaveznih informacija kojima treba raspolagati, procjenu potrebnog vremena za obavljanje administrativnih obaveza i shodno tome njihovoj vrijednosno procjenjivanje, brojanje i sl. Ključni doprinos ovog koncepta prepoznaje se u jasnom prikazivanju obima i vrijednosti administrativnog opterećenja i, u skladu s tim, utemeljenog argumentovanja zahtjeva za promjenom ili korigovanjem ili postavljanjem jasnih ciljeva u vezi sa regulatornim teretima.

Ipak, treba imati u vidu da sa stanovišta preduzetnika, odnosno vlasnika malih preduzeća, utvrđivanje razlike između administrativnog i ostalog regulatornog opterećenja i nije od velikog značaja. Za preduzetnike su, naime, obaveze administrativnog izveštavanja, troškovi generisani od traganja za informacijama (npr. web stranice, službeni listovi), troškovi traganja za razumijevanjem pravila (angažovanjem advokata, stručnih lica...), nedostatak potrebne usluge, pogrešna primjena propisa, neażurnost nadležnih organa, represija i slično, prepreke koje ih sprječavaju da uspješno vode i obavljaju svoj posao. Konkretno, sve navedeno preduzetnici moraju obaviti sami, što znači da troše vrijeme na poslove koji im ne donose prihode već stvaraju troškove (gube novac i vrijeme).

Empirijska istraživanja govore da se preduzeća sa manje od deset zaposlenih, kojih je kod nas najveći broj, moraju suočiti sa dvostrukom većim regulatornim teretom – opterećenjem, mjereno po zaposlenom, nego preduzeća sa više od deset a manje od dvadeset zaposlenih, odnosno sa trostruko većim regulatornim teretom od preduzeća koja

zapošljavaju između dvadeset i pedest zaposlenih. Za preduzeća koja zapošljavaju veći broj od navedenog, teret po zaposlenom je samo jedna petina ili manje od malih preduzeća. Drugačije rečeno: dok veliko preduzeće troši jedan euro po zaposlenom ispunjavajući regulatorne obaveze, srednje preduzeće troši četiri eura, a mali biznis bi potrošio do deset eura.²⁷ Ova statistika ne mora da bude apsolutno tačna u svim zemljama iz razumljivih razloga, ali koji god ugao posmatranja odabrali ili kakav god pristup u analizi uzeli, jedno je sigurno: manji biznis ima veći prosječni regulatorni teret nego veće kompanije. Ovo ne važi samo za evropske već i za trans - antlanske zemlje. Iako je načelno tačno da manja preduzeća imaju veće regulatorne troškove od prosjeka, neophodno je navesti i dodatnu opservaciju: Prvo, vrlo mala preduzeća, naročito preduzeća bez zaposlenih, mogu se suočiti sa nižim prosječnim teretom od malih i srednjih preduzeća. Drugo, neproporcionalna raspodela tereta nije važeća u svim propisima oblastima, a glavni razlog je da se određena regulatorna i administrativna pravila ne primenjuju na mala preduzeća. Osim regulatornim opterećenjem, mala preduzeća su ugrožena i na drugi način: velika preduzeća često imaju dobar pristup administrativnim i političkim donosiocima odluka i do neke mjere mogu da utiču na politiku u sopstvenom interesu, što nije karakteristično za mala preduzeća.

4.2. "Sklonost" nesrazmernom regulatornom opterećenju MSP

U osnovi nesrazmjerne raspodjеле troškova regulacije MSP stoji nekoliko razloga. Prvo, to je sama priroda regulative. Regulacija u velikom dijelu rezultira troškovima koji su fiksni ili relativno fiksni karaktera i ne mijenjaju se mnogo sa veličinom, odnosno obimom posla. Tako, primjera radi, popunjavanje raznih formulara, platnih naloga i sl. zahtijeva određenu količinu vremena i nema nikakve razlike u tome da li su oni obaveza malog ili velikog preduzeća. Obim stavki za popunjavanje je isti jer je i formular isti. Drugo, veća preduzeća će u apsolutnom iznosu snositi veće regulatorno opterećenje, ali će njegovo opterećenje odnosno troškovi po zaposlenom biti umnogome manji. Shodno svojim resursima, velika preduzeća mogu da zapošljavaju ljude čija je jedna od obaveza da se bave regulatornim obavezama preduzeća, što znači da će se efikasnije time baviti nego neko ko se time bavi od slučaja do slučaj. Osim toga, velika preduzeća, zbog većeg broja slučajeva, mogu investirati u automatizaciju (kompjuterska obrada) što za njih znači povećanje efikasnosti odnosno racionalizaciju. Treće, u malim preduzećima preduzetnik ili vlasnik biznisa je "čovjek za sve", pa su time i regulatorne obaveze, uz sve ostale, njegova briga. To u suštini znači da se najdragocjeniji resurs malih preduzeća – preduzetnik i njegova invencija – iscrpljuju na aktivnostima koje direktno ne doprinose stvaranju prihoda, već na stvaranju troškova, čime se stvara prepreka uspješnom poslovanju preduzeća.

Iako može djelovati neuvjerljivo da mala i srednja preduzeća trpe veći regulatorni trošak tj. teret od velikih preduzeća, pored ostalog i zbog toga što su ova preduzeća ponekad sklona da preuvečavaju teret, jasno je da za takvu tvrdnju nema mjesta sumnji. Mnoge studije su dokazale da je opterećenje po zaposlenom manje kod velikih nego kod malih i srednjih preduzeća - ma koliko to protivurječilo percepciji.

Mala i srednja preduzeća imaju naglašenu potrebu za regulatornim okruženjem koje bi bilo jednostavno i transparentno, te kreirano u skladu sa poznatim principom Evropske komisije "**think small first**"- razmisli prvo o malom (**biznisu**). Teret javnog regulisanja, posebno za mala i srednja preduzeća, treba smanjivati i to mora biti cilj kreatora politika i donosioca odluka na nacionalnom i lokalnom nivou, jer je to od suštinske važnosti za njihovu sposobnost konkurisanja, a time i za uspješno poslovanje - što mora biti i cilj politike regulacije.

Neupitno je i van svake sumnje da je regulativa neophodna, jer u suprotnom tj. bez nje, ne bi bilo moguće ostvariti mnoge društvene ciljeve. Međutim, uredba ne smije biti sama sebi cilj, već uvijek mora biti u vezi sa namjeravanim ciljem. Ona, dakle, treba biti ciljana i djelotvorna, i ne bi trebalo da prevazilazi ono što je njena specifična svrha. Na protiv, ne bi se smjelo zaboraviti (iako je to u našem primjeru čest slučaj) da regulativa, osim što služi ostvarivanju ciljeva, ima i neželjene efekte sa potencijalno ozbiljnim posljedicama po društvenu efikasnost. Stoga, Crnoj Gori je potrebna regulatorna sredina koja bi, za razliku od ove postojeće na lokalnom nivou, bila jednostavna i transparentna, a to znači efikasna, djelotvorna i skopčana sa (što je moguće) manjim troškovima.

²⁷ European Commission, Enterprise and Industry Directorate General, Report of the expert group: Models to reduce the disproportionate regulatory burden on SMEs, May 2007.

5. KAKO SMANJITI REGULATORNI TERET ZA MSP - mogući načini smanjenja?

Kao što je navedeno, neželjeni efekti regulative povezani su sa potencijalno ozbiljnim posljedicama po ukupan društveno-ekonomski napredak. To znači da od javnog regulisanja (prije svega) zavisi efikasnost biznis sektora, tako da unapređivanje regulative i smanjivanje njenih troškova treba da bude cilj svih regulatornih politika. S tim u vezi izložićemo niz mogućih načina i principa koji bi trebali biti dio politike regulacije, kako bi ista rezultirala smanjenjem regulatornog tereta za MSP i indirektno unaprijedila uslove za poslovanje na opštem nivou.

5.1. Procjena regulatornog uticaja na MSP u fazi pripreme propisa

RIA (Regulatory Impact Assessment - RIA) ili procjena regulatornog uticaja - analiza efekata propisa, univerzalni je instrument unapređivanja regulacije. Ovaj alat je opšte poznat i koristi ga sve veći broj vlada, ali i lokalnih samouprava u ranoj procjeni vjerovatnih efekata nove regulative, poštujući pritom princip "thing small first" s obzirom na prirodu MSP i njihovu "sklonost" nesrazmernom regulatornom teretu odnosno opterećenju. Važno je, dakle, osigurati ranu procjenu efekta nove regulative na MSP.

5.2. Privilegovan status MSP

Imajući u vidu prirodu malih i srednjih preduzeća i njihove vrlo ograničene mogućnosti u pogledu resursa, neprirodno je, a po njih često i pogubno, nametnuti im ista regulatorna opterećenja kao i već etablimanim preduzećima. Jasno je da taj regulatorni teret za MSP često biva neizdrživ. Stoga, MSP treba posebno tretirati i dati im privilegovan status u ispunjavanju pojedinih regulatornih obaveza. To mogu biti: niže naknade, duže vrijeme prilagođavanja novim propisima, brže rješavanje njihovih zahtjeva i slično.

5.3. Izuzeci bazirani na veličini biznisa

U praksi razvijenih zemalja, izuzeci su najčešće korišćeni metod za smanjenje regulatornog opterećenja za mala preduzeća i mogu se naći u skoro svim oblastima regulacije. Obično se sprovode na dva načina: 1) direktni izuzetak se primjenjuje na način da preduzeća, npr. ispod određene granice, ne moraju poštovati određena pravila; 2) indirektni način se sprovodi u slučajevima kada izuzeće zavisi od utvrđenih kriterijuma i u značajnoj je korelaciji sa npr. veličinom ekonomskog sektora ili pravnom formom biznisa.

5.4. Smanjene obaveza ili djelimično izuzeće za MSP

Način smanjenja regulatornih obaveza malim i srednjim preduzećima je način koji je često u upotrebi i primjenjuje se kao alternativa, bez mogućnosti potpunog izuzeća.

5.5. Pojednostavljenje obaveza

Pojednostavljenje obaveza za MSP postiže se u gotovo svim regulatornim obavezama, i to na način što se za mala i srednja preduzeća uvode jednostavniji formalni zahtjevi ili "standardni tretmani".

5.6. Zajednički datumi početka propisa

Ovaj princip predviđa da se tokom godine utvrde jedan ili dva godišnja datuma zajedničkog početka za sva nova pravila i regulisanja, uključujući i izmjene postojećih propisa. To može u velikoj mjeri olakšati život malim preduzećima, s obzirom na to da se u određeno vrijeme u godini mogu usredsrediti na pretraživanje informacija i učenje aktivnosti.

5.7. Administrativno usklađivanja

Način poboljšanja administrativnog usklađivanja od kog mala i srednja preduzeća imaju koristi može se realizovati na jednom mjestu, tamo gdje preduzeća mogu završavati različite obaveze sa različitim organima vlasti.

5.8. Standardizovano informisanje

Mala preduzeća moraju biti informisana o propisima koji se na njih odnose, i to na način koji dostupan, razumljiv i jasan. Tipične informativne aktivnosti uključuju vebsajtove, službe za pomoć, priručnike i brošure, ali mogu uključiti treninge i aktivnosti obuke.

5.9. Registar propisa

Izraditi sveobuhvatni Registar propisa za MSP u kome bi ona mogla na brz, jednostavan i jasan način pronaći sve propise koji regulišu njihovo poslovanje.

Sasvim je sigurno da produžavanje ravnopravnog tretmana malih i srednjih preduzeća sa velikim preduzećima predstavlja svojevrsnu neravnopravnost, posebno kada imamo u vidu da je jednako tretiranje neravnopravnih subjekata *contadictio in adiecto* (protivurječnost u subjektu). Stoga, treba razmotriti modele smanjenja regulatornog tereta za mala i srednja preduzeća kroz jedan od oblika pozitivne diskriminacije, kako bi imala veće šanse i za opstanak i ekonomski rast i razvoj. Biznisi koji ne rastu imaju ograničen značaj sa stanovišta ekonomskog doprinosa društvu.

6. ZAKLJUČAK

Biznis sektor u cjelini, a naročito njegov najbrojniji dio - mala i srednja preduzeća, imaju naglašenu potrebu za regulatornim okruženjem koje je jednostavno i transparentno.

Regulativa je neophodna, jer bez nje ne bi bilo moguće ostvariti mnoge društvene ciljeve, ali u pretjeranoj upotrebi i stalnim posezanjem za normiranjem postaje sama sebi cilj. Ona uvijek mora biti u vezi sa onim što se njome želi postići, a njen cilj ne bi trebao biti suprotstavljen društvenim ciljevima. Ona, dakle, treba biti ciljana i djelotvorna, i ne bi trebalo da prevazilazi ono što je njena specifična svrha.

Regulativa, osim što služi ostvarivanju ciljeva, ima i neželjene efekte u obliku regulatornog opterećenja (regulatorne troškove), sa potencijalno ozbiljnim posljedicama po sektor preduzeća, odnosno društvenu efikasnost. To je i razlog zbog čega teret javnog regulisanja, posebno za mala i srednja preduzeća, treba stalno smanjivati i to mora biti cilj kreatora politika i donosioca odluka na nacionalnom i na lokalnom nivou, posebno jer su mikroekonomski uslovi za poslovanje - uslovi na lokalnom nivou od krucijalne važnosti za uspjeh preduzeća.

Značajni efekti od regulacije ne mogu se postići ad hoc regulatornim intervenisanjem, jednokratnim i pojedinačnim intervencijama, čestim i nepredvidivim djelovanjem, autonomnim i sa centrom neusklađenim djelovanjem i sl., već uspostavljanjem regulatorne politike kao efikasnog sredstva upravljanja procesom regulacije.

Stoga, potrebno je da regulatorna sredina bude jednostavna i transparentna, a to znači efikasna, djelotvorna i skopčana sa malim troškovima, te kreirana u skladu s principom "Think small first" - razmisli prvo o malom (biznisu), jer su mala i srednja preduzeća nesrazmjerno regulatorno opterećena.

Ključne karakteristike regulatornog okruženja u Crnoj Gori na lokalnom nivou su, u dobrom dijelu, suprotne od navedenog: prenormiranost (izuzetno veliki broj propisa), veliki broj parafiskaliteta, stohastičnost u donošenju propisa (česte, nepredvidive i autonomno donešene odluke o promjeni regulatornih elementa - parafiskaliteta/fiskaliteta), visoki iznosi parafiskaliteta.

Sve zajedno ima rezultantu u obliku skupog i komplikovanog, složenog i opterećujućeg regulatornog okruženja koje preduzećima izuzetno otežava poslovanje i podiže njihove regulatorne troškove, pri čemu se krajni efekat ogleda u podrivanju njihove konkurenčke sposobnosti.

Takse su jedan od dva tipična parafiskalna/fiskalna instrumenta.

Iznos taksi treba određivati prema troškovima ili prema vrijednosti pružene usluge a ne prema drugim kriterijumima, jer se na taj način stvara mogućnost (kod nas je to slučaj) da njihova visina umnogome prevazilazi vrijednost pružene usluge zbog koje se plaća. Na visinu taksi treba da utiču: troškovi pružene usluge, koristi od te usluge, prisutstvo opštег interesa za intenzivno korišćenje neke usluge, postojanje opštег interesa za ograničavanje neke radnje.

Osim toga, teško je razumljivo i kontradiktorno samom sistemu taksi da se takse plaćaju za nešto za šta se ne pruža usluga (posjedovanje određene opreme), a takve takse postoje.

Takođe, potrebno je uskladiti propise u dijelu lokalnih komunalnih i administrativnih taksi i drugih taksi, koje su u nadležnostima raznih državnih organa i lokalnih samouprava, kako bi se unaprijedio regulatorni okvir u tom dijelu i na uniforman način riješilo istih taksi za iste poslove i različitih taksi za iste poslove.

Naknade su relativno novija vrsta parafiskaliteta/fiskaliteta čiji bi primarni cilj trebao biti ostvarivanje nefiskalnih (ekonomskih, saobraćajnih, infrastrukturnih, urbanističkih, ekoloških...) a ne fiskalnih ciljeva, što najčešće nije slučaj kod lokalni samouprava u Crnoj Gori. Jasno je da su naknade u direktnoj sprezi sa investicijama, što znači da su lokalne samouprave vrlo zavisne od njega, ali su one i faktor podsticanja ili odvraćanja investicionih aktivnosti preduzeća. Iz tog razloga, njihova visina može biti i jeste od kapitalne važnosti za samu lokalnu samoupravu – kratkoročno kroz naplatu naknade, a dugoročno kroz ukupni društveno ekonomski razvoj lokalne samouprave.

Uprkos njihovom izuzetnom značaju, troškovi naknada su visoki i nijesu u saglasnosti sa vrijednošću usluge od strane lokalne samouprave. To je izuzetno destimulativno i znatno utiče na nivo kvaliteta poslovne klime na lokalnom nivou. U tom smislu, svakako treba preispitati cijelokupnu politiku naknada kao ključnog elementa valjanog upravljanja procesom regulacije.

7. PREPORUKE

Imajući u vidu sve rečeno, u nastavku dajemo preporuke o tome kako poboljšati regulatorni okvir odnosno regulatorno okruženje u lokalnim samoupravama u Crnoj Gori.

Preporuke opšteg karaktera

- Princip "think small first" – razmisli prvo o malom (biznisu) treba ugraditi sistematski u sve nove politike koje se odnose na biznis.
- Procijeniti uticaj novih pravila na preduzeća i sistematski uključivati opciju traženja posebnih načina za sektor malih i srednjih preduzeća.
- Uključivati biznis sektor u proces donošenja odluka koje se tiču preduzeća i procesa regulacije.
- Obezbijediti transparentnost u donošenju regulatornih propisa.
- Uskladiti sistem parafiskaliteta u lokalnim samoupravama.
- Poboljšavanje, pojednostavljenje regulatornog okruženja treba biti stalni zadatak i ključni cilj regulatorne politike.
- Mala i srednja preduzeća, kad god je to moguće, treba izuzeti od postojećih obaveza. Pri tome se može pribjegavati djelimičnom ili temporalnom izuzimanju ako bi potpuno izuzeće bilo u suprotnosti sa svrhom propisa.
- Pojednostaviti regulatorne obaveze za preduzeća.
- Uvesti zajedničke datume početka za sve nove zakone, propise i sve naredbe koje se odnose na preduzeća.
- Malim i srednjim preduzećima treba dati dovoljno vremena da se prilagode novoj regulativi.
- Obezbediti informacije preduzećima na adekvatan način, da one budu jasne i ne izazivaju dileme kod preduzeća.
- Napraviti jedinstvene lokacije u lokalnim zajednicama gdje se na jednom mestu mogu obaviti svi tipični administrativni poslovi / regulatorne obaveze.
- Dati preduzećima mogućnost interakcije sa vladinim ministarstvima, brinuti se o njima na organizovan i sistematski način.
- Revidirati iznos naknada i razmotriti njihovo smanjenje.

Preporuke posebnog karaktera

1. Visina taksi mora makar približno da bude usklađena sa vrijednošću pružene usluge
 - Administrativne takse - iznosi administrativnih taksi su disproportionalni uslugama koje se pružaju i različite su za iste poslova ako se radi o taksi za nacionalni ili lokalni nivo.
 - Takse za uvoz su vrlo visoke (napr. rješenje Veterinarske uprave iznosi 100 eura po dobavljaču i po vrsti robe, sa rokom važenja od 90 dana)
 - Lokalne komunalne takse se u mnogim slučajevima razlikuju po jedinicama lokalnih samouprava pa je potrebno da se ujednače.
2. Ukinuti parafiskalna / fiskalna opterećenja za koja se ne dobija nikakva usluga
 - Komunalna taksa za držanje brenti, gatera i cirkulara za rezanje građe
 - Lokalne komunalne takse koje se naplaćuju za postavljanje reklama, natpisa i slično, koje vlasnici postavljaju na svojim poslovnim objektima.
3. Eliminisati višestruko plaćanje istih nameta
 - Preduzeća koja na jednom mjestu imaju više objekata (poslovnu zgradu, skladište, prodavnici i sl.) za svaki objekat posebno plaćaju naknadu za korišćenje komercijalnih objekta kojima je omogućen pristup za isti opštinski put.
 - Vlasnik poslovnog prostora plaća pristup na opštinski put, pri čemu ponovo, za isti poslovni prostor i isti pristupni put, plaća i preduzeće koje iznajmi taj prostor.
4. Metodologija obračuna članskog doprinosa koje privredni subjekti plaćaju je neadekvatna i ima snagu poreza, te je treba promijeniti.
5. Uvođenje parafiskaliteta treba da bude regulisano samo zakonom, a ne i podzakonskim aktima državnih organa, aktima lokalne samouprave i drugih subjekata koja vrše javna ovlašćenja, jer se time otvara pitanje njihove pravne valjanosti.
6. Preklapanje naknada treba eliminisati, što znači da je potrebno uskladiti propise.
7. Svaka samouprava bi mogla uraditi popis parafiskaliteta na svojoj teritoriji, što bi bio uvod za pravljenje popisa na nacionalnom nivou.

PRILOG

Prilog 1: Administrativne takse

ODJELJAK A: ADMINISTRATIVNE TAKSE U ZEMLJI	
I. PODNESCI	
Tarifni broj 1	
Za zahtjev, molbu i predlog, prijavu i drugi podnesak, ako ovim zakonom nije drukčije propisano	5,00 ²⁸
Tarifni broj 2	
Za žalbe protiv rješenja koje donose organi iz člana 1 ovog zakona, ako ovim zakonom nije drukčije propisano	5,00 ²⁹
III. RJEŠENJA	
Tarifni broj 4	
Za sva rješenja koja donose organi iz člana 1 ovog zakona, ako ovim zakonom nije drukčije propisano	5,00
Tarifni broj 5	
1) Za žalbu protiv rješenja poreskog organa donijetog u poreskom postupku u prvom stepenu	8,00
2) Za poreske akte koje poreski organ donosi u poreskom postupku po zahtjevu stranke	10,00
Tarifni broj 6	
Na uložene vanredne pravne ljekove	20,00
Tarifni broj 8	
Za rješenje o utvrđivanju opštег interesa za eksproprijaciju nepokretnosti	100,00
IV. UVJERENJA	
Tarifni broj 26	
1) Za uvjerenja koja izdaju organi, ako ovim zakonom nije drukčije određeno	5,00
V. OVJERA, PREPISI I PREVODI	
Tarifni broj 29	
Za ovjeru ugovora	5,00
Tarifni broj 30	
Za ovjeru punomoćja	5,00
Tarifni broj 31	
Ovjera elaborata o klasifikaciji i proračunu mineralnih sirovina	20,00
Tarifni broj 32	
Za ovjeru geodetskog plana po listu detalja	50,00
Tarifni broj 33	

28 U Srbiji se naplaćuje 2,5 eura, a u Hrvatskoj 2,7eura

29 U Srbiji se naplaćuje 3,6 eura, a u Hrvatskoj 4,7eura

Za ovjeru heliografske kopije plana (crteža) plaća se od cijelog i započetog kvadratnog metra	25,00
Tarifni broj 34	
1) Za prepisivanje službenih akata koje se vrši kod organa	3,00
2) Za prepisivanje akata ili drugih dokumenata na stranom jeziku od polutabaka originala	3,00
Tarifni broj 35	
Za ovjeru prevoda sa jednog na drugi jezik:	
1) ako tekst originala ne sadrži više od 100 riječi	3,00
2) ako tekst originala sadrži više od 100 riječi, plaća se od svakog cijelog ili započetog polutabaka	4,00
Tarifni broj 36	
1) Za ovjeru kopije plana formata:	(1) A0 50,00 (2) A3 20,00 (3) A4 10,00
2) Za ovjeru prepisa i izvoda iz katastarskog operata i terenskog elaborata premjera plaća se taksa prema broju tabaka obrasca korišćenog za prepis, i to:	
- za prvi tabak (katastarski obrazac)	4,00
- za svaki dalji tabak	2,00
3) Za odobrenje planova koje izrađuju pravna i fizička lica ovlašćena za vršenje geodetskih radova plaća se taksa iz stava 1 ovog tarifnog broja.	
VI. RAZNO	
Tarifni broj 37	
Za tehnički, odnosno inspekcijski pregled mašinskih, elektromašinskih, plinskih i drugih postrojenja, kao i radio-stanica, koja po postojećim propisima podliježe obaveznom pregledu radi dobijanja odobrenja za upotrebu, plaća se po radnom času	10,00
Tarifni broj 39	
Za donošenje rješenja o promjenama u katastru nepokretnosti za koje je potrebno izvršiti uvidaj na licu mjesta	8,00
Tarifni broj 40	
Za rješenje o odobrenju istraživanja mineralnih sirovina i tla za izgradnju objekata	150,00
Tarifni broj 41	
Za rješenje o odobrenju eksploatacije mineralne sirovine na eksplotacionom polju	150,00
Tarifni broj 42	
Za rješenje o odobrenju izvođenja radova po rudarskim projektima:	
1) za projekte rudarskih radova	250,00
2) za ostale rudarske objekte, postrojenja i uređaje	150,00
Tarifni broj 43	
Za izdavanje saglasnosti za nužna odstupanja od odobrenih projekata u pogledu izvođenja radova na rudarskim objektima	150,00
Tarifni broj 44	
Za izdavanje potvrde o kontroli temelja građevinskih objekata i kontroli osovina saobraćajnica	15,00
Tarifni broj 45	
Za saglasnost za izgradnju privremenih objekata i izvođenje drugih radova u šumi	30,00
Tarifni broj 49	

Za prvi pregled kod proizvođača i sve naredne preglede kod korisnika parnih postrojenja (parnih i vrelovodnih kotlova, zagrijača vode i pregrijača pare, parnih sudova i sudova pod pritiskom) i mobilnih posuda pod pritiskom, koji se vrši po zahtjevu korisnika	20,00
Tarifni broj 50	
1) Za izdavanje rješenja o utvrđivanju ispunjenosti uslova poslovnih prostorija u pogledu tehničke opremljenosti i drugih propisanih uslova po zahtjevu stranke, i to:	
(1) do 50 m ²	30,00
(2) od 50 m ² do 200 m ²	50,00
(3) preko 200 m ²	75,00
2) Za rješenje o izgradnji telekomunikacionih objekata prema predračunskoj vrijednosti 0,3%, a najviše do	100,00
Tarifni broj 51	
Za izdavanje rješenja o ispunjenosti uslova objekta za obavljanje veterinarske djelatnosti (veterinarske organizacije):	
1) veterinarska ambulanta	150,00
2) specijalistička veterinarska ambulanta	100,00
3) centar za sakupljanje sjemena za vještačko osjemenjavanje	150,00
4) centar za skladištenje i distribuciju sjemena za vještačko osjemenjavanje	100,00
5) laboratorija	500,00
6) veterinarska služba	100,00
7) zbog prijavljivanja promjena koje zahtijevaju neposredni pregled	50,00
8) zbog prijavljivanja promjena koje ne zahtijevaju neposredni pregled	10,00
Za izdavanje rješenja o ispunjenosti uslova objekta za okupljanje i promet životinja i reproduktivnog materijala:	
1) sabirni centar za životinje	200,00
2) stočna pijaca	200,00
3) sajmovi i druga mjesta za okupljanje	30,00
4) karantin za životinje u unutrašnjem prometu	200,00
5) karantin za životinje iz uvoza	50,00
6) prevoznici životinja	30,00
7) trgovci životinja	30,00
8) zbog prijavljivanja promjena koje zahtijevaju neposredni pregled	50,00
9) zbog prijavljivanja promjena koje ne zahtijevaju neposredni pregled	10,00
Za izdavanje rješenja o ispunjenosti uslova za obavljanje djelatnosti sakupljanja, prevoza i korišćenja nus proizvoda životinjskog porijekla u objektima koji se registruju:	
1) objekat za sakupljanje, prevoz i korišćenje nus proizvoda	30,00
2) zbog prijavljivanja promjena koje ne zahtijevaju neposredni pregled	10,00
Za izdavanje rješenja o ispunjenosti uslova za obavljanje djelatnosti prerade ili uništenje nus proizvoda koji se odobravaju:	
1) objekat za preradu ili uništenje nus proizvoda koji se odobravaju	200,00
2) zbog prijavljivanja promjena koje zahtijevaju neposredni pregled	50,00
3) zbog prijavljivanja promjena koje ne zahtijevaju neposredni pregled	10,00
Za izdavanje rješenja o ispunjenosti uslova za vršenje dezinfekcije, dezinfekcije i deratizacije:	

1) za objekat za vršenje dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije	200,00
2) zbog prijavljivanja promjena koje zahtijevaju neposredni pregled	50,00
3) zbog prijavljivanja promjena koje ne zahtijevaju neposredni pregled	10,00
Za izdavanje rješenja o ispunjenosti uslova za obavljanje djelatnosti proizvodnje i promet hrane životinjskog porijekla koji se registruju:	
1) objekat za proizvodnju i promet hrane životinjskog porijekla	30,00
2) zbog prijavljivanja promjena koje ne zahtijevaju neposredni pregled	10,00
Za izdavanje rješenja o ispunjenosti uslova za obavljanje djelatnosti proizvodnje i promet hrane životinjskog porijekla koji se odobravaju:	
1) klanje mesa domaćih papkara, kopitara, živine, lagomorfa, uzgajane divljači	300,00
2) rasijecanje mesa domaćih papkara, kopitara, živine, lagomorfa, uzgajane divljači	200,00
3) proizvodnja mljevenog mesa, mesnih prerađevina i mehanički odvojenog mesa (MOM)	200,00
4) proizvodnju proizvoda od mesa	300,00
5) otpremni centar - žive školjke	200,00
6) centar za prečišćavanje - žive školjke	250,00
7) brod fabrika - proizvodi ribarstva	300,00
8) brod hladnjaka -proizvodi ribarstva	200,00
9) aukcijska tržnica/prodaja ribe na veliko	200,00
10) sakupljanje sirovog mlijeka u sabiralištu za više od jednog proizvođača	100,00
11) proizvodnja proizvoda od mlijeka	300,00
12) centri za pakovanje jaja	100,00
13) samostalni objekti za prepakivanje hrane životinjskog porijekla	100,00
14) skladišta-hladnjaka/prodaja na veliko proizvoda životinjskog porijekla u uslovima kontrolisane temperature	200,00
15) zbog prijavljivanja promjena koje zahtijevaju neposredni pregled	50,00
16) zbog prijavljivanja promjena koje ne zahtijevaju neposredni pregled	10,00
Za izdavanje rješenja o ispunjenosti uslova za obavljanje djelatnosti prometa hrane za životinje kojim se registruje:	
1) objekat za promet hrane za životinje na malo/na veliko	30,00
2) zbog prijavljivanja promjena koje ne zahtijevaju neposredni pregled	10,00
Za izdavanje rješenja o ispunjenosti uslova za obavljanje djelatnosti proizvodnje i prometa hrane za životinje kojim se odobrava:	
1) objekat za proizvodnju hrane za životinje	100,00
2) zbog prijavljivanja promjena koje zahtijevaju neposredni pregled	50,00
3) zbog prijavljivanja promjena koje ne zahtijevaju neposredni pregled	10,00
Za izdavanje rješenja o ispunjenosti uslova u objektima za:	
1) uzgoj kućnih ljubimaca namijenjenih reprodukciji u komercijalne svrhe (odgajivačnice)	100,00
2) obuku pasa	100,00
3) prodaju kućnih ljubimaca	100,00
4) za higijenu i eksterijerno uljepšavanje kućnih ljubimaca	100,00
5) privremeni smještaj kućnih ljubimaca:	

a) pansion	100,00
b) sklonište za napuštene životinje (kućne ljubimce)	100,00
6) zoološki vrt	100,00
7) prihvatilišta, odnosno odgajališta divljih životinja	100,00
8) zbog prijavljivanja promjena koje zahtijevaju neposredni pregled	50,00
9) zbog prijavljivanja promjena koje ne zahtijevaju neposredni pregled	10,00
Za izdavanje saglasnosti, odnosno odobrenja za:	
1) organizovanje takmičenja, izložbi, cirkuskih i drugih putujućih priredbi sa životnjama	20,00
2) korišćenje životinja za filmska i televizijska snimanja	100,00
3) izvođenje eksperimenata na životnjama	100,00
Za izdavanje rješenja o ispunjenosti uslova za promet na veliko veterinarskih lijekova:	
1) objekti za promet na veliko veterinarskih lijekova (veledrogerije)	400,00
2) zbog prijavljivanja promjena koje zahtijevaju neposredni pregled	50,00
3) zbog prijavljivanja promjena koje ne zahtijevaju neposredni pregled	10,00
Tarifni broj 51a	
Za izdavanje rješenja o utvrđivanju ispunjenosti uslova za proizvodnju hrane biljnog porijekla nakon primarne proizvodnje, kombinovane hrane i ostale hrane, i to:	
1) industrijska proizvodnja	350,00
2) zanatska proizvodnja	100,00
Tarifni broj 51b	
Za izdavanje rješenja o utvrđivanju ispunjenosti uslova u prometu hrane biljnog porijekla nakon primarne proizvodnje, kombinovane hrane i ostale hrane, i to:	
1) za objekte do 100 m ²	50,00
2) za objekte od 100 do 300 m ²	100,00
3) za objekte od 300 do 500 m ²	150,00
4) za objekte od 500 do 1000 m ²	200,00
5) za objekte preko 1000 m ²	300,00
Tarifni broj 51c	
Za izdavanje rješenja o utvrđivanju ispunjenosti uslova za proizvodnju hrane biljnog porijekla u primarnoj proizvodnji, i to:	
1) za objekte do 100m ²	7,00
2) za objekte od 100m ² do 500m ²	10,00
3) za objekte od 500m ² do 1000m ²	15,00
4) za objekte od 1000m ² do 5000m ²	20,00
5) za objekte od 5000m ² do 10000m ²	25,00
6) za objekte preko 10000m ²	30,00
Tarifni broj 51d	
Za izdavanje rješenja o utvrđivanju ispunjenosti uslova za promet hrane biljnog porijekla u primarnoj proizvodnji, i to:	
1) za objekte do 50m ²	10,00
2) za objekte od 50m ² do 100m ²	20,00

3) za objekte od 100m ² do 300m ²	30,00
4) za objekte od 300m ² do 500m ²	40,00
5) za objekte od 500m ² do 1000m ²	50,00
6) za objekte preko 1000m ²	100,00
Tarifni broj 52	
1) Za određivanje zone sanitarne zaštite do izvorišta koja služe za regionalno vodosnabdijevanje i vodosnabdijevanje gradova	250,00
2) Za utvrđivanje vodoprivrednih uslova	100,00
3) Za izdavanje vodoprivredne saglasnosti	150,00
4) Za izdavanje vodoprivredne dozvole	250,00
5) Za izdavanje ovlašćenja za ispitivanje kvaliteta voda	250,00
Tarifni broj 53	
Za izdavanje odobrenja za iznošenje iz zemlje preparirane divljači i njenih prepariranih djelova 5% od vrijednosti troфеја, a najviše	500,00
Tarifni broj 54	
1) Za obavještenje o razvrstavanju pravnih lica po djelatnostima i određivanju matičnog broja	5,00
2) Za obavještenje o promjeni djelatnosti pravnih lica	5,00
Tarifni broj 56	
Za utvrđivanje ispunjenosti prethodnih veterinarsko-zdravstvenih uslova za uvoz životinja, proizvoda životinskog porijekla, hrane za životinje, nus proizvoda životinskog porijekla i pratećih predmeta, i to:	
1) za izdavanje rješenja	100,00
2) za izmjenu i dopunu rješenja, po zahtjevu uvoznika	10,00
Za pregled pošiljke radi utvrđivanja ispunjenosti uslova za izvoz životinja, proizvoda životinskog porijekla, hrane za životinje, nus proizvoda životinskog porijekla i pratećih predmeta i to za serifikaciju	20,00
Tarifni broj 57	
Za izdavanje saglasnosti za privremeni uvoz životinja za priplod i sjemena i drugih organa biljaka za razmnožavanje	15,00
Tarifni broj 58	
1) Za rješenje kojim se propisuju fitosanitarni uslovi za bilje, biljne proizvode i objekte pod nadzorom, kao i sjemena, rasada i sadnog materijala koji se uvozi	50,00
2) Za rješenje o utvrđivanju propisanih uslova za proizvodnju sjemena i sadnog materijala, promet na malo i veliko i uvoz	50,00
Tarifni broj 58a	
1) Za rješenje kojim se utvrđuje da pravno lice i preduzetnik ispunjava uslove za uvoz sjemena i sadnog materijala	50,00
2) Za rješenje kojim se utvrđuje da pravno lice i preduzetnik ispunjava uslove za promet (na veliko i malo) sjemena i sadnog materijala	50,00
Tarifni broj 58b	
Za izdavanje sertifikata o priznavanju sjemenskog usjeva i sadnog materijala	10,00
Tarifni broj 59	
Za rješenje o utvrđivanju fitosanitarnih uslova pod kojima se bilje ili biljni proizvodi ili objekti pod nadzorom za koje se smatra da je zaraženo štetnim organizmima ili kontaminirano pesticidima može koristiti u druge svrhe	60,00
Tarifni broj 60	
1) Za izdavanje fitocertifikata za izvoz i reeksport pošiljki bilja	50,00

2) Za uvjerenje o fitosanitarnoj ispravnosti bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom u unutrašnjem prometu i izdavanje biljnih pasoša	50,00
Tarifni broj 61	
Za rješenje kojim se utvrđuje da pravno lice ispunjava uslove za vršenje zdravstvenog pregleda bilja, biljnih proizvoda i objekata pod nadzorom (zdravstveni pregled bez virusnog ili na određene virus testiranog sjemena, rasada i sadnog materijala, zemljišta na nematode i sl.)	100,00
Tarifni broj 62	
1) Za rješenje o prepakivanju, razmjeravanju i naknadnom deklarisanju originalnog sjemena	50,00
2) Za rješenje o davanju ovlašćenja pravnom licu za ispitivanje i utvrđivanje kvaliteta sjemena i sadnog materijala i izdavanje sertifikata/deklaracije o kvalitetu sjemena i sadnog materijala	50,00
3) Za rješenje o zabrani uvoza sjemena i sadnog materijala	50,00
4) Za rješenje o davanju saglasnosti o ispunjenju uslova za doradu sjemena	50,00
Tarifni broj 63	
1) Za rješenje o priznavanju sorte i/ili novostvorene sorte, odobravanje uvođenja u proizvodnju, odnosno zaštiti sorte, kao i za rješenje o odobravanju ispitivanja u proizvodnim ogledima	60,00
2) Za rješenje o brisanju sorte iz registra, odnosno evidencije	30,00
Tarifni broj 64	
1) Za rješenje o davanju ovlašćenja pravnom licu za ispitivanje sorte u oglednom polju odnosno laboratoriji	100,00
2) Za rješenje o davanju saglasnosti za uvoz reprodukcionog materijala od stranih sorti za koje nije odobreno uvođenje u proizvodnju, odnosno nepriznatih novostvorenih sorti, odnosno sorti koje nisu domaće ili odomaćene strane sorte, ako se uvoze za oplemenjivanje bilja i vođenje postupka odobravanja uvođenja u proizvodnju stranih sorti	60,00
3) Za rješenje o zaštiti novostvorene sorte	50,00
Tarifni broj 65	
1) Za rješenje o uključivanju proizvođača u organsku poljoprivredu	10,00
2) Za rješenje kojim se utvrđuje ispunjenost uslova za pravno lice (ovlašćena organizacija) u pogledu kadrova, opreme i uređaja za certifikaciju organske proizvodnje	30,00
3) Za izdavanje certifikata da je proizvod dobijen metodama organske proizvodnje	20,00
4) Za izdavanje izvoznog certifikata za proizvode dobijene metodama organske proizvodnje	10,00
5) Za zahtjev proizvođača za dobijanje oznake za proizvode iz organske poljoprivrede	5,00
Tarifni broj 66	
Za rješenje o ispunjenju uslova željezničke stanice, pomorske luke, vazduhoplovнog pristaništa, drumskog graničnog prelaza, kontejnerskog terminala, pošte i ostalih mјesta carinjenja, na kojima se vrši zdravstveni pregled pošiljki bilja	50,00
Tarifni broj 67	
1) Za rješenje o izdavanju dozvole za stavljanje u promet sredstava za zaštitu bilja (pesticida) i sredstava za ishranu bilja (đubriva)	70,00
2) Za rješenje o produženju (reviziji) dozvole za stavljanje u promet sredstava za zaštitu bilja (pesticida) i sredstava za ishranu bilja (đubriva)	70,00
Tarifni broj 68	
1) Za rješenje o odobravanju uvoza sredstava za zaštitu bilja (pesticida) i uvoza aktivnih materija i predkoncentrata za proizvodnju gotovih pesticida, odnosno sredstava za ishranu bilja (đubriva)	70,00
Tarifni broj 69	
1) Za rješenje o davanju ovlašćenja preduzećima i drugim pravnim licima za vršenje ispitivanja fizičkih i hemijskih osobina i biološke efikasnosti sredstava za zaštitu bilja (pesticida) i sredstava za ishranu bilja (đubriva)	100,00
2) Za rješenje kojim se utvrđuje ispunjenost uslova kod pravnih lica za stavljanje u promet sredstava za zaštitu bilja (pesticida), odnosno sredstava za ishranu bilja (đubriva)	100,00
Tarifni broj 70	

Za rješenje kojim se utvrđuje da pravno lice ispunjava uslove za obavljanje prognozno izvještajnih poslova, kao i poslova vršenja usluga u oblasti zaštite bilja	100,00
Tarifni broj 71	
Za rješenje kojim se utvrđuje da pravno lice i preduzetnik ispunjavaju uslove za obavljanje poslova dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije u oblasti zaštite bilja	100,00
Tarifni broj 72	
Za rješenje kojim se utvrđuje da pravno lice, preduzetnik i fizičko lice ispunjavaju propisane uslove za pružanje usluga u sprovođenju mjera zdravstvene zaštite bilja, toplotno tretiranje drvenog materijala za pakovanje, odnosno primjene sredstava za zaštitu bilja	100,00
Tarifni broj 73	
1) Za rješenje kojim se utvrđuje da pravno lice ispunjava uslove za proizvodnju odnosno upis u registar proizvođača sredstava za ishranu bilja	100,00
2) Za rješenje kojim se sredstvo za zaštitu bilja (pesticid) upisuje u registar sredstava za zaštitu bilja (pesticida)	100,00
3) Za rješenje kojim se sredstvo za ishranu bilja (đubrivo) upisuje u registar sredstava za ishranu bilja (đubriva)	1000,00
Tarifni broj 74	
1) Za rješenje kojim se utvrđuje ispunjenost uslova stvaraoca, korisnika i ovlašćene organizacije koji se bave ograničenom upotrebom, proizvodnjom, prometom i kontrolom genetički modifikovanih organizama i proizvoda od genetički modifikovanih organizama	50,00
2) Za zaključak o odbacivanju prijave stvaraoca, korisnika ili ovlašćenog zastupnika za izdavanje odobrenja za ograničenu upotrebu, uvođenje u proizvodnju ili stavljanje u promet genetički modifikovanih organizama i proizvoda od genetičkih modifikovanih organizama	30,00
Tarifni broj 75	
1) Za rješenje kojim se odobrava:	
- ograničena upotreba genetički modifikovanih organizama i proizvoda od genetički modifikovanih organizama	50,00
- uvođenje u proizvodnju genetički modifikovanih organizama i proizvoda od genetički modifikovanih organizama	50,00
- stavljanje u promet genetički modifikovanih organizama i proizvoda od genetički modifikovanih organizama	50,00
2) Za rješenje kojim se utvrđuje vrijeme trajanja ograničene upotrebe, proizvodnje i prometa genetički modifikovanih organizama i proizvoda od genetički modifikovanih organizama	40,00
Tarifni broj 76	
Za rješenje kojim se utvrđuje da ovlašćeni zastupnik ispunjava propisane uslove za zastupanje inostranog proizvođača sredstava za zaštitu bilja (pesticida), odnosno sredstava za ishranu bilja (đubriva)	100,00
Tarifni broj 77	
1) Za dozvolu za uvoz, izvoz ili tranzit ugroženih i zaštićenih vrsta divlje flore i faune, njihovih razvojnih oblika i djelova	50,00
2) Za dozvolu za uvoz, izvoz ili tranzit genetičkih resursa divlje flore i faune, biotehnologije i genetički modifikovanih organizama	50,00
Tarifni broj 82	
1) Za rješenje kojim se određuju pravna lica i preduzetnici za proizvodnju i promet otrova, odnosno pravna lica za vršenje kontrole otrova	170,00
2) Za rješenje o određivanju pravnog lica koje ispunjava propisane uslove za Centar za ekotoksikološka istraživanja	125,00
Tarifni broj 83	
1) Za zahtjev za razvrstavanje otrova u grupe	40,00
2) Za zahtjev za odobrenje stavljanja u promet otrova za održavanje javne higijene	40,00
Tarifni broj 84	
1) Za rješenje kojim se odobrava uvoz, izvoz, odnosno tranzit otrovnih materija preko teritorije Crne Gore	50,00
2) Za rješenje o davanju ovlašćenja pravnim licima koja utvrđuju toksikološku ocjenu otrova	100,00
3) Za rješenje o davanju ovlašćenja pravnim licima koja utvrđuju ocjenu efikasnosti otrova	100,00

4) Za uvjerenje (certifikat) o primjeni dobre proizvođačke prakse u proizvodnji i kontroli otrova	100,00
Tarifni broj 84a	
1) za izdavanje dozvole za proizvodnju prekursora koji su otrovi	100,00
2) za izdavanje dozvole za promet prekursora koji su otrovi	60,00
3) za obnovu dozvole za promet prekursora	40,00
4) za izdavanje dozvole za uvoz, izvoz, tranzit i prevoz prekursora koji su otrovi	50,00
Tarifni broj 85	
1) Za dozvolu za uvoz supstanci koje oštećuju ozonski omotač	50,00
2) Za rješenje o odobrenju prevoza radioaktivnih materija preko granice Crne Gore	200,00
Tarifni broj 86	
1) Za odobrenje za gajenje maka koji je namijenjen za proizvodnju opojnih droga	100,00
2) Za odobrenje za proizvodnju ili promet opojnih droga	150,00
3) Za dozvolu za uvoz, odnosno izvoz opojnih droga	50,00
4) Za rješenje kojim se određuju pravna lica koja se mogu baviti proizvodnjom, odnosno prometom opojnih droga	150,00
Tarifni broj 86a	
1) za izdavanje odobrenja za korišćenje droga u industriji	150,00
2) za izdavanje odobrenja ustanovama koje se bave naučnim, istraživačkim i obrazovnim radom, policiji, forenzičkim i toksikološkim laboratorijama i specijalizovanim dijagnostičkim laboratorijama, za gajenje, proizvodnju, kupovinu, uvoz, posjedovanje, odnosno korišćenje droga u količinama dovoljnim za obavljanje djelatnosti	100,00
Tarifni broj 87	
1) Za rješenje kojim se određuju pravna lica koja vrše sistematsko ispitivanje sadržaja radio-nuklida u životnoj sredini, odnosno koja vrše propisana mjerena radi najave vanrednog događaja	100,00
2) Za rješenje kojim se određuju pravna lica i preduzetnici koji mogu da proizvode, vrše promet ili koriste izvore ionizujućih zračenja	100,00
3) Za rješenja kojim se određuju pravna lica koja ispunjavaju propisane uslove za vršenje mjerena radi procjene stepena izloženosti ionizujućim zračenjima lica koja rade sa izvorima zračenja pacijenata i stanovništva	150,00
4) za rješenje kojim se određuju pravna lica koja ispunjavaju uslove za obavljanje dekontaminacije	150,00
5) za izdavanje ekološke saglasnosti	20,00
Tarifni broj 88	
Za izdavanje rješenja o ispunjenosti uslova za obavljanje zdravstvene djelatnosti (zdravstvene ustanove):	
1) ambulanta	100,00
2) apoteka	120,00
3) laboratorija	400,00
4) poliklinika	300,00
5) bolnica (osim dnevne)	500,00
6) dnevna bolnica	300,00
7) za primjenu postupaka ART-a	100,00
8) sa posebnim uslovima za primjenu postupaka ART-a sa polnim čelijama donatora-donatorke	100,00
9) za uzimanje, korišćenje, skladištenje, transport i čuvanje bioloških uzoraka do pet godina	150,00

10) biobanka za skladištenje i čuvanje bioloških, medicinskih i istraživačkih uzoraka koji se čuvaju duže od pet godina	250,00
11) za prekid trudnoće	100,00
12) zbog prijavljivanja promjena koje zahtijevaju neposredni pregled objekta	50,00
13) zbog prijavljivanja promjena koje ne zahtijevaju neposredni pregled objekta	10,00
Za izdavanje rješenja o utvrđivanju ispunjenosti uslova za vršenje mjera dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije:	
1) za vršenje preventivne dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije	90,00
2) za vršenje dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije po epidemiološkim indikacijama	100,00
3) za vršenje preventivne dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije i dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije po epidemiološkim indikacijama	150,00
4) zbog prijavljivanja promjena koje zahtijevaju neposredni pregled	50,00
5) zbog prijavljivanja promjena koje ne zahtijevaju neposredni pregled	10,00
Za izdavanje rješenja o utvrđivanju ispunjenosti uslova za vršenje mjera dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije:	
1) za vršenje preventivne dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije	90,00
2) za vršenje dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije po epidemiološkim indikacijama	100,00
3) za vršenje preventivne dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije i dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije po epidemiološkim indikacijama	150,00
4) zbog prijavljivanja promjena koje zahtijevaju neposredni pregled	50,00
5) zbog prijavljivanja promjena koje ne zahtijevaju neposredni pregled	10,00
Za izdavanje rješenja o određivanju zdravstvene ustanove koja može vršiti laboratorijsko ispitivanje uzročnika i prenosilaca zaraznih bolesti i provjeravanje laboratorijskih ispitivanja radi utvrđivanja dijagnoze	120,00

Tarifni broj 88a

1) za izdavanje mišljenja o bezbjednosti vode za piće	20,00
2) za izdavanje odobrenja zdravstvenoj ustanovi za ponudu posebnih uslova pružanja zdravstvene zaštite građanima	150,00
3) za izdavanje saglasnosti za transport biološkog uzorka van Crne Gore, radi skladištenja i čuvanja, na period duži od pet godina, za medicinske svrhe i za naučno istraživanje	110,00
4) za izdavanje odobrenja zdravstvenoj ustanovi ili dijelu zdravstvene ustanove za obavljanje poslova sakupljanja, pohranjivanja, odabira, čuvanja, posredovanja i transporta polnih ćelija donatora i donatorki	100,00
5) za davanje odobrenja licu za iskopavanje, prevoz i sahranu posmrtnih ostataka lica umrlog od zarazne bolesti	40,00
6) za davanje odobrenja licu za prenos urne s pepelom umrlog lica	30,00
Za izdavanje rješenja zdravstvenom radniku, odnosno zdravstvenom saradniku o:	
1) odobravanju polaganja specijalističkog ispita	20,00
2) prekidu specijalističkog staža	10,00
Za davanje saglasnosti zdravstvenom radniku, odnosno zdravstvenom saradniku o priznavanju dijela specijalističkog staža	30,00

Tarifni broj 89

1) Za potvrdu o obavljanju prevoza u unutrašnjem drumskom saobraćaju	5,00
2) Za rješenje o upisu u registar redova vožnje u međumjesnom i međunarodnom prevozu u drumskom saobraćaju	15,00

Tarifni broj 90

1) Za bilateralnu dozvolu domaćem prevozniku za međunarodni javni liniji prevoz putnika za dio relacije preko teritorije Crne Gore	70,00
2) Za svaki sljedeći primjerak dozvole	35,00

Tarifni broj 91

1) Za bilateralnu i tranzitnu dozvolu stranom prevozniku za međunarodni javni linijski prevoz putnika preko teritorije Crne Gore	100,00
2) Za svaki sledeći primjerak dozvole	50,00
Tarifni broj 92	
Za odobrenje reda vožnje, cjenovnika i itinerera u međunarodnom prevozu putnika i to:	
1) za prvi primjerak	15,00
Tarifni broj 95	
Za dozvolu za obavljanje povremenog prevoza, kao i dozvolu za obavljanje naizmjeničnog prevoza putnika u međunarodnom javnom slobodnom prevozu putnika, i to:	
- u bilateralnom saobraćaju	50,00
- u tranzitnom saobraćaju	50,00
Tarifni broj 96	
Za dozvolu za obavljanje međunarodnog prevoza za sopstvene potrebe	12,00
Tarifni broj 97	
1) Za posebnu dozvolu stranom prevozniku za bilateralni prevoz stvari u međunarodnom drumskom saobraćaju	100,00
2) Za posebnu dozvolu stranom prevozniku za tranzitni prevoz stvari u međunarodnom drumskom saobraćaju	30,00
Tarifni broj 98	
Za rješenje o dodjeli strane dozvole za međunarodni javni prevoz stvari domaćem prevozniku, i to:	
1) za pojedinačne dozvole	5,00
2) za vremenske dozvole	85,00
3) za kratkoročne CEMT dozvole	25,00
4) za godišnje CEMT dozvole	270,00
Tarifni broj 99	
Za dozvolu za međunarodni vangabaritni prevoz stvari na teritoriji Crne Gore stranom prevozniku i to:	
1) u bilateralnom prevozu za prevoz vučnim vozilom	10,00
2) za svako sledeće vučno vozilo po istoj dozvoli	5,00
3) u tranzitnom prevozu za prevoz vučnim vozilom	15,00
4) za svako sledeće vučno vozilo	10,00
Tarifni broj 100	
Za dozvolu za obavljanje kabotaže stranom prevozniku	250,00
Tarifni broj 100a	
Za izdavanje licence i serifikata u željezničkom saobraćaju, i to:	
1) za licencu za prevoz u željezničkom saobraćaju 2.500,00	
2) za licencu za upravljanje željezničkom infrastrukturom 2.500,00	
3) za sertifikat o bezbjednosti za prevoz u željezničkom saobraćaju:	
- po vučnom vozilu	25,00
- po vučenom vozilu	10,00
4) za sertifikat o bezbjednosti za upravljanje željezničkom infrastrukturom:	

- po jednom km pružnih i staničnih kolosjeka	10,00
- po vučnom vozilu i vozilu za posebne namjene	25,00
Tarifni broj 101	
1) Za upis pravnog ili fizičkog lica u registar civilnih vazduhoplova, i to:	
(1) za vazduhoplov transportne kategorije kao vlasnika, odnosno korisnika	100,00
(2) za vazduhoplov opšte kategorije	50,00
(3) za vazduhoplov posebne kategorije	25,00
2) Za upis pravnog ili fizičkog lica u evidenciju letilica kao vlasnika odnosno korisnika	15,00
3) Za izdavanje ili produženje uvjerenja o plovidbenosti vazduhoplova, i to:	
- za vazduhoplov transportne kategorije	50,00
- za vazduhoplov opšte kategorije	34,00
4) Za izdavanje ili produženje potvrde o plovidbenosti vazduhoplova	25,00
5) Za dozvolu za upotrebu vazduhoplova posebne kategorije	17,00
6) Za rješenje koje se izdaje pravnom ili fizičkom licu, i to:	
- za brisanje iz registra civilnih vazduhoplova na zahtjev vlasnika odnosno korisnika vazduhoplova	30,00
- za brisanje iz evidencije letilica	7,50
- za upis vlasništva aerodroma u Upisnik aerodroma na zahtjev vlasnika, odnosno korisnika	60,00
- za upis letilišta u Upisnik letilišta na zahtjev vlasnika, odnosno korisnika	30,00
- za upis terena u Evidenciju terena na zahtjev vlasnika, odnosno korisnika	15,00
- za promjenu podataka u Upisnik aerodroma	30,00
- za promjenu podataka u Upisnik letilišta	15,00
- za promjenu podataka u Evidenciji terena	7,50
- za brisanje aerodroma iz Upisnika aerodroma na zahtjev vlasnika, odnosno korisnika aerodroma	30,00
- za brisanje letilišta iz Upisnika letilišta na zahtjev vlasnika, odnosno korisnika letilišta	15,00
- za brisanje terena iz Evidencije terena	7,50
- za promjenu podataka u Registru civilnih vazduhoplova, Evidenciji letilica i Registru vazduhoplovog ovlašćenog osoblja	25,00
- za upis založnog prava	25,00
7) Za izvod ili prepis dokumenata, i to iz:	
- Registra civilnih vazduhoplova	25,00
- Evidencije letilišta	15,00
- Upisnika aerodroma	30,00
- Upisnika letilišta	30,00
- Registra vazduhoplovno ovlašćenog osoblja	8,50
8) Za uvjerenje o:	
- jačini buke	25,00
- emisiji gasova pri sagorijevanju	25,00
9) Za izdavanje dozvole za upotrebu padobrana za spasavanje	5,00

10) Za odobrenje programa tehničkog održavanja vazduhoplova, i to:	
- za transportnu kategoriju	50,00
- za opštu kategoriju	10,00
- za posebnu kategoriju	10,00
- za motor, elisu, opremu i padobran	5,00
11) Za odobrenje ugovora o uzimanju ili davanju vazduhoplova u zakup	25,00
Tarifni broj 102	
1) Za uvjerenje o tipu transportne kategorije, i to:	
- za vazduhoplov	60,00
- za motor	30,00
- za elisu	25,00
- za vazduhoplovni proizvod kome se mimo vazduhoplova utvrđuje tip	25,00
2) Za uvjerenje o tipu opšte kategorije, i to:	
- za vazduhoplov	30,00
- za motor	25,00
- za elisu	15,00
- za vazduhoplovni proizvod kome se mimo vazduhoplova utvrđuje tip	15,00
3) Za uvjerenje o tipu posebne kategorije, i to:	
- za vazduhoplov	15,00
- za motor	10,00
- za elisu	7,00
- za vazduhoplovni proizvod kome se mimo vazduhoplova utvrđuje tip	7,00
4) Za uvjerenje o priznavanju dokumenata o tipu transportne kategorije, i to:	
- za vazduhoplov	30,00
- za motor	25,00
- za elisu	5,00
- za vazduhoplovni proizvod kome se mimo vazduhoplova utvrđuje tip	15,00
5) Za uvjerenje o priznavanju dokumenata o tipu opšte kategorije, i to:	
- za vazduhoplov	25,00
- za motor	10,00
- za elisu	10,00
- za vazduhoplovni proizvod kome se mimo vazduhoplova utvrđuje tip	10,00
6) Za uvjerenje o priznavanju dokumenata o tipu posebne kategorije, i to:	
- za vazduhoplov	10,00
- za motor	5,00
- za elisu	5,00
- za vazduhoplovni proizvod kome se mimo vazduhoplova utvrđuje tip	5,00

7) Za uvjerenje o ispunjavanju uslova za proizvodnju, ispitivanje radi utvrđivanja tipa i održavanje i to:	
- vazduhoplova transportne kategorije	40,00
- motora i elise	25,00
- dvomotornog vazduhoplova opšte kategorije	25,00
- jednomotornog vazduhoplova opšte kategorije	20,00
- vazduhoplova posebne kategorije	7,00
- padobrana	7,00
8) Za uvjerenje o priznavanju stranog dokumenta o sposobljenosti za proizvodnju i ispitivanje, radi utvrđivanja tipa i održavanja, i to:	
- vazduhoplova transportne kategorije	15,00
- motora i elise	10,00
- dvomotornog vazduhoplova opšte kategorije	10,00
- jednomotornog vazduhoplova opšte kategorije	7,00
- vazduhoplova posebne kategorije	5,00
- padobrana	5,00
9) Za odobrenje strancu da može biti član posade crnogorskog vazduhoplova koji se koristi u javnom aviotransportu	50,00
10) Za izdavanje duplikata dozvole za vazduhoplovno ovlašćeno osoblje	5,00
11) Za odobrenje:	
- rute za panoramsko letenje	83,00
- priručnika o operativnim postupcima prevoza za sopstvene potrebe	150,00
- priručnika o organizaciji letačkih aktivnosti	150,00
- za davanje saglasnosti za organizaciju takmičenja sportskog i amaterskog letenja	5,00
Tarifni broj 103	
1) Za izdavanje rješenja kojim se utvrđuje ispunjenost uslova u pogledu zdravstvene ispravnosti predmeta opšte upotrebe koji se uvoze	30,00
2) Za izdavanje rješenja kojim se utvrđuje ispunjenost propisanih zahtjeva za bezbjednost hrane koja se uvozi	30,00
Tarifni broj 104	
1) Za zahtjev za izdavanje uvjerenja o kvalitetu (certifikat) poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda koji se uvoze, odnosno izvoze	5,00
2) Za rješenje kojim se utvrđuje kvalitet proizvoda iz prethodnog stava	50,00
Tarifni broj 105	
1) za dozvolu za izvoz i uvoz i posredničke usluge kontrolisane robe	100,00
2) za dozvolu za izvoz i uvoz nevojnih ubojnih sredstava	50,00
3) za dozvolu za spoljnju trgovinu robom koja se može upotrijebiti za mučenje ili drugo okrutno, neljudsko ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje	50,00
4) za dozvolu za spoljnotrgovinski promet neobrađenih dijamantata	50,00
5) za dozvolu za izvoz i uvoz robe dvostrukе namjene	50,00
6) za dozvolu za izvoz i uvoz robe sa Kontrolne liste	10,00
Tarifni broj 114a	
Za radnje koje preduzima carinski organ u postupku nadzora slobodnih carinskih prodavnica plaća se taksa u visini od 5% vrijednosti prodate robe, u koju nije uključen iznos takes	

Tarifni broj 115	
Za razduženje ATA karneta (regulaciona taksa)	50,00
Tarifni broj 116	
Za izdavanje uvjerenja (certifikata) da drumsko motorno vozilo ispunjava tehničke uslove da se može koristiti za prevoz robe na osnovu karneta TIR	50,00
Tarifni broj 116a	
1) Za rješenje kojim se odobrava otvaranje slobodne carinske prodavnice	100,00
2) Za izdavanje licence za obavljanje poslova zastupanja pred carinskim organom (privrednim društvima i preduzetnicima)	100,00
3) Za izdavanje licence za obavljanje poslova zastupanja pred carinskim organom (fizičkim licima)	20,00
Tarifni broj 117	
1) Za žalbu protiv rješenja o prekršaju donesenom u prvom stepenu koju ulože pravna lica, odgovorno lice u pravnom licu i fizička lica	5,00
2) Za žalbu protiv rješenja carinarnice donijetog u upravnom postupku koju ulože pravna i fizička lica	5,00
Tarifni broj 121	
Za izdavanje:	
1) dozvole za obavljanje vanrednog prevoza na državnom putu	5,00
2) odobrenja za postavljanje natpisa i reklama na državnom putu, odnosno pored tih puteva	30,00
3) saglasnosti za priključak prilaznog puta na državni put	30,00
4) saglasnosti za zakup zemljišta državnih puteva	30,00
5) saglasnosti za postavljanje cjevovoda, vodovoda, kanalizacije, električnih, telefonskih i telegrafskih vodova na državnom putu	30,00
6) saglasnosti za izgradnju komercijalnih objekata kojima je omogućen prilaz sa državnog puta	100,00
Tarifni broj 122	
Za rješenja o ispunjenosti uslova za:	
1) obrađivače duvana	20,00
2) obavljanje proizvodnje duvanskih proizvoda	150,00
3) obavljanje trgovine na veliko duvanskim proizvodima	50,00
4) obavljanje trgovine na malo duvanskim proizvodima	5,00
5) obavljanje uvoza duvana, obrađenog duvana i duvanskih proizvoda	20,00
6) obavljanje izvoza duvana, obrađenog duvana i duvanskih proizvoda	20,00
7) obavljanje prometa na veliko ostalim duvanskim proizvodima	20,00
Tarifni broj 124	
1) Za izdavanje uvjerenja o ispunjenosti tehničkih i funkcionalnih karakteristika poreskih registar kasa	40,00
2) Za izdavanje uvjerenja o ispunjenosti tehničkih i funkcionalnih karakteristika poreskih terminala	10,00
Tarifni broj 125	
1) Za utvrđivanje ispunjenosti prostornih i tehničkih uslova za priređivanje igara na sreću	25,00
2) Za davanje ugovora o koncesiji za priređivanje igara na sreću u automat klubovima	25,00
3) Za izdavanje odobrenja za priređivanje kladioničkih igara	25,00
4) Za izdavanje odobrenja za priređivanje TV tombole ili tombole zatvorenog tipa	25,00

5) Za izdavanje odobrenja za priređivanje igara na sreću u kazinima	300,00
Tarifni broj 126	
1) Za prijavu za priznavanje patenta:	
- do 10 patentnih zahtjeva	50,00
- za svaki sledeći patentni zahtjev preko 10 patentnih zahtjeva	2,00
2) Za prijavu za zaštitu topografije	20,00
3) Za prijavu za priznavanje dizajna:	
- ako prijava sadrži jedan dizajn	15,00
- ako prijava sadrži dva ili više dizajna, za drugi i svaki sledeći	12,00
4) Za prijavu za priznavanje žiga:	
- ako spisak roba i usluga obuhvata do tri klase Međunarodne klasifikacije roba i usluga	60,00
- ako spisak roba i usluga obuhvata više od tri klase Međunarodne klasifikacije roba i usluga, za svaku dalju klasu	8,00
- za figurativni element ili verbalni žig sa grafičkim rješenjem	8,00
5) Za prijavu za priznavanje kolektivnog žiga:	
- ako spisak roba i usluga obuhvata do tri klase Međunarodne klasifikacije roba i usluga	125,00
- ako spisak roba i usluga obuhvata više od tri klase Međunarodne klasifikacije roba i usluga, za svaku dalju klasu	30,00
- za figurativni element ili verbalni žig sa grafičkim rješenjem	15,00
6) Za zahtjev za međunarodno registrovanje žiga, dizajna, oznake geografskog porijekla	20,00
7) Za prijavu za ustanovljavanje geografske oznake porijekla	32,00
8) Za prijavu za priznavanje statusa ovlašćenog korisnika oznake geografskog porijekla	100,00
9) Za međunarodnu prijavu patenta:	
- do 10 patentnih zahtjeva	40,00
- za svaki sledeći patentni zahtjev preko 10 patentnih zahtjeva	2,00
10) Za zahtjev za razdvajanje prijave za priznanje žiga	20,00
11) Za izdvojenu prijavu za priznanje žiga, odnosno izdvojene prijave za priznanje žiga, za svaku pojedinačnu prijavu, i to:	
- do tri klase Međunarodne klasifikacije roba i usluga	120,00
- za svaku sledeću klasu preko tri klase Međunarodne klasifikacije roba i usluga	25,00
- za figurativni element ili verbalni znak sa grafičkim rješenjem	25,00
12) Za zahtjev za razdvajanje višestruke prijave dizajna na više pojedinačnih, odnosno višestrukih prijava dizajna, za svaku pojedinačnu, odnosno višestruku prijavu	20,00
13) Za izdvojenu pojedinačnu, odnosno višestruku prijavu dizajna, odnosno izdvojene pojedinačno, odnosno višestruke prijave dizajna za svaku prijavu	20,00
Tarifni broj 127	
1) Za odgovor na obavještenje podnositaca prijava o postojanju apsolutnih razloga za odbijanje registracije	20,00
2) Za prijavu za deponovanje i evidenciju predmeta srodnih prava	7,00
Tarifni broj 129	
Za održavanje prava iz prijave za priznavanje patentu, odnosno za održavanje patentu, plaća se godišnja taksa, i to:	
1) za treću godinu, računajući od dana podnošenja prijave	40,00

2) za četvrtu godinu, računajući od dana podnošenja prijave	50,00
3) za petu godinu, računajući od dana podnošenja prijave	60,00
4) za šestu godinu, računajući od dana podnošenja prijave	70,00
5) za sedmu godinu, računajući od dana podnošenja prijave	80,00
6) za osmu godinu, računajući od dana podnošenja prijave	100,00
7) za devetu godinu, računajući od dana podnošenja prijave	125,00
8) za desetu godinu, računajući od dana podnošenja prijave	150,00
9) za jedanaestu i svaku sljedeću godinu dok patent ne prestane da važi, računajući od dana podnošenja prijave, plaća se taksa iz tačke 8 ovog tarifnog broja uvećana za 25,00 € za svaku godinu.	

Tarifni broj 130

Troškovi održavanja trajanja sertifikata o dodatnoj zaštiti iznose:

1) za prvu godinu	1.500,00
2) za drugu godinu	1.900,00
3) za treću godinu	2.300,00
4) za četvrtu godinu	2.700,00
5) za petu godinu	3.100,00

Tarifni broj 131

Za registraciju topografije

65,00

Tarifni broj 132

Za sticanje i produženje važenja dizajna, za period od pet godina:

- za prvi dizajn	60,00
- za drugi i svaki sljedeći dizajn iz serije	30,00

Tarifni broj 133

1) Za sticanje i produženje važenja žiga, za period od 10 godina:

- ako spisak roba i usluga obuhvata do tri klase Međunarodne klasifikacije roba i usluga	80,00
- ako spisak roba i usluga obuhvata više od tri klase Međunarodne klasifikacije roba i usluga, za svaku dalju klasu	13,00
- za figurativni element ili verbalni žig sa grafičkim rješenjem	13,00

2) Za sticanje i produženje važenja kolektivnog žiga, za period od 10 godina:

- ako spisak roba i usluga obuhvata do tri klase Međunarodne klasifikacije roba i usluga	230,00
- ako spisak roba i usluga obuhvata više od tri klase Međunarodne klasifikacije roba i usluga, za svaku dalju klasu	13,00
- za figurativni element ili verbalni žig sa grafičkim rješenjem	13,00

3) Za sticanje i produžavanje prava korišćenja oznaka geografskog porijekla:

- za period od pet godina od dana upisa priznatog statusa ovlašćenog korisnika u Registar ovlašćenih korisnika oznaka geografskog porijekla	100,00
- za svako produženje prava korišćenja oznake geografskog porijekla	100,00

4) Za zahtjev za razdvajanje žiga

20,00

5) Za izdvojeni žig, odnosno izdvojene žigove, za svaki žig, i to:

- do tri klase Međunarodne klasifikacije roba i usluga	250,00
--	--------

- za svaku sledeću klasu preko tri klase Međunarodne klasifikacije roba i usluga	20,00
- za figurativni element ili verbalni žig sa grafičkim rješenjem	20,00
6) Za prosljeđivanje prijave za međunarodnu registraciju žiga ili naknadnu designaciju međunarodne registracije žiga	50,00
Tarifni broj 134	
1) Za upis u registar zastupnika:	
- za pravna lica	50,00
- za fizička lica	25,00
2) Za obnovu upisa u Registar zastupnika, plaća se godišnja taksa:	
- za pravna lica	40,00
- za fizička lica	20,00
Tarifni broj 135	
1) Za potvrde i uvjerenja o podacima u vezi sa pravima o kojima se vodi Službena evidencija	6,00
2) Za uvjerenja o međunarodno registrovanim žigovima, odnosno dizajnima o kojima se vodi službena evidencija	12,00
Tarifni broj 136	
Za uvjerenje o pravu prvenstva za prijavu intelektualne svojine:	
- za prvo uvjerenje	5,00
- za svako sledeće uvjerenje	2,50
Tarifni broj 137	
1) Za zahtjev za povraćaj u predašnje stanje u postupku pred organom nadležnim za poslove intelektualne svojine	12,00
2) Za predlog za ponovno uspostavljanje prava iz prijave patenta ili priznatog patenta	15,00
3) Za zahtjev za ponovno uspostavljanje prava prvenstva u postupku po međunarodnim prijavama patenata	15,00
4) Za zahtjev za nastavak postupka	15,00
Tarifni broj 138	
Za zahtjev za produženje roka pred organom nadležnim za poslove intelektualne svojine:	
- za prvi zahtjev do 30 dana	5,00
- za svaki sledeći zahtjev za svaki započeti mjesec produženja roka	8,00
Tarifni broj 139	
1) Za izdavanje isprave o priznatom pravu intelektualne svojine	6,00
2) Za izdavanje duplikata isprave o priznatom pravu intelektualne svojine	5,00
3) Za rješenje o registraciji žiga	50,00
4) Za rješenje o registraciji dizajna	50,00
5) Za žalbu na rješenje o registraciji žiga	100,00
6) Za žalbu na rješenje o registraciji dizajna	100,00
Tarifni broj 140	
1) Za zahtjev za prestanak žiga zbog nekorišćenja	115,00
2) Za predlog za oglašavanje ništavim rješenja o priznavanju patenta, malog patenta, žiga, odnosno međunarodno registrovanog žiga	115,00

3) Za predlog za oglašavanje ništavim rješenja o ustanovljenju oznake geografskog porijekla, odnosno o priznavanju statusa ovlašćenog korisnika	115,00
4) Za predlog za ukidanje rješenja o priznavanju patenta	115,00
5) Za zahtjev za ukidanje rješenja o priznavanju statusa ovlašćenog korisnika	115,00
6) Za predlog za oglašavanje rješenja ništavim rješenja o priznavanju dizajna:	
- ako je rješenjem priznat jedan dizajn	115,00
- ako je rješenjem (na osnovu višestruke prijave) priznato dva ili više dizajna, za drugi i svaki sledeći dizajn	12,00
7) Za prigovor na registraciju nacionalnog i međunarodnog žiga	150,00
Tarifni broj 141	
Za rješenje po zahtjevu za upis prenosa prava ili licence patenta, malog patenta, topografije, odnosno duzajna	10,00
Tarifni broj 142	
1) Za rješenje po zahtjevu za upis bilo koje druge promjene prijavljenih ili priznatih prava	6,00
2) Za sve promjene koje se odnose na međunarodnu registraciju žiga	30,00
Tarifni broj 143	
1) Za zahtjev za objavljivanje prijave patenta prije isteka roka od 18 mjeseci od dana podnošenja prijave	12,00
2) Za zahtjev da se prijava žiga, odnosno dizajna uzme u hitni postupak	23,00
3) Za objavu prijave žiga	10,00
4) Za objavu prijave patenta	10,00
5) Za odlaganje objave registrovanog dizajna	20,00
Tarifni broj 144	
Za zahtjev da se prijava za priznavanje patenta pretvoriti u prijavu za priznanje dizajna ili obrnuto	5,00
Tarifni broj 145	
1) Za dozvolu za obavljanje djelatnosti kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava	100,00
2) Za obnovu dozvole	100,00
Tarifni broj 146	
Za zahtjev za davanje prinudne licence	150,00
Tarifni broj 147	
Za unošenje u evidenciju i deponovanje primjerka autorskog djela i predmeta srodnog prava	40,00

